

† Κυρίλλου
Ἐπισκόπου Ἀβύδου

Ὁ Θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὸ Πηδάλιο καὶ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας

Α. Εἰσαγωγικά

Εἶναι ἄξια προσοχῆς ἡ ἐπισημάνση τοῦ G. Florovsky¹ καὶ ἡ γενικὴ συμπερασματικὴ του θεώρηση γιὰ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας: «Ἡ ρωσικὴ σκέψη δὲν πάσχει ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πιεστικὴ κυριαρχία, ἀλλὰ τὸναντίον, πάσχει ἀπὸ τὴν ἀσύνετη καὶ μωρὰ διακοπὴ τῆς ἀπὸ τῆ συνέχειας των βυζαντινῶν καὶ ἑλληνικῶν παραδόσεων. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τῆς ἐξόδου ἀπὸ τῆ (βυζαντινὴ καὶ ἑλληνικὴ) διαδοχὴ ἐπέφερε στὴ ρωσικὴ ψυχὴ μία διαρκὴ καὶ στεῖρα γοητεία. Διότι ἡ δημιουργία εἶναι ἀδύνατη χωρὶς τις ζωντανὲς παραδόσεις. **Ἡ ἄρνηση τῆς ἑλληνικῆς κληρονομιάς δὲν μπορεῖ νὰ ἰσοδυναμῆ σήμερα παρὰ μὲ ἐκκλησιαστικὴ αὐτοκτονία.**»

Δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ κανεὶς σήμερα τις ἱστορικὲς καὶ ψυχολογικὲς παραμέτρους τῆς παραπάνω θεώρησης τοῦ G. Florovsky, ἐὰν καὶ μόνο λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὴ θεολογικὴ σκέψη, τὴν πορεία καὶ τὴ στάση τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας στὶς διορθόδοξες σχέσεις ὄχι στὰ χρόνια τοῦ Ρώσου Θεολόγου, ἀλλὰ περιοριστῆ στὸν 21ο αἰῶνα ποὺ ζοῦμε σήμερα. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἡ δυνατότητα νὰ σχολιαστοῦν κείμενα θεολογικά, ἐγκεκριμένα ἀπὸ τὴν Ἱ. Σύνοδο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὅπως αὐτὸ ποὺ ἀποτιμᾷ ἐκκλησιολογικὰ τις σχέσεις μὲ τοὺς ἑτεροδόξους² ἢ τὸ κείμενο γιὰ τὸ «Κοινωνικὸ Δόγμα»³, γιὰ νὰ καταδειχθῆ ἐὰν ὑπάρχει σ' αὐτὰ ἡ δημιουργικὴ παράδοση, στὴν ὁποία προσβλέπει ὁ G. Florovsky. Ἐνδεικτικὰ καὶ περιοριστικὰ θὰ γίνῃ ἀναφορὰ σὲ τρία ἄλλα σημεία ποὺ δικαιολογοῦν τὴν πικρὴ ἐπισημάνση του:

α. Στὶς 26 Δεκεμβρίου 2013 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐνέκρινε καὶ δημοσίευσε κείμενο ποὺ ἀναφέρεται στὸ Πρωτεῖο στὴν Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ⁴. Ἡ ἀπλὴ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου πείθει ἀπόλυτα, ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ κειμένου αὐτοῦ δὲν ἦταν ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς θέσης, ὅτι στὴν

1. G. Florovsky, Les Voies de la théologie russe, Dieu Vivant 13 (1949), 53-54.

2. <https://mospat.ru/en/documents/attitude-to-the-non-orthodox/>

3. <https://mospat.ru/gr/documents/social-concepts/188>

4. http://mospat.ru/2013/news_96344: «Позиция Московского Патриархата По вопросу О Первенстве Во Вселеской Церкви»

Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν γίνεται δεκτὸ ἓνα Πρωτεῖο, ὅπως αὐτὸ κατανοεῖται ἀπὸ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ ἡ προβολὴ τῆς θέσης, ὅτι στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχει κανενὸς εἶδους Πρωτεῖο, ἀλλὰ μιὰ σειρὰ Προκαθηδρίας μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Προκαθημένων, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ μάλιστα ἀπορρέει ἀπὸ τὰ Δίπτυχα (!). Δημιουργεῖ πικρία καὶ θλίψη, ἂν ὄχι ἀγανάκτηση, ἢ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιολογικὴ, ἱστορικὴ καὶ κανονικὴ παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πού μεταβάλλεται ἀπὸ τὸ ἓνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ σὲ συνομοσπονδία μὲ ἀκαθόριστες μάλιστα τὶς σχέσεις τῶν μερῶν της. Εἶναι ἡ περίπτωση πού ἡ ἔννοια τῆς αὐτοκεφαλίας δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο συνιστᾶ ἀπόκλιση.

β. Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, παρότι τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2016 εἶχε ὑπογράψει τὴ σύγκληση τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη, εἶχε μάλιστα ὑπογράψει ὅλα τὰ σχετικὰ κείμενα πού εἶχαν ἐπὶ 40 ἔτη προετοιμασθεῖ στὶς 5 Πανορθόδοξες Προσυνοδικές Διασκέψεις (1976-2015), τελικὰ ἀπέιχε ἀπὸ τὶς ἐργασίες τῆς Συνόδου. Ἐδῶ δὲν καταδεικνύεται ἡ ἀτροφία τῆς συνοδικῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ τὸ ἄηθες τῆς συμπεριφορᾶς. Ἡ ἀπουσία ἄλλων 3 Ἐκκλησιῶν πού στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ἐκ τῶν πραγμάτων λειτούργησαν ὡς δορυφόροι τῆς προβάλλοντας καὶ αὐτὲς λεκτικὲς διαφοροποιήσεις, χωρὶς προφανῶς οὐδόπως νὰ μποροῦν νὰ καταδείξουν, ὅτι τὰ κείμενα τῆς Συνόδου συνιστοῦν ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση - ἰσχύει ἀσφαλῶς τὸ τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου⁵: «εἰ γὰρ τις ἀπλῶς ταῖς λέξεσι παρακάθοιτο καὶ μηδὲν πλέον τῶν γεγραμμένων ἐπιζητοίη, πολλὰ ἀμαρτήσεται» καὶ αὐτὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου⁶: «Καὶ οὐ πρότεραι τῶν οὐσιῶν αἰ λέξεις, ἀλλ' αἰ οὐσίαι πρῶται καὶ δεύτεραι τούτων αἰ λέξεις»- ἀπετέλεσε τὴν πρόφασιν καὶ ὄχι τὴν αἰτία. Ἡ αἰτία ἦταν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἡ παρεμβολὴ ἐμποδίων στὴ σύγκληση μιᾶς Πανορθόδοξου Συνόδου ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου. Ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ἐὰν ὑπῆρχαν ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων διαφωνίες μὲ τὰ ὑπογεγραμμένα κείμενα, αὐτὲς ἔπρεπε νὰ κατατεθοῦν στὴ Σύνοδο καὶ ὄχι νὰ προτιμηθεῖ ἡ αὐτονομιστικὴ τάση τῆς ἀπουσίας.

γ. Τὸ τελευταῖο παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τοῦ ὁποίου ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 2018 ἀπεφάσισε τὴ χορήγηση αὐτοκεφάλου στὴν Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴ καὶ μετὰ τὴ μεταγενέστερη ἀπόφασιν γιὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς κανονικότητος στὶς δύο πρώην σχισματικὰς Ἐκκλησίας, στὶς ὁποῖες ἀνήκει καὶ ἡ πλειοψηφία τοῦ οὐκρανικοῦ λαοῦ, στὶς 15 Ὀκτωβρίου ἡ Ἱ. Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας συνεδριάζουσα παραδόξως ὄχι στὴ Μόσχα ἀλλὰ στὸ

5. Κατὰ Ἀνομοίων 8, 10. PG 48, 769.

6. Κατὰ Ἀρειανῶν Β', 3. PG 26, 152C.

Μίνσκ τῆς Λευκορωσίας ἐξέδωσε κείμενο⁷, μὲ τὸ ὁποῖο τοποθετεῖται ἀρνητικὰ ἀπέναντι στὶς ἐνέργειες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

B. Τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας γιὰ τὴν Οὐκρανία

Ἀγνοώντας μεταξὺ ἄλλων τὸ ἱστορικὸ βάθος τοῦ αἰτήματος τοῦ Οὐκρανικοῦ λαοῦ γιὰ Ἀυτοκεφαλία, ἀγνοώντας τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Οὐκρανία εἶναι ἕδαφος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πὺ οὐδέποτε παραχωρήθηκε στὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, παρερμηνεύοντας σκοπίμως τὴν ἐπιστολὴ τοῦ τότε Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Διονυσίου Δ΄ πρὸς τὸν τότε Πατριάρχῃ Μόσχας⁸ καὶ τοὺς τότε Βασιλεῖς τῆς Ρωσίας⁹, ἐνὸς γράμματος «ἐκδόσεως», δηλ. ἀποκλειστικῆς ἀδείας νὰ χειροτονεῖται ὁ Κιέβου, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ κλήρου τῆς Μητροπόλεως Κιέβου, ἀπὸ τὸν Μόσχας μὲ τὴν προϋπόθεση καὶ ὑποχρέωση νὰ μνημονεύει στὴ Θ. Λειτουργίᾳ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ, ἀγνοώντας τὴν ἀδιάψευστη μαρτυρία τοῦ τότε Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ μάρτυρος τῶν γεγονότων Δοσιθέου¹⁰, ὁ ὁποῖος ρητῶς ἀποφαίνεται, ὅτι ἐδόθη μόνο ἡ ἀδεια χειροτονίας τοῦ Κιέβου, ἐνῶ τὸ Κίεβο ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένει ἐπαρχία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἀγνοώντας τὸ κείμενο τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας¹¹, ὅπου Πατριάρχῃς Κωνσταντινουπόλεως

---

7. https://mospat.ru/en/2018/10/15/news_165263/

⁸ Ὁ εἰδικὸς μελετητὴς τῶν σχετικῶν στή ρωσικὴ καὶ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγγράφων Κ. Vetrochnikov, «La "concession" de la métropole de Kiev au patriarche de Moscou en 1686: Analyse canonique», Proceedings of the 23rd International Congress of Byzantine Studies, Belgrade, 22–27 August 2016, 784, καταλήγει συμπερασματικά: **"Apparement aucun rattachement ou changement de juridiction de la métropole (chose interdite par les canons) n' a été accordé au patriarche de Moscou, mais seulement l' autorisation de procéder à l' ordination du métropolitte"**. Ὁ ἴδιος ἐρευνητὴς πιστοποιεῖ καὶ αὐτός, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας οὐδεμία τῶν ὑποχρεώσεων - ὅρων παραχωρήσεως τοῦ δικαίωματος χειροτονίας ἐτήρησε: "Aucun des termes de cette concession n' a été respecté par l'Église Russie: L' élection du métropolitte est passée entre les mains du synode de Russie, la commémoration du patriarche œcuménique a cessé, et les privilèges du métropolitte ont été supprimés, et de même la métropole a cessé d' exister comme unité ecclésiastique". Σημαντικὴ εἶναι ἡ διαπίστωση τῆς ἀμφισβήτησης καὶ αὐτῆς ἀκόμα τῆς παραχωρήσεως τοῦ δικαίωματος χειροτονίας ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο λίγα χρόνια ἀργότερα: "Comme on le décèle dans la lettre de Denis après son éviction du patriarchat, **cette consession a été remise en question** par le trône œcuménique déjà en 1688 ou plus tôt".

9. <http://ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2567&tla=gr>

10. Δοσίθεος, Πατριάρχῃς Ἱεροσολύμων, Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων, Βιβλία ΙΑ΄-ΙΒ΄, Θεσσαλονίκη 1983, 240-241.

11. Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος περὶ ἀναγνώσεως τοῦ Ἀυτοκεφάλου τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, στό: Πρ. Ἀκανθόπουλος, Οἱ θεσμοὶ τῆς

διαμαρτύρεται για την ενσωμάτωση του Κιέβου στο Πατριαρχείο Μόσχας (1924) επισημαίνοντας την αντικανονικότητα της πράξης, το κείμενο του Πατριαρχείου Μόσχας αποκρούει τις «αντικανονικές» ενέργειες του θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως που εξυπηρετούν υποτίθεται πολιτικές σκοπιμότητες προβάλλοντας τα κατωτέρω κύρια «έπιχειρήματα»:

- Η κοινωνία με σχισματικούς εξομοιώνεται με συμμετοχή στο Σχίσμα, ως εάν ή προσδοκία της κανονικής Έκκλησίας να μην είναι ή άρση των Σχισμάτων, αλλά ή παραμονή σ' αυτό. Το άβάσιμο του έπιχειρήματος είναι προφανές για τους έχοντας στοιχειώδεις γνώσεις Έκκλησιαστικής Ιστορίας. Ισχύει αυτό που μαθαίνουν οί φοιτητές που σπουδάζουν νομικά: **Τά πασίδηλα και τά «κοινά τοῖς πᾶσι» δέ χρίζουν αποδείξεως.**

- Έπικαλεῖται τις έπιστολές του Πατριάρχου Βαρθολομαίου που αναγνωρίζει την καθαίρεση (1992) και το ανάθεμα (1997) στον πρώην Κιέβου Φιλάρετο. Έδω σύντομα όφείλει να παρατηρηθεί, ότι οί έπιστολές αυτές, ακόμα και εάν δέν είχαν γραφεί, δέ θα έθιγαν σε τίποτα την κανονικότητα ή μη της πράξης του Πατριαρχείου Μόσχας. Κυρίως όμως δέν στερούν από **τόν καταδικασθέντα τη δυνατότητα για άσκηση Έκκλήτου προς τό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως**, όπως θα καταδειχθεί κατωτέρω, για την αποκατάστασή του.

- Τό Προνόμιο του Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως να αποδέχεται «Έκκλήτους προσφυγᾶς αρχιερέων και άλλων κληρικῶν εκ πασῶν τῶν αυτοκεφάλων Έκκλησιῶν», αξίωση που διεκδικεῖται **τώρα** από τό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως, ποτέ δέν είχε «τήν πλήρη ύποστήριξη της Όρθοδόξου Έκκλησίας». Ο Θρόνος της Κωνσταντινουπόλεως ή είχε ή δέν είχε αυτό τό προνόμιο και σ' αυτό άπαντᾶ ή Ιστορία και τό Κανονικό Δίκαιο. Δέν μπορεί να είχε ή να έχει μερικῶς -υπό οποιαδήποτε έννοια- αυτό τό Προνόμιο.

- Έπικαλεῖται τό 15. Κανόνα της Συνόδου της Αντιόχειας που λέγει ότι, εάν ένας Έπίσκοπος καταδικασθεῖ όμόφωνα, δέν μπορεί να έφεσιβάλει την καταδικαστική αυτή άπόφαση¹². Φαίνεται, ότι για τό Πατριαρχείο Μόσχας ή Ιστορία και τό Κανονικό Δίκαιο σταμάτησαν τό 341, έτος της συγκλήσεως της Συνόδου στην Αντιόχεια. Οί έπιμελείς φοιτητές της Θεολογικής Σχολής

«αυτονομίας» και του «αυτοκεφάλου» τῶν Όρθοδόξων Έκκλησιῶν σύμφωνα με τό θετικό δίκαιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά τη διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνα, Θεσσαλονίκη 1988, 297-298: «...γέγραπται γάρ ότι ή από του καθ' ήμᾶς θρόνου αρχική άπόσπασις **της Μητροπόλεως Κιέβου** και τῶν εξ αυτής εξαρτωμένων όρθοδόξων Έκκλησιῶν Λιθουανίας και Πολωνίας και ή προσάρτησις αυτῶν τη Αγία Έκκλησία Μόσχας οὐδαμῶς συνετελέσθη συμφώνως ταις νενομισμέναις κανονικαῖς διατάξεσι, οὐδ' έτηρήθησαν τά συνομολογηθέντα περι πλήρους εκκλησιαστικής αυτοτελείας του Μητροπολίτου Κιέβου, φέροντος **τόν τίτλον εξάρχου του Οικουμενικού Θρόνου...**».

12. Ρ. Π. Γ., 153.

γνωρίζουν, ότι τὰ προβλήματα πού ανέκυψαν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν Κανόνων στὴν Ἀντιόχεια, προσπάθησαν δύο χρόνια ἀργότερα νὰ ἐπιλύσουν ἄλλες Σύνοδοι, ὅπως αὐτὴ τῆς Σαρδικῆς (343), τῆς Καρθαγένης (419), καὶ τῆς Β΄ (381) καὶ τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς (451). Περὶ ὅλων αὐτῶν θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

• Ἀνάγεται στὸν ΚΗ΄ κανόνα τῆς Συνόδου στὴν Καρθαγένη¹³ καὶ στὴν ἐπιστολὴ τῆς Συνόδου πρὸς τὸν Ρώμης Κελεστῖνο πού ἀπαγορεύουν τὴν Ἑκκλητο Ἐπισκόπων τῆς Ἀφρικῆς πρὸς τὰ «περαματικά δικαστήρια»¹⁴. Παραλείπει νὰ ἐξηγήσει, ὅτι ὁ κανόνας ὡς «περαματικά δικαστήρια» ἐννοεῖ τὸ δικαστήριο τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τότε ἐπιζητοῦσε τὴν ἄσκηση δικαστικῆς Ἐκκλησίας ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ἐπικαλούμενος μάλιστα τὸν 6. Κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐπιχειρῶντας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κανόνα νὰ θεμελιώσῃ τὸ δικαίωμά του αὐτό¹⁵. **Ὁ Κιέβου Φιλάρετος πού ἄσκησε τὴν Ἑκκλητο, στὴ Ρώμη ἢ στὴν Κωνσταντινούπολη;**

• Ἐπικαλεῖται τὸν 119 (ΡΚΘ) Κανόνα τῆς Συνόδου στὴν Καρθαγένης (419) καὶ τὸν 17. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας (451), ὥστε νὰ θεμελιώσῃ τὴν κανονικὴ τῆς δικαιοδοσίας στὴν Οὐκρανία ἀφοῦ ἐντὸς τριετίας (Καρθαγένη) ἢ τριακονταετίας (Χαλκηδόνα) δὲν ἀμφισβητήθηκε τὸ δικαίωμά της αὐτό¹⁶. Μὲ πολλὴ ἀπορία θέτει κανεῖς τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: **Ἡ Οὐκρανία, ἓνα ἐλεύθερο κράτος σήμερα, ἀποτελεῖ ἀγροτικὴ παροικία ἢ ἐγχώρια παροικία** μεταξὺ δύο Ἐπισκοπῶν, γιὰ τὴν ὁποία κάνει λόγο ὁ 17. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας; Τί σχέση ἔχει ἡ Οὐκρανία καὶ τὸ ὅλο της πρόβλημα μὲ τὸν 119. Κανόνα τῆς Καρθαγένης πού ρυθμίζει εἰδικὰ **τὴ δυνατότητα τῶν Δονατιστῶν Ἐπισκόπων πού ἐπιστρέφουν στὴν «καθολικὴν ἐνότητα»** νὰ ζητοῦν ἐντὸς τριετίας τοὺς τόπους πού ἀνήκουν στὴν ἔδρα τους; Πέραν τούτων, ἡ κανονικὴ δικαιοδοσία δὲν ἐμπίπτει στὶς διατάξεις **τοῦ Ἐμπραγμάτου Δικαίου. Ἡ κανονικὴ δικαιοδοσία δὲν ἀποκτᾶται διὰ χρησικτησίας.** Ἡ ἐπίκληση αὐτῶν τῶν δύο κανόνων μαρτυρεῖ ἔμμεσα τὴ λανθάνουσα ἀντίληψη τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὅτι τὸ Κίεβο δὲν ἀνήκει στὴν κανονικὴ του δικαιοδοσία. Διαφορετικὰ δὲν θὰ ἀποζητοῦσε ἀνεπιτυχῶς τὴν

---

13. Ρ.Π.Γ΄, 377: «...μὴ ἐκκαλέσωνται εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης δικαστήρια, ἀλλὰ πρὸς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων ἐπαρχιῶν...Οἱ δὲ πρὸς περαματικά δικαστήρια διεκκαλούμενοι, παρ' οὐδενὸς ἐν τῇ Ἀφρικῇ δεχθῶσιν εἰς κοινωνίαν».

14. Ρ. Π. Γ., 620: «...ἰκετεύομεν, ἵνα τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς τοὺς ἐντεῦθεν παραγενομένους εὐχερῶς μὴ προσδέχησθε, μηδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνητέους, εἰς κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσητε δέξασθαι...Συνετῶς γὰρ καὶ δικαίως συνείδεν, ἀτιναδήποτε πράγματα ἀναφῶσι, ταῦτα ἐν τοῖς ἰδίοις ὀφείλῃν περατοῦσθαι τόποις».

15. Ρ. Π. Γ΄, 621.

16. Ρ. Π. Γ΄, 574. Ρ. Π. Β΄, 258-259.

ἐπικουρική στήριξη ἄλλων ἀσχέτων κανονικῶν διατάξεων, ὡς ἀπέλπιδα βακτηρία.

• Ἡ προσφυγή καὶ ἡ ἐφαρμογή τοῦ 8. κανόνα τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου πού ἀφορᾷ τὴν αὐτοκεφαλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου¹⁷ παρὰ τὴν ἀξίωση τῆς Ἀντιοχείας νὰ ἀνήκει στὴ δική της δικαιοδοσία δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτα τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας. Συμβαίνει μάλιστα τὸ ἀντίθετο: Τὸ Κίεβο δὲν ἀποτελοῦσε γιὰ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως «ἐπαρχίαν ἑτέραν, οὐκ οὔσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ» δικαιοδοσία, ὅπως ἀναφέρει ὁ συγκεκριμένος κανόνας. Ἦταν Μητρόπολη πού ἰδρύθηκε ὑπὸ τὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἀναφερομένη στίς Notitiae Episcopatum τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου¹⁸. Ὄταν δὲ παραχωρήθηκε τὸ 1686 «οἰκονομικῶς» τὸ δικαίωμα στὴ Μόσχα νὰ χειροτονεῖ τὸ Μητροπολίτη Κιέβου, ἡ κανονικὴ ἐξάρτηση δὲ διαταράχθηκε, ὑποχρεωμένου τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου νὰ μνημονεύει τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη. Ποιὸς ἀμφέβαλε ποτέ, ὅτι ὁ μνημονευόμενος Ἐπίσκοπος, σὲ ὅποιονδήποτε τόπο τελεῖται ἡ Θ. Λειτουργία, εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος, στὴν κανονικὴ δικαιοδοσία τοῦ ὁποίου ὑπάγεται ὁ τόπος αὐτός; Κατὰ συνέπεια εἶναι προφανές, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο δὲν ἐνήργησε «ἐκτὸς ὁρίων κανονικότητος», ὅπως ἀναφέρει τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Ἰ. Συνόδου.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν κατὰ παράβαση τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ τῆς κανονικῆς ἀκριβείας τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδώσει τὴν αὐτοκεφαλία στὴν Οὐκρανία, στὴν ὁποία σήμερα ὑπάρχει ἡ **θλιβερὴ καὶ ἀπογοητευτικὴ πραγματικότητα τριῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν**, ἐπειδὴ ἡ Οὐκρανία δὲν ἀνήκει στὴν κανονικὴ του Δικαιοδοσία, εἶναι πράγματι αὐτὸ σοβαρὸ ἐπιχείρημα κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Δὲν ἔχει τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τὸ ἀποκλειστικὸ δικαίωμα νὰ ἀποδίδει τὴν αὐτοκεφαλία σὲ περιοχὲς πού δὲν ἀνήκουν καὶ δὲν ἀνήκαν στὴ δικαιοδοσία του; Τὸ πλέον ξεκάθαρο παράδειγμα εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας, ἡ ὁποία τὸ 1990, ἀπαλλαγεῖσα ἀπὸ τὶς βίαιες ρωσικὲς παρεμβάσεις τοῦ παρελθόντος ἰδιαίτερα κατὰ τὴν περίοδο 1811-1917, ἔλαβε ὀριστικὰ τὴν αὐτοκεφαλία ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὑπῆρξε ποτὲ ὅλη ἡ Γεωργία ἐπαρχία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως;¹⁹ Ἐὰν στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως

---

17. Ρ. Π. Β΄, 203-204.

18. Ἐνδιαφέρουσες γιὰ τὸ θέμα μας εἶναι στὸ ἔργο τοῦ J. Darrouzès, Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae, Paris 1981, οἱ Notitiae 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20. Οἱ Ν. 13 καὶ 17 παρέχουν καὶ κατάλογο ἐπισκοπῶν ὑπαγομένων στὴ Μητρόπολη Κιέβου. Στίς Ν. 17, 18 καὶ 20 ἡ Γαλικία ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη Μητρόπολη.

19. Βλ. Ἐπίσκεψις 435 (15.03.1990) 7-10 (Ὁ Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος ἀναγνώρισεως καὶ κυρώσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἀγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς

αναγνωρίζεται, ότι είχε την αρμοδιότητα να παράσχει την αυτοκεφαλία και την πατριαρχική τιμή στην Έκκλησία της Γεωργίας, γιατί δεν μπορούσε κατά πολύ περισσότερο να το κάνει και στην Ουκρανία; Δεν έλαβαν όλες οι νεώτερες αυτοκέφαλες Έκκλησίες την αυτοκεφαλία τους από το Οικουμενικό Πατριαρχείο;

Σκόπιμα το ρωσικό ανακοινωθέν δεν αναφέρει τίποτα, για το ποιός στην Ορθόδοξη Έκκλησία έχει την αρμοδιότητα να αποδίδει την αυτοκεφαλία. Η οποιαδήποτε αναφορά στο θέμα αυτό θα συνεπήγετο αναγκαστικά την όμολογία, ότι αυτό αποτελεί **προνόμιο αποκλειστικό του Οικουμενικού Πατριαρχείου**. Όλες οι μη προβλεπόμενες από τους ιερούς Κανόνες Έκκλησίες (έκτός από τα Πατριαρχεία Αλεξανδρείας, Αντιοχείας, Ιεροσολύμων και την Κύπρο) έλαβαν την αυτοκεφαλία από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, της ρωσικής Έκκλησίας μη έξαιρουμένης (1589). Μερικές δὲ ἀπὸ αὐτὲς ἔλαβαν τὴν πατριαρχική τους τιμή επίσης από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ασφαλῶς ἡ ἀπόδοση τῆς αὐτοκεφαλίας ἀποτελεῖ διαφορετικὴ διαδικασία ἀπὸ τὴν περαιτέρω ἀναγνώρισή της ἀπὸ τὶς ἄλλες αὐτοκέφαλες Έκκλησίες. Δὲν εἶναι ἐπίσης τυχαῖο, ὅτι οἱ συνοδικοὶ Τόμοι ἀπόδοσης τῆς πατριαρχικῆς τιμῆς ἀναφέρουν, ὅτι ἡ πράξη αὐτῆ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως **ὀφείλει νὰ ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ μέλλουσα Οἰκουμενικὴ Σύνοδο**, ὅποτε αὐτὴ ἤθελε συγκληθεῖ²⁰. Σὲ κάθε περίπτωση καὶ ἄνευ συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου οἱ 14 Ορθόδοξες Έκκλησίες ἀναγνωρίζουν de facto τὶς ἀποδοθεῖσες κατὰ τὴ β' χιλιετία αὐτοκεφαλίες διὰ τῆς μεταξὺ των ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ὅλα τὰ παραπάνω καταδεικνύουν καὶ κάτι ἄλλο: Ἀκόμα καὶ ἂν εἶχε ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης τὸ κείμενο ποὺ εἶχε συνταχθεῖ κατὰ τὴν προετοιμασία τῆς Συνόδου, γιὰ τὸν τρόπο ἀνακηρύξεως τῆς Αὐτοκεφαλίας²¹,

---

Γεωργίας. - Πατριαρχική καὶ Συνοδικὴ Πράξις ἀποδόσεως τῷ Προκαθημένῳ τῆς Ἀγιωτάτης Έκκλησίας τῆς Γεωργίας τῆς Πατριαρχικῆς ἀξίας). Βλ. ἐπίσης, Βλ. Φειδᾶς, Τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Έκκλησίας τῆς Γεωργίας, Ἀθῆναι 1980.

20. Βλ. (ἐνδεικτικὰ) Ἐπιστολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα πρὸς τὸν Βουλγαρίας Κύριλλον (27.7.1961), Ὁρθοδοξία 26 (1951) 515-516: «...ἐν τῇ πεποιθήσει, βεβαίως, καὶ προσδοκίᾳ ὅτι ἐν τῇ ἀποφάσει ἡμῶν ταύτῃ ἔξομεν, κατὰ τὰ πρόσθεν γεγονότα ὁμογνώμονας καὶ συμψήφους καὶ τοὺς λοιποὺς Μακαριωτάτους καὶ Τιμιωτάτους Πατριάρχας καὶ Προέδρους τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Έκκλησιῶν, ἕως οὗ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο τελειωτικῶς καθορισθῆ ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μόνῃς ἐχούσης τὸ δικαίωμα προάγειν τινὰ τῶν ἐπὶ μέρος ἀγίων τοῦ Θεοῦ Έκκλησιῶν εἰς Πατριαρχικὴν ἀξίαν καὶ περιωπὴν».

21. Γραμματεία ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου, Διορθόδοξος προπαρασκευαστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου. Σαμπεζύ, 21-27 Φεβρουαρίου 2011, Ὁρθόδοξον Κέντρον Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σαμπεζύ - Γενεύη, 309-311 (Υπογραφή Τόμου Αὐτοκεφαλίας), 317-318 (Ἀνακοινωθέν).

αὐτὸ δὲ θὰ ὠφελοῦσε καὶ κυρίως δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἀποτρέψει τὴ δημιουργία τοῦ προβλήματος γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, ἐπειδὴ προέβλεπε τὴ συναίνεση τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῆς ὁποίας ἀποσπᾶται ἡ νέα αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία, διότι ἡ **Μητρόπολη Κιέβου** δὲν ἀποτελεῖ, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθῆ, **κανονικὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας** καὶ κατὰ συνέπεια, δὲν θὰ ἦταν ἀπαραίτητη ἡ συγκατάθεσή του. Τὸ κείμενο ὅμως γιὰ τὸν τρόπο ἀνακηρύξεως τοῦ Αὐτοκεφάλου δὲν ἦλθε πρὸς συζήτηση στὴν Κρήτη, γιὰτὶ δὲ συμφώνησαν σ' αὐτὸ οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες. Ἡ αἰτία τῆς διαφωνίας δὲν ἦταν ἓνα θέμα δευτερεύον. Ἡ θέση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης «ἀποφαίνεται» γιὰ τὴν αὐτοκεφαλία μιᾶς νέας Ἐκκλησίας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι Προκαθήμενοι «συναποφαίνονται», **ἐνσωμάτωσε καὶ προέβαλλε τὴν μέχρι τώρα κανονικὴ παράδοση** γιὰ ὅλες τὶς περιπτώσεις ἀπόδοσης αὐτοκεφαλίας κατὰ τὸ παρελθόν, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Οἰκουμενικὸς θρόνος ἀπέδιδε ἀποκλειστικὰ μόνον αὐτὸς τὴν αὐτοκεφαλία, ἐνῶ ἐκ τῶν ὑστέρων οἱ ἄλλες Ἐκκλησίες ἀνεγνώριζαν τὴν ἐκδοθεῖσα πράξη. Τὸ γεγονὸς μάλιστα, ὅτι τὸ κείμενο αὐτὸ δὲν κατέστη δυνατὸ νὰ ἐγκριθεῖ στὴν Κρήτη, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἀτύχημα, γιὰτὶ τὸ συνταχθὲν κείμενο ἔθετε μιὰ προϋπόθεση πού δύσκολα στὴν πράξη θὰ μπορούσε νὰ ἐκπληρωθεῖ: Τὴ συγκατάθεση τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῆς ὁποίας ἀποσπᾶται ἡ νέα αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία. Ποιὰ ὅμως Ἐκκλησία θὰ ἔδινε μιὰ τέτοια συγκατάθεση; Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, τὸ ὁποῖο θεωρεῖ τὴν Οὐκρανία κανονικὸ τῆς ἔδαφος, δὲν ἐπιθυμεῖ τὴ δημιουργία αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας στὴ χώρα αὐτή, παρότι ἡ κατάσταση τῶν Ὁρθόδοξων ἐκεῖ μὲ τὴν ὑπαρξὴ τριῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν κατέστη τις δύο καὶ πλέον τελευταῖες δεκαετίες χαοτικὴ. Τί θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ περισσότερο; Τὴ θλιβερὴ αὐτὴ κατάσταση, γιὰ τὴν ὁποία ἀδιαφόρησε γιὰ πολὺ χρόνον τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, ἐπιχειρεῖ νὰ ὑπερβεῖ ἢ παρασχεθεῖσα αὐτοκεφαλία ἀπὸ τὸ **Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὸ ὁποῖο προσβλέπει ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὴν ἐνότητα.**

• Τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας θεωρεῖ τὸ προνόμιον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους, ἓνα δικαίωμα πού δὲν κατοχυρώνεται μόνο ἀπὸ τοὺς Ἱ. Κανόνες, ἀλλὰ καὶ τὴ σταθερὰ κανονικὴ πρακτικὴ τῶν αἰώνων, δηλ. τόσο ἀπὸ τὴν κανονικὴ θεωρία καὶ ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν κανονικὴ **πράξη τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία αὐτὴ καὶ μόνον αὐθεντικὰ καὶ ἐρμηνεύει καὶ ἐφαρμόζει τοὺς Ἱ. Κανόνες,** «ὡς νεοεμφανιζόμενη ψευδὴ διδασκαλία, ἡ ὁποία κηρύσσεται σήμερον ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθὼς ἀποδίδει στὸν Πατριάρχην τῆς τὰ δικαίωματα τοῦ πρώτου ἄνευ ἴσων (primus sine paribus) στὴν παγκόσμια δικαιοδοσία».

Όπως ήδη έχει επισημανθῆ, ὑπάρχει στίς κανονικές πηγές πληθώρα περιπτώσεων καὶ ἀποφάσεων, κατὰ τίς ὁποῖες καὶ διὰ τῶν ὁποίων ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκλήθη στήν ἱστορική πορεία τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀντιμετωπίσει προβλήματα καὶ διενέξεις πού ἀνεφύησαν στό ἐσωτερικό τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ ἀνεύρει τή λύση. Ἡ ἀνάμειξη αὐτῆ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλάμβανε καὶ λαμβάνει χώρα **κατόπιν σχετικοῦ αἰτήματος τῶν ἐνδιαφερομένων τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν**, τοὺς ὁποῖους ἀπασχολεῖ καὶ τὸ πρόβλημα. Κατὰ συνέπεια εἶναι ἀβάσιμο τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἀσκεῖ βιαίως ὑπερόρια δικαστική ἐξουσία κατὰ τρόπο αὐθαίρετο. Στὴ συνέχεια τοῦ παρόντος πονήματος διὰ πολλῶν Ἰ. Κανόνων, κυρίως τοῦ 3 τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς καὶ 9 καὶ 17 τῆς Χαλκηδόνας²², θὰ καταδειχθεῖ, ὅτι στό Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀνετέθη τὸ ὑψηλὸ χρέος καὶ καθήκον νὰ ἐπουλῶνει τραύματα στό σῶμα τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποσκοπώντας στὴ διασφάλιση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητας. Αὐτὸ ἄλλωστε, ὅπως ἐπεσημάνθη, βεβαιώνει καὶ ἡ διηλεκτὴς ἱστορική καὶ κανονική πράξη, ἡ ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ παρατεθεῖ ἐδῶ, γιατί τὸ παρὸν κείμενο θὰ ἐξώκοιλε τῆς σκοποθεσίας του. Θὰ ἀναφεροῦν μόνο δύο παραδείγματα ἀπὸ τίς ἱστορικές καὶ κανονικές πηγές, γνωστὰ σὲ ὅσους ἀσχολοῦνται εἰδικὰ μὲ τὰ θέματα αὐτά, ἀξιωματικῶς ὅμως γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους.

α. **Σὲ σύνοδο στὴ Κωνσταντινούπολη τὸ 1663** ἐπὶ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Γ΄, παρόντων καὶ συναϊνούντων τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Παΐσιου, Ἀντιοχείας Μακαρίου καὶ Ἱεροσολύμων Νεκταρίου, δηλ. συναϊνούντων ὅλων τῶν Πατριαρχειῶν τῆς Ἀνατολῆς, σὲ σειρά ἐρωτημάτων πού τέθηκαν πρὸς αὐτοὺς μεταξὺ ἄλλων ἐτέθη καὶ τὸ ἐρώτημα, «Εἰ τῷ Κωνσταντινουπόλει ἐφεῖται πᾶσα κρίσις ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνει ἐκάστη ὑπόθεσις ἐκκλησιαστικὴ πέρας». Ἡ ὁμόφωνος ἀπάντησις τῶν Πατριαρχῶν εἶναι ἡ ἐξῆς: «Αἰ ὑποθέσεις πᾶσαι τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θρόνον ἀναφέρονται καὶ παρ' αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις λαμβάνουσιν ὡς τὰ ἴσα **Πρωτεῖα κατὰ τοὺς κανόνας ἔχοντος τῆς Παλαιᾶς Ρώμης**»²³. Ἡ μὲν ἀπάντησις εἶναι ἱστορικὰ καὶ κανονικὰ ἐνδιαφέρουσα, γιατί τὸ προνόμιο τῆς Ἐκκλησίας ἀνάγεται στὰ **ἴσα Πρωτεῖα** τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ αὐτὸν τῆς Ρώμης σύμφωνα μὲ τὸν 28. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας πού ἐπικυρώνει τὴν ἐθιμικὴ πρακτικὴ, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος, τὴν ἐπικρατήσασα ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (381), δηλ. περὶ τὸ τέλος τοῦ Δ΄ αἰῶνα²⁴. Εἶναι

22. Ρ. Π. Β΄, 173, 237, 258-259.

23. Κ. Δελικάνης, Πατριαρχικὰ Ἐγγραφα, Γ΄, Κωνσταντινούπολις 1905, 102-103 καὶ 116.

24. Ρ. Π. Β΄, 280-281.

γνωστό, ὅτι ἡ Ρώμη, σύμφωνα μὲ τὸς Κανόνες 3, 4 καὶ 5 τῆς Σαρδικῆς²⁵ εἶχε τὸ προνόμιο νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους. Ἐξ ἴσου ὅμως ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ ὑπογραμμισθεῖ, ὅτι τὸ ἐρώτημα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη ὑπέβαλε τὸ πρὸ ὀλίγων δεκαετιῶν ἀνακηρυχθὲν ὡς αὐτοκέφαλο Πατριαρχεῖο Μόσχας (1589), τὸ ὁποῖο ἦταν φυσικὸ νὰ μὴν ἦταν ἀκόμα οἰκεῖο μὲ τὴν ὅλη διοικητικὴ ὀργάνωση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

β. Τὸ προνόμιο τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναγνωρίζεται καὶ διακηρύσσεται δύο περίπου αἰῶνες ἀργότερα **ἀπὸ τοὺς 4 Πατριάρχες τῆς Ανατολῆς σέ (συνοδική) ἐπιστολή τους**, δηλ. τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμο, τὸν Ἀλεξανδρείας Ἱερόθεο, τὸν Ἀντιοχείας Μεθόδιο καὶ τὸν Ἱεροσολύμων Κύριλλο, **πρὸς τὸν Πάπαν Πίον Θ' (1848)**, ὁ ὁποῖος μὲ προγενέστερη ἐγκύκλιο ἐπιστολή του, προέτρεπε τοὺς Πατριάρχες νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴ Ρώμη²⁶. Στὴν ἀρνητικὴ ἀπάντηση τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ανατολῆς δὲν ἐπιβεβαιοῦνται μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους, μὲ πρῶτους τοὺς Κορινθίους, οἱ ὁποῖοι γιὰ τὴν ἐπίλυση τῆς μεταξύ τους διαφορᾶς ἀπευθύνθηκαν στὸν Κλήμεντα Ρώμης, τὸ Μ. Ἀθανάσιο καὶ τὸν Ἰ. Χρυσόστομο, ἀλλὰ προβάλλεται τὸ διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀποδοθὲν Πρεσβεῖον στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖο καταδεικνύεται, ὅτι δὲν ἦταν ἓνα ἀπλὸ Πρεσβεῖο τιμῆς κενὸ περιεχομένου. Ἐπισημαίνουν οἱ Πατριάρχες τῆς Ανατολῆς: «Οὕτω συμβαίνει καὶ μέχρι τῆς σήμερον· **οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας, τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς τὰ παραδόξως συμπεσόντα καὶ δυσδιευθέτητα γράφουσιν εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ εἶναι ἔδραν αὐτοκρατορικῆν, ἔτι δὲ διὰ τὸ συνοδικὸν Πρεσβεῖον**». Δηλ. οἱ Πατριάρχες τῆς Ανατολῆς, παρότι ἡ Κωνσταντινούπολη εἶχε πάψει ἤδη 4 αἰῶνες πρὶν νὰ εἶναι πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν παύουν νὰ ἀναγνωρίζουν σ' αὐτὴν μὲ σεβασμὸ στὴν ἱστορίαν τὸ προνόμιόν της. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀναγνώριση τοῦ προνομίου αὐτοῦ ὀφείλεται καὶ **στὸ «Πρεσβεῖον», δηλ. τὸ Πρωτεῖο** πὺν ἀποδόθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἡ συνοδικὴ αὐτὴ ἐπιστολή εἶναι ἓνα λίαν σημαντικὸ κείμενο τοῦ Ὁρθοδόξου θησαυροφυλακίου ἀντιτιθέμενο στὸ Παπικὸ Πρωτεῖο καὶ τὴν «**παπικὴν δεσποτεῖαν**». Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀνάγονται καὶ δικαίως συχνὰ σ' αὐτὴ, ὅσοι ἀντιτίθενται στὴν ρωμαιοκαθολικὴ κακοδοξία περὶ Πρωτείου καὶ Ἀλαθῆτου. Τί ὅμως θὰ ποῦμε σήμερα; **Ἡ συνοδικὴ ἐπιστολή, ὅταν ἀντιτίθεται στὸ Παπικὸ Πρωτεῖο ὀρθοτομεῖ τὸ λόγο τῆς ἀληθείας, ὅταν**

25. Ρ. Π. Γ', 233-234, 238, 239-240.

26. Ἀπάντησις τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ανατολῆς πρὸς τὸν Πάπαν Πίον Θ' (1848), στό: Ἰ. Καρμίρης, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. II, Ἐν Ἀθήναις 1953, 902-925.

ὅμως ἀναγνωρίζει στοὺς θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ Προνόμιον τοῦ Ἐκκληίου σφάλλει;

Τὸ κείμενον τῆς συνοδικῆς Ἐπιστολῆς τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ανατολῆς (1848) εἶναι ἡ καλύτερη ἀπάντησις στοὺς κείμενον τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, τὸ ὁποῖον διαβλέπει στήν Ἐκκλησίαν τὰ δικαιώματα τοῦ «πρώτου ἄνευ ἴσων» (primus sine paribus) στήν παγκόσμιαν δικαιοδοσίαν. Οἱ Πατριάρχες τῆς Ανατολῆς **διέκριναν σαφῶς τὸ Προνόμιον τῆς Ἐκκληίου** πρὸς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως πὺν προϋποθέτει τὴ συναίνεσιν τῶν προσφευγόντων πρὸς αὐτὸ **ἀπὸ τοῦ «κυριαρχικόν» παπικὸ Πρωτεῖον** πὺν οἱ Ἐπίσκοποι Ρώμης ἤθελαν νὰ ἀσκοῦν ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ὑπερκείμενοι καὶ αὐτῶν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἔτσι ὥστε νὰ ἐκπέσει τὸ παπικὸ Πρωτεῖον «ἐξ ἀδελφικοῦ τύπου καὶ πρεσβείου ἱεραρχικοῦ εἰς **κυριαρχικόν**». Ἀντίθετα ἡ Ἐκκλησία στοὺς θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποτελεῖ **«ἀδελφικὴ συνδρομή»**, **διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς ὁποίας «ἡ χριστιανικὴ πίστις οὐ πωλεῖται διὰ τῆς ὑποδουλώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν»**.

Ἄγνοώντας ὅλα αὐτά, ὅπου διὰ τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῆς κανονικῆς παραδόσεως ἐκφράζεται ἡ Ἐκκλησιολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχας μᾶλλον σκοπῖμως καὶ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ σύγχυσιν διατείνεται, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποδίδει στοὺς Πατριάρχην τῆς δικαιώματα τοῦ πρώτου ἄνευ ἴσων.

Θὰ πρέπει ἐξ ἀρχῆς νὰ τονισθῇ καὶ νὰ εἶναι σαφές, ὅτι τὸ Πρωτεῖον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀποδίδεται ἀπὸ τοὺς Ἱ. Κανόνες σὲ πρόσωπον ἀλλὰ στοὺς θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκφραζόμενον βεβαίως ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε κατέχοντα τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ὅμως λειτουργεῖ πάντοτε συνοδικά. Στὸ πλαίσιον οἰασδήποτε ἐκφράσεως τῆς συνοδικῆς λειτουργίας ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως λειτουργεῖ πάντοτε ὡς πρῶτος μεταξὺ ἴσων, εἴτε λειτουργεῖ σὲ τοπικὸν εἴτε σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο. Ταυτόχρονα ὅμως διὰ τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῆς δισχιλιετοῦς κανονικῆς παραδόσεως ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέκτησε τὸ προνόμιον νὰ δέχεται Ἐκκληίους, νὰ χορηγεῖ τὸ αὐτοκέφαλον σὲ νέες Ἐκκλησίες, νὰ συγκαλεῖ Πανορθοδόξους Συνόδους καὶ νὰ προΐσταται αὐτῶν. Σὲ ὅλες τὰς παραπάνω λειτουργίας ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως δὲ λειτουργεῖ καὶ δὲν ἀποφασίζει ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ λειτουργεῖ συνοδικά ἔχοντας τὴ σύμφωνη γνώμην τῆς περὶ αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου. **Οὐδέποτε ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἴσταται ὑπεράνω τῆς συνοδικῆς λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας**. Κατὰ συνέπειαν τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ὁ Πατριάρχης λειτουργεῖ ὡς πρῶτος μεταξὺ ἴσων ἢ ὡς πρῶτος ἄνευ ἴσων δὲν ἔχει ἀντίκρουσιν στοὺς πνεῦμα, τὸ γράμμα καὶ τὴν λογικὴν τῶν Ἱ. Κανόνων. **Τὸ ἐρώτημα κατὰ τοὺς Ἱ. Κανόνες ὀφείλει κατὰ συνέπειαν νὰ μετατεθεῖ στοὺς, ἐὰν ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄχι ὁ Πατριάρχης εἶναι πρῶτος μεταξὺ ἴσων ἢ**

πρῶτος ἄνευ ἴσων. Ἡ ἀπάντηση στοῦ πραγματικό καὶ ἀληθές αὐτὸ ἐρώτημα εἶναι, ὅτι, ἐὰν ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως λειτουργεῖ στοῦ πλαίσιο τῆς συνοδικῆς λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας (στοῦ πλαίσιο τῆς Πενταρχίας πρὶν τὴν ἀποκοπὴ τῆς Ρώμης ἀπὸ τὴν κοινωνία τῶν Πατριαρχῶν ἢ στοῦ πλαίσιο μιᾶς Πανορθόδοξου ἢ Μείζονος Συνόδου κατὰ τὴ δεύτερη χιλιετία μὲ τὴ δημιουργία 14 αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν) λειτουργεῖ ὡς ἴσος πρὸς ἴσους. Ὅταν ὁμως ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀσκεῖ τὰ ἀνωτέρω ἰδιαίτερα προνόμια πού ἀπεδόθησαν σ' αὐτὸν ἀπὸ τοὺς Ἱ. Κανόνες καὶ τὴν κανονικὴ παράδοση, τότε δὲν ὑπάρχει ἐξίσωση οὔτε ἰσοπέδωση μὲ τοὺς ἄλλους θρόνους καὶ ἡ «ὑπεροχή» τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀδιαμφισβήτητη.

Κατὰ συνέπεια τὸ δίλημμα *Primus cum paribus* ἢ *Primus sine paribus* πού τίθεται τελευταῖα καὶ στοῦ ὅποιο τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας κάνει ἀναφορὰ, ἀφορᾷ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄχι τὸ πρόσωπο τοῦ ἐκάστοτε Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ ὁδηγεῖται κανεὶς στοῦ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶναι ποτὲ Πρῶτος ἄνευ ἴσων, διότι ἀκόμα καὶ ὅταν ἀσκεῖ τὰ ἰδιαίτερα προνόμια τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως λειτουργεῖ συνοδικά, ὄχι αὐθαίρετα μόνος του, ἐνεργοποιώντας καὶ ἐκφράζοντας τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. **Primus sine paribus εἶναι μόνο ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄχι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ μόνο στὴν περίπτωση πού ἀσκοῦνται τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἐξαιρετικὰ προνόμια τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου.** (Κατὰ πολὺ περισσότερο ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως δὲ διαθέτει Πρωτεῖο πού μπορεῖ νὰ ἔχει ἔρεισμα καὶ ἀναγωγὴ τριαδολογική²⁷). Αὐτὴ εἶναι ἡ παρακαταθήκη τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῆς πατερικῆς καὶ κανονικῆς παραδόσεως πού σκοπίμως διαστρέφεται ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας. Ἐὰν δὲν ἰσχύει τὸ τελευταῖο, τότε ἰσχύει κάτι, τὸ ὅποιο εἶναι ἐξ ἴσου ἀσύγνωστο: Οἱ συντάξαντες τὸ κείμενο εἶναι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου κανονικοῦ Δικαίου ἀδαεῖς.

• Τὸ γεγονός, ὅτι ἰσχύει μᾶλλον τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δύο ἀνωτέρω ἐνδεχόμενα καὶ ὄχι τὸ δεύτερο τεκμαίρεται καὶ ἀπὸ τὸ ἐξῆς: Σὲ ἓνα κείμενο, διὰ τοῦ ὁποίου καταβάλλεται προσπάθεια νὰ καταδειχθεῖ ὡς ἀντικανονικὴ ἢ ἀπόδοση αὐτοκεφάλου στὴν Οὐκρανία ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως δὲ γίνεται λόγος γιὰ τὴν αὐτοκεφαλία. Δὲν εἶναι παράδοξο αὐτό; Δὲ θὰ ἔπρεπε τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας νὰ μᾶς «διαφωτίσει», ἐὰν τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἔχει ἢ δὲν ἔχει τὸ

---

27. Γιὰ τὶς σχετικὲς ἀπόψεις περὶ Πρωτεῖου στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγομένου στὴ Θεολογία καὶ τὶς ἐνδοτριαδικὲς σχέσεις ὀφείλει νὰ γίνῃ προσεχῶς εἰδικὴ μελέτη.

δικαίωμα τῆς ἀπόδοσης τῆς αὐτοκεφαλίας; Ἡ σιωπὴ τοῦ κειμένου ὀφείλεται ἀσφαλῶς στὸ πασιδῆλο καὶ ἀδιαμφισβήτητο γεγονός, ὅτι **ἡ αὐτοκεφαλία ἀνήκει ὡς δικαίωμα-προνόμιο μόνο στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως**. Πῶς θὰ μπορούσε ὅμως τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας νὰ ὁμολογήσει καὶ νὰ ἀποδεχθεῖ τὸ πρόνομιο αὐτό; Μιὰ τέτοια ὁμολογία θὰ ἦταν ὁμολογία τοῦ Πρωτείου τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως αὐτὸ κατανοήθηκε στὴν Ἀνατολή. Ὅταν ὅμως διὰ τῆς σιωπῆς του ἀρνεῖται ἓνα τέτοιο πρόνομιο, ἀπορρίπτει μιὰ σοβαρὴ πτυχή τῆς ὅλης διοικητικῆς ὀργάνωσης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἀρνεῖται βασικὲς ἀρχές τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς κανονικῆς παραδόσεως. Ὅταν τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἔδωσε τὴν αὐτοκεφαλία στὴν ἴδια τὴ Μόσχα (1589), στὴν Ἑλλάδα (1850), στὴ Σερβία (1879), στὴν Πολωνία (1924), στὴν Ἀλβανία (1937), στὴν Βουλγαρία (1945), στὴ Γεωργία (1990), στὴν Τσεχία-Σλοβακία (1998), γιατί δὲν μπορούσε νὰ ἀποδώσει τὸ αὐτοκέφαλο στὴν Οὐκρανία; Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας δὲν ἀπαντᾷ ἐπ’ αὐτοῦ, οὔτε συζητᾷ ἓνα τέτοιο ἐρώτημα, γιατί ἡ ἀπάντηση εἶναι προφανέστατη. Ἡ ἀπόδοση τῆς αὐτοκεφαλίας ἀποτελεῖ **ἀποκλειστικὸ πρόνομιο** τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ γεγονός δὲ αὐτὸ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν κανονικὴ πράξη τῆς δεύτερης χιλιετίας, κατὰ τὴν ὁποία προκύπτουν οἱ αὐτοκεφαλίες ἐννέα ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κείμενα-ἐπιστολὲς τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. **Ἀξίζει νὰ γίνει ἀναφορὰ μόνο σὲ δύο περιπτώσεις:**

Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀπέδωσε, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθῆ τὸ 1924 τὸ Αὐτοκέφαλο στὴν Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας²⁸. Τὸ 1949 τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, δοκιμάζοντας νὰ ἀσκήσει μιὰ ἡγετικὴ παρουσία στὸ χῶρο τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (ξανά) δίδει τὸ Αὐτοκέφαλο στὴν Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας (1949). Ὁ μὲν Πατριάρχης Ἀθηναγόρας διαμαρτυρόμενος πρὸς τὸν Πατριάρχη Μόσχας Ἀλέξιο ἐπισημαίνει²⁹: «...ὁ καθ’ ἡμᾶς Ἀγιώτατος Οἰκουμενικὸς θρόνος, ὅστις λόγω τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιοχὴν δεσμῶν καὶ ἐν τῇ ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῆς μακραίωνος πράξεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρεούση ἰδιαζούση ἐν τῷ συστήματι τῶν Ὁρθοδόξων καὶ συναντιλαμβάνεσθαι ταῖς ἐμπεριστάτοις ἐκκλησιαστικαῖς περιοχαῖς, ἠύλόγησε κατὰ τὸ Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1924 τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐμφανισάσης τὰς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων προβλεπομένας προϋποθέσεις». Αὐτὰ μὲν ἔγραψε ὁ τότε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀθηναγόρας. Τὸ πλέον ἐνδιαφέρον ὅμως εἶναι τὸ τί ἀπῆντησε³⁰ **ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας**

28. Βλ. ὑποσ. 11.

29. Γιὰ τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς, βλ. Ὁρθοδοξία 25 (1950) 129-130.

30. Γιὰ τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς, βλ. Ὁρθοδοξία 25 (1950) 233-240.

Χριστοφόρος (18.5.1950) πρὸς τὸν Πατριάρχη Μόσχας Ἀλέξιο, ὅταν ἐκεῖνος τοῦ κοινοποίησε τὴν πράξη τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας. «**Ἡμεῖς... ἠρκεσθῆμεν, ἵνα μόνο βεβαιώσωμεν τὴν παρ' Ἡμῶν λήψιν τῆς ἐπιστολῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ἀναγνωρίσεως τὰ παρὰ τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν ἱεραῆς Συνόδου ὡς συμφώνως πρὸς τὴν κανονικὴν ζωὴν τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας γενόμενα**».

Παρόμοια ἀπάντηση πρὸς τὸν Πατριάρχην Μόσχας Ἀλέξιο ἀπέστειλε καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος³¹ (19.5.1950) ζητώντας ἀπὸ αὐτὸν νὰ σεβαστεῖ **«τὴν κανονικὴν ταύτην τάξιν»**, ὡς μόνου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ὄντος ἀρμοδίου διὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ αὐτοκεφάλου. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ δὲ θὰ διαταράσσετο τότε ἡ μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐνότητα καὶ εἰρήνη.

Αὐτὰ ἀπάντησαν τότε οἱ δύο αὐτοὶ Προκαθήμενοι, τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Κύπρου, ὅταν ὡς ἀφετηρία τῆς σκέψης τους ἦταν ἀποκλειστικὰ ἡ διαφύλαξη τῆς κανονικῆς τάξεως καὶ τίποτα ἄλλο, ἐνεργούντες ἔξω ἀπὸ οἰαδήποτε ἄλλη σκοπιμότητα.

• Ἐνῶ λοιπὸν τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας δὲν ἀναγράφει τίποτα περὶ Αὐτοκεφάλου καὶ περὶ τοῦ ἀποκλειστικοῦ δικαιώματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου νὰ ἀποδίδει τὴν Αὐτοκεφαλία, ἐστιάζει τὴν προσοχὴν του στὴν γι' αὐτὸ «ἀντικανονικὴ» πράξη τῆς ἀναγνώρισης τῆς κανονικότητος τοῦ πρώην Κιέβου Φιλαρέτου (Ντενισένκο) καὶ τῆ μετ' αὐτοῦ ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ὁ ὁποῖος δις εἶχε -κατὰ τὸ κείμενο- καταδικασθεῖ ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας (1992, 1997) γιὰ σοβαρὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀδικήματα. Ἐπικαλεῖται γιὰ νὰ ἀποδείξει τὴν ἀντικανονικότητα τῆς πράξης δύο κανόνες, τὸν 15. κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου (341) καὶ τὸ 9. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας (451), καθὼς ἐπίσης δύο σχόλια στοὺς κανόνες, ἓνα τοῦ Ζωναρά³² καὶ ἓνα τοῦ Πηδαλίου³³, ἢ συγγραφή τοῦ ὁποίου ἀνήκει στὸν Ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἁγιορείτη καὶ στὸν Ἱερομόναχο Ἀγάπιο.

Θὰ ἀκολουθήσουμε **-μόνο ὡς ὑπόθεση ἐργασίας-** τὴ θέση τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὅτι τὸ Κίεβο ἀνήκει στὴ δικὴ του κανονικὴ δικαιοδοσία καὶ ὅτι, ὁ οἰκουμενικὸς θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβει στὶς ἐκεῖ ἀποφάσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας. **Αὐτὸ δηλ. τὸ ὁποῖο οὐσιαστικὰ ἀρνεῖται τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας εἶναι τὸ προνόμιο ἀποδοχῆς Ἐκκλήτου στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ**

31. Γιὰ τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς, βλ. Ὁρθοδοξία 25 (1950) 234 ἐπ.

32. Σχόλιο τοῦ Ζωναρά στὸν 17. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας. Ρ. Π. Β', 259-261.

33. Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηὸς τῆς Μίας Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1970, 192-193.

γι' αὐτὸ ἐπικαλεῖται τὰ δύο σχόλια στοὺς κανόνες (Ζωναράς-Πηδάλιο) καὶ τοὺς δύο προαναφερθέντες κανόνες (Ἀντιοχείας, Χαλκηδόνας).

Τὰ ὅσα θὰ ἀκολουθήσουν κατωτέρω χωρίζονται σὲ δύο περὶ πλεονέκτων ἐνότητες: Ἡ πρώτη ἐνότητα ἀφορᾷ τὸ Ζωναρᾶ (τὸ Ματθαῖο Βλάσταρη καὶ ἄλλους σημαντικοὺς Βυζαντινοὺς κανονολόγους, Βαλσαμῶνα καὶ Ἀριστηνόν, τοὺς ὁποίους παραλείπει νὰ ἀναφέρει τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, προφανῶς γιὰ λόγους σκοπιμότητας). Ἡ δεύτερη ἐνότητα περιλαμβάνει τὴν ἀνάλυση τῆς σκέψης τῶν συγγραφέων τοῦ Πηδαλίου. Ἐκεῖ θὰ ἐξηγηθεῖ ἡ ὅλη σκέψη τῶν συγγραφέων τοῦ Πηδαλίου ἐν συνόλῳ καὶ ὄχι ἀποσπασματικὰ καὶ κατ' ἀνάγκην θὰ ἐρμηνευθοῦν ὄχι μόνο οἱ δύο κανόνες ποὺ ἐπικαλεῖται τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ἀλλὰ περισσότεροι. Κατ' ἀνάγκην θὰ γίνῃ ἀναγωγὴ καὶ σὲ διατάξεις τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, στὶς ὁποῖες ἀνάγονται οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου καὶ θὰ διερευνηθεῖ στὸ πῶς αὐτὲς χρησιμοποιοῦνται, ἐὰν τελικὰ χρησιμοποιοῦνται, γιὰ νὰ ἐξαχθεῖ τὸ **αὐτονόητο συμπέρασμα**, ὅτι μόνο μιὰ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος μπορεῖ νὰ ἀνατρέψῃ μιὰ καταδικαστικὴ ἀπόφαση ποὺ ἐκδόθηκε ἀπὸ μία κατὰ τόπους Ἐκκλησία καὶ ὄχι καὶ ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατόπιν ἐκκλήτου προσφυγῆς.

Γ. Οἱ γινῶμες Βυζαντινῶν Κανονολόγων

Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἐρμηνεία τῶν κανόνων γνωρίζουν, ὅτι οἱ ἐπιφανεῖς σχολιαστὲς τῶν κανόνων κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο εἶναι (κατ' ἀλφαβητικὴ σειρά) οἱ ἐξῆς τέσσερις: Ὁ Ἀριστηνός, ὁ Βαλσαμών, ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης καὶ ὁ Ζωναράς. Πολὺ συνοπτικὰ θὰ ἐξετασθεῖ ἡ θέση ἐκάστου ἐξ αὐτῶν γιὰ τὸ προνόμιο τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους καὶ νὰ ἀσκεῖ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία, ὅταν τοῦ ζητηθεῖ.

1. Ἀριστηνός

Ὁ Ἀλέξιος Ἀριστηνός σχολιάζοντας τὸ 9. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας³⁴ ἐπισημαίνει: «Ἄλλὰ καὶ ἐπίσκοπος ἢ κληρικός, εἰ κατὰ τοῦ μητροπολίτου ἔχει τινὰ ὑπόθεσιν, ἢ παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢτοι τῷ πατριάρχῳ, ὑφ' ὄν τελοῦσι οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων μητροπολίται, δικάζεσθαι, ἢ παρὰ τῷ πατριάρχῳ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ προνόμιον οὐδενὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐδόθη, οὔτε ἀπὸ τῶν κανόνων, οὔτε ἀπὸ τῶν νόμων. Τὸ

---

34. Ρ. Π. Β', 240.

δικάζεσθαι μητροπολίτην, τελούντα ὑφ' ἕτερον πατριάρχην, παρὰ πατριάρχῃ ἑτέρῳ, εἰ μὴ μόνον τῷ Κωνσταντινουπόλεως».

Μποροῦσε νὰ ὑπάρξει μιὰ πιὸ σαφῆς διατύπωση γιὰ τὸ προνόμιο τοῦ Κωνσταντινουπόλεως νὰ δέχεται Ἐκκλήτους ἀπὸ ἄλλες ὑπερόριες δικαιοδοσίες; Εἶναι σημαντικὴ ἡ ἐπισήμανση τοῦ Ἀλεξίου Ἀριστηνοῦ, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος θρόνος ἔλαβε ἓνα τέτοιο προνόμιο, οὔτε ἀπὸ τοὺς νόμους οὔτε ἀπὸ τοὺς κανόνες.

Ἐνδιαφέρον εἶναι καὶ τὸ σχόλιο³⁵ τοῦ Ἀριστηνοῦ στὸ 3. κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου: «Τῶν αὐτῶν Πρεσβείων καὶ τῆς αὐτῆς μεθέξει τιμῆς τῷ Ρώμῃς ἐπισκόπῳ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπος». Παραπέμπει στὸν 28. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας πὺν βεβαιοῖ, ὅτι ἤδη διὰ τοῦ 3. κανόνα τῆς Β' οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὰ ἴσα πρεσβεῖα μὲ τὸν Ρώμῃς, δηλ. ἴσα προνόμια, προνόμια πὺν δὲν εἶχαν οἱ ἄλλοι θρόνοι. Τὸ προνόμιο τοῦ Ρώμῃς ἦταν νὰ δέχεται Ἐκκλήτους ἔξω ἀπὸ τὴ δική του δικαιοδοσία. Τὸ ἴδιο προνόμιο εἶχε κατὰ τὸν Ἀλέξιο Ἀριστηνὸ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐρμηνεύοντας τὸν 36. κανόνα τῆς Πενθέκτης, ὁ ὁποῖος ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴσα Πρεσβεῖα μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρώμῃς, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔκανε λόγο προηγουμένως ὁ 28. κανόνας τῆς Χαλκηδόνας, ἐπισημαίνοντας ὅτι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἰσχύουν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς β' Οἰκουμενικῆς, ὁ Ἀριστηνός, ὅπως καὶ ὁ ἐρμηνευόμενος κανόνας διαφοροποιοῦν τὰ Πρεσβεῖα ἀπὸ τὴν τάξη Προκαθηδρίας τῶν διὰ Πρεσβείων τιμηθέντων θρόνων τονίζοντας τὰ μεταξὺ Ρώμῃς καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἴσα Πρεσβεῖα³⁶, πράγμα πὺν σημαίνει, ὅτι τὰ Πρεσβεῖα Ρώμῃς καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἦταν ἀνώτερα ἢ ἄνισα σὲ σχέση μὲ τὰ Πρεσβεῖα πὺν δόθηκαν στοὺς ὑπολοίπους τρεῖς θρόνους, ὑπὸ τὴν ἔννοια μιᾶς συγκεκριμένης δυνατότητος καὶ ἑνὸς συγκεκριμένου δικαιώματος. Ἡ ἀνωτερότητα αὐτὴ δὲν ἦταν παρὰ τὸ ἰδιαίτερο προνόμιο τοῦ Ρώμῃς νὰ ἀποδέχεται τὴν Ἐκκλητο, προνόμιο πὺν ἀπέκτησε καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὴν ἐξίσωση τῶν Πρεσβείων.

2. Βαλσαμῶν

Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος Βαλσαμῶν στὸ σχόλιό του στὸ 12. κανόνα τῆς Ἀντιόχειας θεωρεῖ τὸ δικαστήριον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς τὸ ὑπέρτατο δικαστήριον: «τὸ δὲ δικαστήριον αὐτοῦ ἀλογοπράγητον ἔσται διὰ τὴν τοῦ θρόνου ὑπεροχὴν»³⁷. Πὺν θεμελιώνεται αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ;

35. P. Π. Β', 176.

36. P. Π. Β', 387.

37. P. Π. Γ', 149.

Σὲ σχόλιό του περαιτέρω στὸν ἴδιο κανόνα ἐπισημαίνει: «ἡ δὲ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ ἡ δ' δεδώκασιν τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως τὰ προνόμια τοῦ πάπα, καὶ ὠρίσαν κατ' ἐκείνον ἐπὶ πᾶσι τιμᾶσθαι· ἐξ ἀνάγκης ἐκκλήτω οὐχ ὑποπέσει ἢ τούτου ἀπόφασιν»³⁸.

Στὸ σχόλιό του στὸν **3. κανόνα τῆς Σαρδικῆς** (343) γιὰ τὸ προνόμιο τοῦ πάπα νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους γράφει³⁹ γιὰ τὸν Κωνσταντινουπόλεως: «Τὰ μέντοι ὀρισθέντα περὶ τοῦ Πάπα, ἐκκληπτέον καὶ εἰς τὸν Πατριάρχῃν Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ ἐπὶ πᾶσιν ὁμοίως καὶ τοῦτον τῷ πάπα τιμηθῆναι ἀπὸ διαφόρων κανόνων».

Τὸ προηγούμενο σχόλιό του ἐπιβεβαιώνει⁴⁰ ὁ Βαλσαμῶν στὸ σχόλιό του στὸν **5. κανόνα τῆς Σαρδικῆς** (343) καὶ ἐπισημαίνει: «Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι κανόσι εἶπομεν, μὴ εἶναι τὰ περὶ τοῦ πάπα ὀρισθέντα ἰδικὰ τούτου καὶ μόνου προνόμια, ὥστε ἔχειν ἐξ ἀνάγκης πάντα ἐπίσκοπον καταδικαζόμενον τῷ θρόνῳ τῆς Ρώμης προσέρχεσθαι, ἀλλ' ἐξακούεσθαι καὶ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὰ αὐτὰ καὶ πάλιν φαμέν».

Στὸ σχόλιό του στὸν **3. κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου** ὁ Βαλσαμῶν ἐπισημαίνει⁴¹: «τὰ ἴσα πρεσβεία τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ ἔχειν τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, δεύτερον μετ' ἐκείνον ὑπάρχοντα». Στὴν ἐρμηνεία αὐτὴ εἶναι σημαντικὴ ἡ **διακρίση μεταξὺ Πρεσβείων καὶ τάξεως προκαθεδρίας**. Τάξεις προκαθεδρίας ὑπάρχει ἐπειδὴ οἱ ἱεροὶ κανόνες, 6, 7 τῆς Α' Οἰκουμενικῆς καὶ 3 τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἀπέδωσαν Πρεσβεία μόνο σὲ 5 θρόνους, τὰ μεταγενέστερα 5 Πατριαρχεῖα. Τὸ Πρεσβεῖον ὁμως κατανοεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσις τοῦ 6. κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς⁴² καὶ ὡς **ἐξουσία**: Ὁ Ἀλεξανδρείας, κατὰ τὴν ρύθμισις τοῦ κανόνα, **λαμβάνει τὴν ἐξουσία** ἐπὶ τῶν Ἐπισκόπων Αἰγύπτου, Λιβύης καὶ Πενταπόλεως. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ γιὰ τοὺς θρόνους Ἀντιοχείας καὶ Ρώμης. Ὅταν λοιπὸν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Βαλσαμῶν στὴν ἐρμηνεία του στὸ 3. κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἐπισημαίνει ὅτι οἱ θρόνοι Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως εἶχαν τὴν ἴδια ἐξουσία (ἀσφαλῶς κάτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους τρεῖς θρόνους), δὲν ἀναφέρεται σὲ τίποτε ἄλλο παρὰ στὴν προνομιακὴ τους ἐξουσία νὰ ἀποδέχωνται Ἐκκλήτους⁴³.

---

38. Ρ. Π. Γ, 150.

39. Ρ. Π. Γ', 237.

40. Ρ. Π. Γ', 242.

41. Ρ. Π. Β', 175.

42. Ρ. Π. Β', 128: «...τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν».

43. Γιὰ τὴν σχέσις τοῦ Βαλσαμῶνος ὡς Πατριάρχου Ἀντιοχείας μετὰ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βλ. Κ. Πιτσάκης, Ἡ Ἑκτασις τῆς ἐξουσίας ἐνὸς ὑπερορίου Πατριάρχῃ: Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας στὴν Κωνσταντινούπολι τὸν 12ο αἰῶνα, στό: Τὸ Βυζάντιον κατὰ

3. Ζωναράς

Τὸ σχόλιο τοῦ Ζωναρά **στόν 5. κανόνα τῆς Σαρδικῆς (343)** εἶναι σημαντικό, γιατί μὲ σαφήνεια καταγράφει τὸν περιορισμὸ τῆς ἰσχύος τοῦ προνομίου τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ρώμης νὰ δέχεται Ἐκκλήτους ἀπὸ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες. Ὁ Ζωναράς ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του, ὅτι ὁ συγκεκριμένος 5. κανόνας τῆς Σαρδικῆς ποὺ δὲ θέτει κανένα γεωγραφικὸ περιορισμὸ στὸ προνόμιο τοῦ Ρώμης νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους δὲν ἦταν κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς, ὅπως ψευδῶς καὶ δολίως ἰσχυρίζοντο «οἱ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης ἀρχιερεῖς» καὶ ἐπὶ πλέον τὴν ἀπαγόρευση τῆς Καρχηδόνας (419) νὰ ἀσκεῖται Ἐκκλητο στὴ Ρώμη, ἀποφαίνεται: «Οὔτε οὖν τῆς ἐν Νικαία Συνόδου ἐστὶν ὁ κανὼν, οὔτε πάσας τὰς ἐκκλήτους ἀνατίθησιν αὐτῶ, ἀλλὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῆς»⁴⁴. Μὲ τὴ λέξη «αὐτῆς» ἐννοεῖται προφανέστατα ἡ Ρώμη καὶ ὄχι ἡ Κωνσταντινούπολη. Ἄλλωστε ὁ 5. κανόνας τῆς Σαρδικῆς ἀφορᾷ τὸ Ἐκκλητο στὴ Ρώμη καὶ ὄχι στὴν Κωνσταντινούπολη. **Ἡ ἐπισήμανση αὐτῆ ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἐρμηνεία ἀπὸ τοὺς συντάκτες τοῦ Πηδαλίου στόν 9. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, ὅπως κατωτέρω θὰ καταδειχθεῖ.**

Ὁ Ζωναράς στὸ σχόλιό του στόν ΚΗ'(Λστ') κανόνα τῆς Καρχηδόνας⁴⁵ ἐπιβεβαιώνει, ὅτι ὁ περιορισμὸς τοῦ Ἐκκλήτου ποὺ ἐτέθη ἀπὸ τὸν κανόνα ἀφορᾷ μόνο τὴ Ρώμη καὶ ὄχι φυσικὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐπισημαίνει: «Ἐντεῦθεν ὁ τύφος τῆς τῶν Ρωμαίων Ἐκκλησίας καταβάλλεται ἀρχούτων αὐτοῖς δεδῶσθαι πάσας τὰς Ἐκκλήτους τηρεῖν».

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ Ζωναράς στὸ σχόλιό του⁴⁶ **στόν 125 (134). κανόνα τῆς Καρθαγένης** ἐξηγεῖ μὲ σαφήνεια, ὅτι ὁ περιορισμὸς τοῦ Ἐκκλήτου ἀφορᾷ τὴ Ρώμη (καὶ ὄχι ἀσφαλῶς τὴν Κωνσταντινούπολη): «Εἰ δέ τις, φησί (ὁ κανὼν), βουληθεὶ ἕραν τῆς θαλάσσης ἐκκαλέσασθαι, ἤγουν πρὸς τοὺς τῆς Ἰταλίας ἐπισκόπους, καὶ τὴν ἐκεῖ σύνοδον, ἀκοινώνητος (φησὶν), ἦτω παρὰ τῆ συνόδῳ τῆς Ἀφρικῆς».

Σὲ παρόμοιες διαπιστώσεις προβαίνουν καὶ οἱ ἄλλοι δύο ἐρμηνευτὲς τῶν κανόνων Ἀριστηνὸς καὶ Βαλσαμών, περιοριστήκαμε ὅμως μόνο στὴν ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρά, **γιατὶ αὐτὸς παρερμηνεύεται ἀπὸ τοὺς συντάκτες τοῦ Πηδαλίου, γιὰ νὰ ἐξαχθεῖ τὸ ἐσφαλμένο συμπέρασμα, ὅτι δῆθεν ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ δέχεται Ἐκκλήτους γιὰ ὑποθέσεις ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς δικῆς του δικαιοδοσίας.**

τὸν 12ο αἰῶνα. Κανονικὸ Δίκαιο, Κράτος καὶ Κοινωνία, ἐπιμ. Ν. Οἰκονομίδης, Ἀθήνα 1991, 91-139.

44. Ρ. Π. Γ', 244.

45. Ρ. Π. Γ', 377-378.

46. Ρ. Π. Γ', 589.

Ἐρμηνεύοντας τὴν ἔννοια τῶν Πρεσβείων στὸ σχόλιό του **στὸν 3. κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς**⁴⁷, ὁ Ζωναρᾶς εἶναι ἀποκαλυπτικὸς γιὰ ὅσους θεωροῦν τὰ Πρεσβεῖα μόνο ὡς μία ἀπλῆ τιμῆ, κενὴ ἀπὸ προνόμια καὶ ἐξουσία. Ἐρμηνεύοντας τὸ συγκεκριμένο κανόνα ἐπισημαίνει: «...οὗτος καὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέμνηται καὶ ἔχειν αὐτὸν **τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς ἦτοι τὰ πρωτεῖα ἢ τὸ ἐξαίρετον** ἐθέσπισεν ὡς Νέαν Ρώμην καὶ βασιλίδα τῶν πόλεων... οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένευμαν». Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ὅτι ὁ Ζωναρᾶς διαφωνεῖ μὲ τὸν τρόπο πού ἡ Νεαρὰ 131.1 τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατανόησε τὴν ἰσότητα τῶν πρεσβείων μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπισημαίνει: «**Ἡ δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ρα' νεαρὰ**, κειμένη εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν πέμπτον, τίτλον τρίτον, **ἄλλως νοεῖσθαι τοὺς κανόνας δίδωσι, καθὼς καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἐνοήθησαν**»⁴⁸. Χωρὶς ἀμφιβολία γιὰ τὸ Ζωναρᾶ τὸ Πρεσβεῖο εἶναι Πρωτεῖο, εἶναι τὸ «ἐξαίρετον» προνόμιο πὸ εἶχε ἡ Ρώμη καὶ ἀπέκτησε καὶ ἡ Κωνσταντινούπολη μὲ τὴν ἀπόδοση σ' αὐτὴ ἴσων Πρεσβείων. Ἡ Ρώμη δὲν εἶχε τίποτα περισσότερο, δὲν εἶχε καμιὰ ἄλλη μεγαλύτερη ἐξουσία ἀπὸ τοὺς ἄλλους πατριαρχικοὺς θρόνους παρὰ τὸ προνόμιο νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους. Ἡ Ρώμη δὲν ἦταν ἀπλᾶ πρώτη στὴν τάξη προκαθεδρίας, εἶχε ἐπὶ πλέον «τὸ ἐξαίρετον» πὸ τὴ διαφοροποιοῦσε ἀπὸ τοὺς ἄλλους θρόνους, πλὴν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πὸ ἀργότερα ἔλαβε τὸ ἴδιο προνόμιο. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ διαφωνεῖ μὲ τὸν τρόπο πὸ κατανόησε ὁ αὐτοκράτορας Ἰουστινιανὸς τοὺς κανόνες, δηλ. τὸν 3. κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς καὶ τὸν 28. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας.

Ὅταν ὁ Ζωναρᾶς ἔχει καταγράψει στὸ σχόλιό του στὸν 3. κανόνα τὴν ἔννοια τοῦ Πρεσβεῖου πὸ ἐρμηνεύει ὡς **Πρωτεῖο καὶ μάλιστα ὡς ἐξαιρετικὸ προνόμιο** πὸ εἶχε ἡ Ρώμη καὶ ἀπέκτησε καὶ ἡ Κωνσταντινούπολη, **θὰ ἦταν ἀντιφατικὸ καὶ παράδοξο νὰ ἀναιροῦσε αὐτὰ ὁ ἴδιος**, ὅπως θέλει νὰ τὸν ἐμφανίσει τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὑποστηρίζοντας, ὅτι ὁ Ζωναρᾶς στὴν ἐρμηνεία του στὸν 17. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ἀπομειώνει τὸ δικαίωμα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ δέχεται Ἐκκλήτους γιὰ διαφορὲς ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς δικῆς του δικαιοδοσίας. Ἡ σκόπιμη παρερμηνεία τοῦ σχολίου τοῦ Ζωναρᾶ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας εἶναι -δυστυχῶς- προφανῆς. Ὁ Ζωναρᾶς ἐπισημαίνει, ὅτι δὲν μποροῦν νὰ κριθοῦν Μητροπολίτες τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας (τῆς Συρίας) ἢ τῶν Ἱεροσολύμων (τῆς Παλαιστίνης) ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως **χωρὶς τὴ θέλησή τους**, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ κριθοῦν εἴτε στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, εἴτε στὸ Πατριαρχεῖο

47. Ρ. Π. Β', 173.

48. Ρ. Π. Β', 174.

Τεροσολύμων. Δέν χρειάζεται νά ἔχει σπουδάσει κανείς Νομικά ἢ Κανονικό Δίκαιο, ἀλλά χρειάζεται **κοινός νοῦς** γιά νά καταλάβει, ὅτι οἱ ἀνωτέρω Μητροπολίτες, ἐάν τὸ ἤθελαν, μὲ Ἐκκλητό τους θά μπορούσαν νά προσφύγουν στοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ συνέπεια οὔτε ἀπὸ τὸ σχόλιο αὐτὸ στὸν 17. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, οὔτε ἀπὸ τὸ σχόλιό του στὸν 3. κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς ὁ Ζωναρᾶς περιορίζει τὸ δικαίωμα Ἐκκλητοῦ πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως μόνο στοὺς ὑπ' αὐτὸν Μητροπολίτες. Αὐτὰ ὅλα σημαίνουν, ὅτι ὁ πρῶην Κίεβου Φιλάρετος σύμφωνα μὲ τὸ Ζωναρᾶ, ἀκόμα καὶ ἂν τὸ Κίεβο ἦταν δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχεοῦ Μόσχας, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόθεση ἐργασίας πού κάναμε, μπορούσε κανονικότερα νά ἀσκήσει Ἐκκλητο προσφυγὴ πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχεοῦ Μόσχας, ἐπειδὴ δέν τὸ συμφέρει ἢ ἐρμηνεῖα τοῦ Ζωναρᾶ, τὸν παρερμηνεύει καὶ θεωρεῖ, ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θά γίνεῖ πειστικὸ ὡς πρὸς τὶς θέσεις του. **Μᾶλλον ἐκτίθεται περισσότερο.**

Ὁ Ζωναρᾶς ἐπαναλαμβάνει τὴ θέση του καὶ τὴν ἐρμηνεῖα του γιά τὰ ἴσα Πρεσβεῖα μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ στοῦ σχόλιό του στὸν 28. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας⁴⁹. Παρότι ἡ Ρώμη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολη τὴν ἐποχὴ πού γράφει ὁ Ζωναρᾶς δέν εὐρίσκοντο σὲ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία (12ος αἰ.) καὶ παρότι «εἰ καὶ νῦν ἡ μὲν εἰς τυραννίδα μετήμειπται, ἡ δὲ συγκέκλεισται καὶ ἐκκλέλοιπε», ἐν τούτοις ἡ Κωνσταντινούπολη «ὡς ἡ πάλαι Ρώμη, δεῖ αὐτὴν (τὴν Κωνσταντινούπολιν) καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς προνομίοις, ὡς ἐκείνην (τὴν Ρώμην) τιμᾶσθαι, πασῶν τῶν ἄλλων προτιμωμένην Ἐκκλησιῶν...». Τὸν καιρὸ πού γράφει ὁ Ζωναρᾶς ἡ Κωνσταντινούπολη ἔχει μόνη πλέον τὸ προνόμιο πού εἶχε ἡ ἀρχαία Ρώμη, τὸ νά δέχεται Ἐκκλητοὺς.

Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νά εὐσταθεῖ ἡ ἄποψη, ὅτι ὁ Ζωναρᾶς ἀρνεῖται τὴν Ἐκκλητο πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως;

4. Ματθαῖος Βλάσταρης

Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης⁵⁰ στοῦ Σύνταγμα κατὰ Στοιχεῖον, ἀφοῦ στοῦ στοιχεῖο Δ', ἐρμηνεύοντας τὴ Σύνοδο τῆς Καρθαγένης ἀποφαίνεται παρομοίως ὅτι «Ἐντεῦθεν δείκνυται μὴ ἐξεῖναι τῷ Ρώμης πάσας τὰς Ἐκκλησίας ἐπιτηρεῖν», ἀφοῦ μνημονεύσει τὴν 123. Νεαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πού μνημονεύουν οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου καὶ καταλήξει στοῦ συμπέρασμα «οὐ γὰρ καὶ ἐκκλητῶ αἱ τῶν πατριαρχῶν ὑπόκεινται ψῆφοι»,

---

49. Ρ. Π. Β', 282.

50. Ρ. Π. ΣΤ', 217-218.

ἀφοῦ ἐπισημάνει, ὅτι τό «αὐτοκρατορικὸν καὶ βασιλικὸν κριτήριον ἐκκλήτω οὐχ ὑπόκειται», στή συνέχεια εὐθύς ἀμέσως τονίζει, **ὅτι καὶ τοῦ Πατριάρχου κριτήριον ἐκκλήτω οὐχ ὑπόκειται, οὐδὲ ἀναψηλαφᾶται ὑφ' ἑτέρου... τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρχή...**». Μᾶς παραπέμπει στοῦ Π στοιχείο, κεφ. η', τὸ ὁποῖο διαλαμβάνει⁵¹ τὰ ἑξῆς: Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία εἶναι συστατικὰ μέρη τῆς Πολιτείας, ὅπως εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης ὀφείλουν νὰ λειτουργοῦν μέ «ἐν πᾶσιν ὁμοφροσύνη καὶ συμφωνία». Ἡ συνεργασία αὐτὴ ἐπιφέρει καὶ ἐξασφαλίζει τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εὐδαιμονία τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας. Πολὺ σημαντικὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀκολουθεῖ: **«Ὁ Κωνσταντινουπόλεως θρόνος βασιλεία ἐπικοσμηθεὶς ταῖς συνοδικαῖς ψήφοις πρῶτος ἀνηγορεύθη· αἱ οἱ θεῖοι κατακολουθοῦσιν νόμοι, καὶ τὰς ὑπὸ τοὺς ἑτέρους θρόνους γινομένας ἀμφισβητήσεις, ὑπὸ τὴν προστάττουσιν ἀναφέρεσθαι διάγνωσιν καὶ κρίσιν»**. Λίγο πιὸ κάτω ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης ἐπιβεβαιώνει καὶ πάλι τὸ προνόμιο τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, **«τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις θρόνοις γινομένας ἀμφισβητήσεις ἐπιτηρεῖν καὶ διορθοῦσθαι καὶ πέρας ἐπιτιθέναι ταῖς κρίσεσιν»**.

Τὸ προνόμιο τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς δικῆς του δικαιοδοσίας εἶναι κατὰ τὸ Ματθαῖο Βλάσταρη ἀδιαμφισβήτητο. Εἶναι ὅμως ὁ ἴδιος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος γενικῶς ἐπισημαίνει, ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῶν Πατριαρχῶν εἶναι ἀνέκκλητες. Διερωτᾶται συνεπῶς κανεὶς: Εἶναι δυνατὸν ὁ ἴδιος κανονολόγος σχολιαστὴς νὰ περιπίπτει σὲ μιὰ τέτοια προφανῆ ἀντίφαση, τῆς ὁποίας μάλιστα, ἐὰν ὑπῆρχε, εἶχε πλήρη συνείδηση, ἀφοῦ μᾶς παραπέμπει ἀπὸ τὸ στοιχεῖο Δ' στοῦ Στοιχείο Π, ὅπου ἀπερίφραστα ἀναγνωρίζει τὸ διὰ τῆς Ἐκκλήτου προνόμιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου νὰ ἀσκεῖ ὑπερόρια δικαστικὴ δικαιοδοσία; Γιὰ ποιὸς ὅμως Πατριάρχες ὁμιλεῖ; **Γιὰ τοὺς Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως (σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ) ἢ γιὰ τοὺς Πατριάρχες τῶν ἄλλων Πατριαρχικῶν θρόνων;** Ἡ προφανὴς ἀπάντησις θὰ δοθεῖ στὴν προσεχῆ δεύτερη ἐνότητα ἀμέσως κατωτέρω, ὅταν θὰ διερευνηθεῖ ἡ ἐρμηνεία τῶν συγγραφέων τοῦ Πηδαλίου στοῦ 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας.

Δ. Ἡ ἐρμηνεία τῶν συντακτῶν τοῦ Πηδαλίου

Ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι οἱ τέσσερις ἐρμηνευτὲς τῶν Κανόνων Ἀριστηνός, Βαλαμῶν, Ζωναρᾶς καὶ Ματθαῖος Βλάσταρης ἀναγνωρίζουν τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπὸ αὐτοῦ τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας χρησιμοποιοῦν

---

51. Ρ. Π. ΣΤ', 428-429.

παρερμηνεύοντας **μόνο ένα** **ἐξ αὐτῶν (Ζωναρά)**, τὸ ἴδιο κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας θεωρεῖ, ὅτι κατοχυρώνει τὴ θέση του παραπέμποντας σὲ ὑποσημείωση τῶν συντακτῶν τοῦ Πηδαλίου στὸν 9. κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς.

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνει κανεὶς, ὅτι ἡ προσαγόμενη θεώρηση τῶν συντακτῶν τοῦ Πηδαλίου γιὰ τὸ δυνατόν ἢ μὴ Ἐκκλήτου στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀνευρίσκεται στὴν ἐρμηνεία του ποὺ παρατίθεται σὲ κάθε κανόνα, ἀλλὰ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς **ὑποσημειώσεις**⁵², γιὰ τὶς ὁποῖες οἱ ἴδιοι γράφουν στὸν πρόλογο τοῦ Πηδαλίου: «...ἐσπουδάσαμεν νὰ πλουτίσωμεν τὸ βιβλίον, καὶ μὲ διαφόρους φιλολογικὰς ὑποσημειώσεις συντελούσας, ἢ πρὸς περισσοτέραν σαφήνεια τῆς ἐρμηνείας, ἢ καὶ πρὸς συμβιβασμὸν τῶν ἐναντιοφανῶν κανόνων ἢ καὶ κατὰ ἄλλον τινὰ τρόπον χρήσιμα...»⁵³. Τὸ θεμελιῶδες ὅμως ἐρώτημα τὸ ὁποῖο τίθεται, εἶναι, **κατὰ πόσον ἢ ὁποιαδήποτε ἐρμηνεία ἢ ὑποσημείωση στοὺς κανόνες μποροῦν νὰ ὑποκαταστήσουν τοὺς ἴδιους τοὺς Κανόνες**. Τὸ παράδοξο εἶναι, ὅτι στὸ ἐρώτημα αὐτὸ οἱ ἴδιοι οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου ἀπαντοῦν ἀρνητικά, ἐὰν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ οἱ ἴδιοι ἐκθέτουν⁵⁴, γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴ σύνταξη τοῦ Πηδαλίου: «Δὲν ὑπεφέραμεν ἀγαπητοὶ νὰ βλέπωμεν εἰς πολλὰ πολλῶν πνευματικῶν χυδαιονομακάνονα χειρόγραφα, κατακερματισμένους τοὺς θεῖους τούτους καὶ ἱερούς κανόνας νενοθευμένους, ψευδεπιγράφους, ἄλλους ἀντ' ἄλλων, **καὶ τὰς ἐρμηνείας τῶν ἐξηγητῶν ἀντὶ τῶν κυρίως Κανόνων ἐκλαμβανομένας**, ὅτι καὶ τὰς ἐρμηνείας ταύτας περιέχοντα, διεφθαρμένας, παρεξηγημένας καὶ ἀλλόκοτά τινα καὶ ἐσφαλμένας διδασκούσας». Ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀπολύτως ὀρθὴ ἡ ἐπισημάνση⁵⁵: «Συνελόντι εἰπεῖν, αἱ ὑποσημειώσεις τοῦ Πηδαλίου εἶναι πολλαπλῶς χρήσιμοι, ἐπ' οὐδενὶ ὅμως εἶναι δυνατόν ὅπως **χαρακτηρισθοῦν ἢ θεωρηθοῦν ὡς ἔχουσαι "ἰσοδύναμον κῦρος"** μὲ τοὺς ἱερούς κανόνας ἢ ὡς **"ταυτόσημοι μὲ τὸ κανονικὸν κείμενον"** ἢ ὅτι ἐγράφησαν "πνευματοκινήτως" καὶ βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναχθοῦν εἰς κανόνας δικαίου».

Ὅλες οἱ παραπάνω ἐπισημάνσεις εἶναι σημαντικές, γιὰτὶ δὲ διστάζουν νὰ ἐκφράσουν τὸ γι' αὐτὲς ἀπόλυτα συνειδητό, ὅτι **ἡ ὁποιαδήποτε ἐρμηνεία ἔχει σχετικὸ καὶ ὑποκειμενικὸ χαρακτήρα**. Αὐθεντικὸς ἐρμηνεὺς τῶν κανόνων εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἐθέσπισε, ἐρμήνευσε καὶ

---

52. Π. Μενεβίσογλου, (πρώην) Μητρ. Σουηδίας, Τό Πηδάλιον καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα, Κατερίνη 2008, 172-173.

53. Πηδάλιον, Πρόλογος, ιε'.

54. Πηδάλιον, Πρόλογος ιβ'.

55. Π. Μενεβίσογλου, (πρώην) Μητρ. Σουηδίας, Τό Πηδάλιον καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα, 173-174.

έρμηνεύει, έφήρμοξε και έφαρμόζει τούς **Ι. Κανόνες διαμορφώνοντας την κανονική της παράδοση**. Η κανονική παράδοση είναι κατ' αρχήν τὸ πλαίσιο μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀναδύονται και θεσπίζονται οἱ ἱερεῖ Κανόνες, ἰδιαίτερα και ἀδιαμφισβήτητα αὐτοὶ πού μᾶς ἐνδιαφέρουν, δηλ. οἱ **Ι. Κανόνες** πού ἀπέδωσαν Πρεσβεῖα και ρυθμίζουν τὴ διοικητική ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας («**τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατεῖτω**») και ἡ ἀπόδοση τῶν ἴσων Πρεσβείων στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τὴ Ρώμη ἀπὸ τὴ σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας ἀναγομένης στὴν παράδοση ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. (Κατωτέρω θὰ καταδειχθεῖ, ὅτι ἄσκηση Ἐκκλήτου στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὴν ἐνδημοῦσα ἐκεῖ Σύνοδο, ἀνάγεται σὲ χρόνο πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴ θέσπιση τῶν **Ι. Κανόνων** 9 και 17 τῆς Χαλκηδόνας, ἀπὸ τούς ὁποῖους γενικῶς θεωρεῖται ὅτι ἀποδίδεται τὸ πρῶτον ἓνα τέτοιο προνόμιο). Ἡ δὲ Ἐκκλησία εἶναι αὐτὴ και μόνον αὐτὴ, ἡ ὁποία συγκροτεῖ στὴν πράξη τὴν κανονική της παράδοση και ἐφαρμόζει στὴν πράξη ἐρμηνεύουσα αὐθεντικά τὴν ἴδια τὴν κανονική της παράδοση.

Γιὰ ὅσους θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἀμφισβητήσουν τὴ διττὴ αὐτὴ λειτουργία τῆς παραδόσεως, δὲν ἀμφισβητοῦν ἀπλᾶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὑπέρεκειται τῶν **Ι. Κανόνων**, κάτι πού τῆς ἐξασφαλίζει μεταξὺ ἄλλων τὴ δυνατότητα νὰ ἀσκεῖ Οἰκονομία κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τους. **Ὁμοιάζουν μὲ αὐτούς πού ἀποκόπτουν τὴν Ἀγ. Γραφή ἀπὸ τὴν Ἰ. Παράδοση τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ και δὲν τὴν ἐντάσσουν μέσα σὲ αὐτὴ**. Ἡ ἀπομόνωση αὐτὴ τῆς Ἀγ. Γραφῆς πού ὀδήγησε στὴν ἐσφαλμένη ἀντίληψη τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν (Σύνοδος Τριδέντου) περὶ δύο ἰσοτίμων και ἰσοκύρων πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ἢ στὴν περὶ *Sola Scriptura* διδασκαλία τῶν Προτεσταντῶν ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρία κακοδοξιῶν μὲ τὴν ἐσφαλμένη ἐρμηνεία τῆς Ἀγ. Γραφῆς. **Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἡ προσπάθεια ἐρμηνείας και κατανόησης τῶν **Ι. Κανόνων** ἔξω ἀπὸ τὴν (κανονική) παράδοση, τόσο αὐτὴ πρὸ τῆς θεσπίσεώς τους, ὅσο και κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τους μετὰ τὴ θέσπισή τους ἐνέχει μεγάλο τὸν κίνδυνο τῆς ἐσφαλμένης ἐρμηνείας τους.**

Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει και μὲ τὴν ἐρμηνεία τῶν συντακτῶν τοῦ Πηδαλίου στὸν 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας. Εἶναι κοινὸς τόπος ἢ διαπίστωση, ὅτι ἡ ἐρμηνεία-σχόλιο πού καταγράφουν στὸ ἔργο τους δὲν ἀντιτίθεται μόνο σὲ ὅλους τούς προγενέστερους ἐρμηνευτές, ἀλλὰ **ἀντιτίθεται στὴν ἴδια τὴ διαχρονικὴ παράδοση αἰῶνων, ἀπὸ τὸν 4. μέχρι τὸν 21. αἰῶνα**. Παρότι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ **σταματήσει μέχρις ἐδῶ**, χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ ἐπιχειρήσει νὰ γράψει τίποτα περισσότερο, χωρὶς ἢ παράλειψη αὐτὴ νὰ δημιουργεῖ τὸ παραμικρὸ πρόβλημα ἢ τὴν ἐλαχίστη ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴ σημασία και τὴν ἐκκλησιαστικὴ χρήση τοῦ συγκεκριμένου κανόνα, ἐν τούτοις εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ διερευνηθοῦν τὰ παραγωγικὰ αἴτια τῆς

συγκεκριμένης έρμηνείας, καθώς και τὰ ἐπιχειρήματα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιχειρεῖται νὰ θεμελιωθεῖ.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ χρειάζεται ἡ συγκεκριμένη ὑποσημείωση νὰ διακριθεῖ σὲ ἐνότητες, στὶς ὁποῖες δομεῖται ἡ σκέψη τῶν συντακτῶν τοῦ συγκεκριμένου σχολίου.

1. Οἱ θέσεις τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημείωσης

• Σὲ μιὰ πρώτη ἐνότητα οἱ συντάκτες τοῦ σχολίου ἐπιθυμοῦν νὰ διαχωρίσουν τὴ θέση τους **ἀνάμεσα σὲ δύο ἐρμηνείες τοῦ Κανόνα**⁵⁶. Στὴν πρώτη ἐρμηνεία, οἱ ὁπαδοί της εἶναι κατ' ἀρχὴν ὁ Ἀγκύρας Μακάριος καὶ συνακολουθοῦν ἡ Ἄννα Κομνηνὴ καὶ ὁ Νικόλαος Μεθώνης, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν, ὅτι ἔξαρχος τῆς Διοικήσεως εἶναι οἱ ἄλλοι Πατριάρχες καί, ἐπειδὴ «**ἐκκλιναν εἰς τὴν ὑπερβολὴν**», ἀποδίδουν στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως «τὴν καθόλου Ἐκκλησιον», ὥστε νὰ καθίσταται ὁ τελευταῖος «ὁ πρῶτος καὶ ἀνώτερος κριτὴς ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς Πατριάρχας». Ἡ δευτέρη ἐρμηνεία τοῦ Κανόνα εἶναι αὐτὴ τῶν **Παπιστῶν**, οἱ ὁποῖοι ἀποδέχονται νὰ εἶναι «πρῶτος καὶ πάντων κριτὴς ὁ Κωνσταντινουπόλεως» ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Ρώμης εἶναι πρῶτος προηγούμενος καὶ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, θὰ πρέπει ὁ Ρώμης νὰ θεωρεῖται καὶ νὰ εἶναι ὁ κριτὴς τῶν πάντων καὶ αὐτοῦ ἀκόμα τοῦ Κωνσταντινουπόλεως (Βησσαρίων, Βινίος, Βελλαρμῖνος). Οἱ παπιστὲς θεωροῦν ὡς ἔξαρχο τῆς Διοικήσεως πὺν ἀναγράφει ὁ Κανόνας, τὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου οἱ συντάκτες τοῦ σχολίου ἀνάγονται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Νικολάου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαήλ⁵⁷, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰ. Φωτίου τὸν 9. αἰῶνα. Ἀναφερόμενος ὁ κανόνας στὸν ἔξαρχο Διοικήσεως δὲν ἐννοεῖ ὅλους τοὺς ἔξαρχους τῆς Διοικήσεως τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ μόνο ἓνα, τὸν πρῶτο ἔξαρχο τῶν Διοικήσεων, δηλ. τὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης. Ὁ Κανόνας θέτει τὴ λέξη Διοίκησις σὲ ἐνικὸ ἀριθμὸ, ἀλλὰ οὐσιαστικὰ ἐννοεῖ τὴ λέξη αὐτὴ σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ⁵⁸. Κατὰ τοὺς Παπιστὲς Ἐξαρχος ὄλων τῶν Διοικήσεων ἦταν ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης προφανῶς ὡς πρῶτος στὴν τάξη προκαθεδρίας. Συνεπῶς, ὅποιος εἶχε κάποια διαφορὰ μὲ τὸ Μητροπολίτη του θὰ ἔπρεπε κατ' ἐξοχὴν καὶ «**κυρίως**» νὰ κρινεταὶ ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης, ἐνῶ

---

56. Πηδάλιον, 192.

57. Mansi 15, 201C-202A (Nicolaus episcopus servus servorum Dei, piissimo et dilectissimo filio imperatori gentium, atque tranquillissimo imperatori Michaeli a Deo protecto semper Augusto).

58. Τὸ ἐπιχείρημα ἀντλεῖται ἀπὸ τὸ χωρίο τῆς Γεν. 2,6, ὅπου ἡ λέξη πηγή στὴν ἔκφραση "πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς Γῆς" ὀφείλει νὰ νοηθεῖ σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ.

ὕπῆρχε κατὰ δεύτερο λόγο «κατὰ συγχώρησιν» ἡ δυνατότητα νὰ κρίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου ἀπορρίπτουν καὶ τὶς δύο ἐρμηνεῖες. Δὲν ἀπορρίπτουν μόνο τὴν ἀντίληψη, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης ἔχει (δικαστική) ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντίληψη, ὅτι καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει τὸ προνόμιο ἀποδοχῆς Ἐκκλητοῦ γιὰ ὑποθέσεις ἀναφυόμενες ἔξω ἀπὸ τὴ δική του δικαιοδοσία.

Γιὰ νὰ ἀποδείξουν οἱ συντάκες τοῦ σχολίου, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔχει ἓνα τέτοιο δικαίωμα, προσάγουν τὰ ἑξῆς ἐπιχειρήματα:

- Στὴν δ' πράξη τῆς Χαλκηδόνας ἀκυρῶνεται ἡ προγενέστερη πράξη τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου σχετικὰ μὲ τὶς Μητροπόλεις Τύρου καὶ Βηρυτοῦ, οἱ ὁποῖες ἀνῆκαν στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας⁵⁹. Αὐτὸ κατὰ τοὺς συντάκτες τοῦ σχολίου ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμειγνύεται σὲ ὑποθέσεις ἔξω ἀπὸ τὴ δική του δικαιοδοσία.

- Καταγράφονται αὐτοκρατορικὲς διατάξεις ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ καὶ τὸ Λέοντα Σοφὸ, διὰ τῶν ὁποίων, κατὰ τοὺς σχολαστές, οἱ ἀποφάσεις τῶν Πατριαρχῶν εἶναι ἀνέκκλητες⁶⁰. Οἱ αὐτοκράτορες δὲ θὰ νομοθετοῦσαν τέτοιες διατάξεις, ἀφοῦ ἐγνώριζαν, ὅτι οἱ **Ἰ. Κανόνες ὑπερίσχυαν τῶν νόμων**. Ἐὰν οἱ Ἰ. Κανόνες ἐπέτρεπαν τὴν Ἐκκλητο πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε οἱ Αὐτοκράτορες δὲ θὰ ἔθεταν νόμους, ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν εἶναι ἀνέκκλητες. Ἀσφαλῶς ὀφείλει νὰ διερευνηθεῖ καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν πολιτικῶν νόμων πού ἐπικαλοῦνται οἱ συντάκτες τοῦ Πηδαλίου καὶ ἡ ἀπόλυτη θέση τους, ὅτι οἱ Ἰ. Κανόνες ὑπερίσχυαν τῶν νόμων σὲ περιπτώσεις πού ὑπῆρχε ἀντίφαση μεταξύ τους.

- Τὸ ἐπόμενο ἐπιχείρημα καταδεικνύει τὸ βασικὸ λόγο καὶ τὴν αἰτία τῆς θέσης τῶν συντακτῶν τοῦ σχολίου πού τοὺς ὀδηγεῖ στὸ νὰ ἀπορρίψουν τὴ δυνατότητα Ἐκκλητοῦ πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως: Ἐὰν ὁ τελευταῖος εἶχε ἓνα τέτοιο δικαίωμα, ἐπειδὴ ὁ νόμος δὲ διακρίνει καὶ δὲν κάνει «ἐξαιρέσεις», τότε ὁ Κωνσταντινουπόλεως θὰ καθίστατο ὁ «πρῶτος καὶ ἔσχατος καὶ κοινὸς κριτῆς» ὅλων τῶν Πατριαρχῶν, ἀκόμα καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Κατὰ συνέπεια ὁ Κωνσταντινουπόλεως θὰ κατελάμβανε «τὸ μοναρχικὸν τοῦ Ρώμης ἀξίωμα»⁶¹. Ἡ «μοναρχική» ἄσκηση ἑνὸς Πρωτείου δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὴ οὔτε γιὰ τὴ Ρώμη, οὔτε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη.

---

59. Πηδάλιο, 192.

60. Γιὰ τὶς συγκεκριμένους πολιτικὲς διατάξεις θὰ γίνῃ λόγος ἀναλυτικὰ κατωτέρω (Δ.6.).

61. Πηδάλιο, 193.

Συνιστᾶ ὅμως ἡ ἄσκηση τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἀνατολὴ ἄσκηση «μοναρχικοῦ ἀξιώματος»; Ὅταν ἡ Δύση προέβαλλε τὸ «μοναρχικὸ ἀξίωμα» τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, τὸ θεμελίωσε ἀπλᾶ καὶ μόνο στὴ δυνατότητά του νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλησίες; Τότε, γιατί ἀναπτύχθηκε στὴ Δύση ἡ ὅλη διδασκαλία περὶ Πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ὡς διαδόχου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου;

- Οἱ συντάκτες τοῦ σχολίου ἐπικαλοῦνται σειρὰ Ἰ. Κανόνων⁶², γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀπαγόρευση ἄσκησης οἰασδήποτε ὑπερόριας ἐνέργειας οἰουδήποτε Πατριάρχου, κατὰ συνέπεια ἀσφαλῶς καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Συνιστᾶ ὅμως πράγματι ἡ ἀποδοχὴ Ἐκκλησίας ἄσκηση ὑπερόριας (δικαστικῆς) ἐξουσίας; Ὅλες οἱ συνοδικὲς ἀποφάσεις ποὺ ἐκδόθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ θέματα ἄλλων δικαιοδοσιῶν γιὰ τόσους αἰῶνες ἐκδόθηκαν κατὰ παράβαση αὐτῶν τῶν Κανόνων; Πῶς ἦταν δυνατόν οἱ ἄλλοι Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς, νὰ προσφεύγουν οἱ ἴδιοι στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητη ἐπίλυση τῆς διαφορᾶς τους, ὅταν ταυτόχρονα παρεβιάζοντο τόσοι Κανόνες; Κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲ τὸ εἶχε ἀντιληφθεῖ αὐτὸ τόσοι αἰῶνες;

- Ἐὰν πράγματι ὁ Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὸ δικαίωμα ἀποδοχῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κρίνει καὶ τὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης, πῶς συνέβη, ὥστε ποτὲ ἓνα τέτοιο δικαίωμα δὲν προεβλήθη ἀπὸ τοὺς Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως ἀπέναντι στὶς περὶ Πρωτείου ἀξιώσεις τῶν Ἐπισκόπων Ρώμης, παρὰ μόνον τὸ γεγονός, ὅτι Ρώμη καὶ Κωνσταντινούπολη ἔχουν τὰ ἴσα πρεσβεῖα; Πῶς δὲ βρέθηκε ποτὲ κάποιος Χριστιανὸς ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ νὰ ἰσχυρισθεῖ, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει μεγαλύτερη ἐξουσία ἀπὸ αὐτὴ τοῦ Ρώμης⁶³; Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀντίληψη, ὅτι γιὰ τοὺς συντάκτες τοῦ Πηδαλίου ἡ Ἐκκλησία πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀποτελεῖ ἔκφραση «μοναρχικῆς» ἐξουσίας. Εἶναι ὅμως ποτὲ δυνατόν νὰ εὐσταθεῖ γιὰ τὴν Ἀνατολὴ ἓνα τέτοιο ἐπιχείρημα, ὅταν αὐτὴ ὑπῆρξε ἢ συνεχῶς προβάλλουσα τὴν Πενταρχία τῶν Πατριαρχῶν καὶ τὴν δι' αὐτῆς λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ συστήματος; Πῶς λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ κάποιος ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ, Πατριάρχης, Κληρικὸς ἢ λαϊκός, ἰσχυριζόμενος τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐναντι τοῦ Πάπα; Ἀντίθετα ὅμως, πῶς ὑπάρχουν πλεῖστα συνοδικὰ κείμενα τῆς Ἀνατολῆς ποὺ ἀποδέχονται χωρὶς πρόβλημα τὸ προνόμιο τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη χωρὶς καμιά διασύνδεση μὲ μοναρχικὲς ἀξιώσεις; Μπορεῖ νὰ εἶναι κανεὶς σίγουρος, ὅτι οἱ συντάκτες τοῦ Πηδαλίου

---

62. Οἱ ἐπικαλούμενες κανονικὲς διατάξεις εἶναι: 34. καὶ 35 τῶν Ἀποστόλων, 3., 11. καὶ 12. τῆς Σαρδικῆς, 9. τῆς Ἀντιόχειας, 6. καὶ 7. τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς, 3. καὶ 8 τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς, 20, 36, 39 τῆς Πενθέκτης.

63. Πηδάλιον, 193.

κατενόησαν σωστά τὰ ἴσα Πρεσβεῖα μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, γιὰ τὰ ὅποια κάνουν λόγο καὶ γιὰ τὰ ὅποια ὁμως ἀποφεύγουν νὰ παράσχουν ὅποιαδήποτε ἐρμηνεία;

Προσάγοντας ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου θεωροῦν, ὅτι ἐρμηνεύουν πειστικὰ τὸν 9. (καὶ τὸν 17.) κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, ὅταν ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲ θεμελιώνουν δικαίωμα Ἐκκλητίου πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ τὴ γι' αὐτοὺς βεβαία πεποίθηση γιὰ τὴ θέση αὐτὴ θὰ παράσχουν στὴ συνέχεια τὴ δική τους ἐρμηνεία, θεωρώντας μᾶλλον ἀλαζονικά, ὅτι θὰ παράσχουν τὴν ἀληθῆ ἐρμηνεία τοῦ Κανόνα. **Ὅλοι οἱ προηγούμενοι ἐρμηνευτὲς συνάδοντες πρὸς τὴν κανονικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας εἶχαν κάνει λάθος!** Ἐπειδὴ ὁμως, κατὰ τοὺς συντάκτες τοῦ σχολίου «ζῆ λοιπὸν Κύριος, ζῆ», αὐτοὶ καὶ μόνον αὐτοὶ θὰ ἐκφράσουν τὴν ἀλήθεια, τὸ ἀληθὲς νόημα τοῦ κανόνα, ὅπως ἰσχυρίζονται. Μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει ἐρώτημα, τὸ κατὰ πόσον ἓνα τέτοιο πνεῦμα μπορεῖ νὰ ἐκφράζει τὴ μοναχικὴ σεμνότητα. Ασφαλῶς ὁμως ἐδῶ δὲν κρίνονται τὰ πρόσωπα ἀλλὰ οἱ θέσεις τους.

Τὸ δικαίωμα τῆς Ἐκκλητίου σύμφωνα μὲ τὸ 9. καὶ 17. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας μπορεῖ νὰ ἀσκηθεῖ εἴτε πρὸς τὸν Ἐξαρχο τῆς Διοικήσεως εἴτε πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ συντάκτες τοῦ σχολίου ἐπιχειροῦν κατ' ἀρχὴν νὰ προσδιορίσουν, ποῖος ἦταν ὁ Ἐξαρχος τῆς Διοικήσεως ποὺ ἀναφέρει στὸν κανόνα. **Ἐξαρχος τῆς Διοικήσεως**, ὅπως λέγει καὶ ὁ Βαλσαμών⁶⁴, δὲν ἦταν ὁ Μητροπολίτης μιᾶς Ἐπαρχίας, ἀλλὰ ὁ **Μητροπολίτης (Ἐπίσκοπος) τῆς πρωτευούσης τῆς Διοικήσεως**. (Πολλὲς ἐπαρχίαι συνιστοῦσαν μία Διοίκηση). Κατὰ τοὺς συντάκτες ὁμως τοῦ Πηδαλίου Ἐξαρχος Διοικήσεως δὲν ἦταν οὔτε ὁ Μητροπολίτης μιᾶς Ἐπαρχίας, οὔτε ὁ οἰοσδήποτε μεταγενέστερα κληθεῖς Πατριάρχης τῶν 5 Πατριαρχείων⁶⁵, ἀλλὰ ὁ Μητροπολίτης (τῆς πρωτευούσης) μιᾶς Διοικήσεως (οἱ ἐπίσκοποι τῆς ὁποίας συγκροτοῦν τὴ Σύνοδο τῆς Διοικήσεως). Οἱ ὑπὸ τὴν τελευταία ἔννοια Ἐξαρχοὶ Διοικήσεως ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν, χωρὶς νὰ προσδιορίζεται αὐτὸ χρονικά. Ἴσως γι' αὐτὸ παρέχεται καὶ μιὰ ἄλλη ἔννοια τοῦ ὅρου, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπεται ἡ πρώτη. Ἐξαρχοὶ τῆς Διοικήσεως ἦσαν γιὰ τοὺς συντάκτες τοῦ Πηδαλίου ποὺ ἐπικαλοῦνται καὶ συμφωνοῦν τώρα μὲ

---

64. P.Π. Β', 239.

65. Πηδάλιο, 193: «Σύνοδος δὲ διοικήσεως καὶ Ἐξαρχος Διοικήσεως ἄλλην τάξιν ἔχουσιν ἀπὸ ἐκείνην ὅπου ἔχει ὁ κάθε Πατριάρχης μετὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ Ἐπισκόπων». Στὴν ἐρμηνεία τους στὸν 6. κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ὡς ἔξαρχος Διοικήσεως ἐκλαμβάνεται ὁ Μητροπολίτης τῆς Διοικήσεως, ὁ καὶ πρόεδρος τῆς Συνόδου τῆς Διοικήσεως: «Ἐκεῖνοι δὲ ὅπου λέγει ἐδῶ ὁ Κανὼν Σύνοδον διοικήσεως, ἔξαρχον διοικήσεως ὠνόμασεν ὁ θ' καὶ κη' τῆς δ', ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν Πατριάρχην» (Πηδάλιο, 161).

ἄλλη γνώμη τοῦ Βαλσαμώνα⁶⁶ καὶ τοῦ Ζωναρά⁶⁷ ἐκεῖνοι οἱ Ἐπίσκοποι μιᾶς Διοικήσεως, οἱ ὅποιοι εἶχαν τὸ προνόμιο νὰ φέρουν πολυσταύρια στὶς ἐκκλησιαστικὲς τελετές⁶⁸. Αὐτοὶ ὅμως οἱ Ἐξαρχοὶ τῆς Διοικήσεως ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν κατὰ τὸν καιρὸ τῆς Χαλκηδόνας εἴτε ἀμέσως εἴτε λίγο μετὰ. Κατὰ πολὺ περισσότερο δὲν ὑπῆρχαν μεταγενέστερα οἱ Ἐξαρχοὶ (τῆς πρωτεύουσας) τῆς πολιτικῆς διοικήσεως, ἀφοῦ μιὰ τέτοια σύνοδος στὸ πλαίσιο τοῦ ἐξαρχικοῦ συστήματος πὺν προσπάθησε νὰ καθιερώσει ἡ Β' Οἰκουμενικὴ σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ὑπῆρχε πλέον. **Κατὰ τοὺς συντάκτες τοῦ σχολίου δὲν ὑπῆρχαν τελικὰ μετὰ τῆ Δ' Οἰκουμενικῆ οὔτε οἱ ἔχοντες ὑπ' αὐτοὺς τοὺς Μητροπολίτες τῆς Διοικήσεως Ἐξαρχοὶ τῆς Διοικήσεως, οὔτε οἱ οὕτω ὀνομαζόμενοι Ἐξαρχοὶ τῆς Διοικήσεως οἱ φέροντες πολυσταύρια**, δυνάμενοι νὰ ἀσκήσουν δικαστικὴ ἐξουσία. (Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς παρότι κάνει λόγο γιὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια, δὲν κάνει καθόλου λόγο γι' αὐτούς).

Παρότι ἡ θέση αὐτὴ τῶν συντακτῶν τοῦ Πηδαλίου δὲν λύνει τελικὰ μὲ ἀπόλυτη σαφήνεια τὸ ὑπαρκτὸ πρόβλημα, ποιοὶ ἦταν τελικὰ οἱ Ἐξαρχοὶ τῆς Διοικήσεως, γιὰ τοὺς ὁποίους κάνει λόγο **κατὰ τὸ χρόνο τῆς συντάξεώς του** ὁ κανόνας τῆς Χαλκηδόνας, **σημαντικὸ εἶναι τὸ παράδοξο συμπέρασμα, τὸ ὁποῖο ἐξάγουν**: Ὡς Ἐξάρχους τῶν Διοικήσεων ὁ κανόνας ἐννοεῖ καὶ περιλαμβάνει **μόνο τοὺς Ἐξάρχους τῆς Διοικήσεως, οἱ ὁποῖες ὑπήχθησαν στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἀσιανή, Ποντικὴ, Θρακικὴ), ὡς ἔαν νὰ μὴν ὑπῆρχαν ἄλλες Διοικήσεις στὴν Αὐτοκρατορία!** Ποιὸς ὅμως δίνει τὸ δικαίωμα στοὺς συντάκτες τοῦ Πηδαλίου νὰ προβαίνουν ἀυθαίρετα σὲ μιὰ τέτοια **συσταλτικὴ ἐρμηνεία**; Πόσο βάσιμη μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ ἐρμηνεία πὺν περιορίζει τὸ εὔρος τῆς ἐφαρμογῆς του μόνο στὶς διοικήσεις τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ ὁ κανόνας θεσπίστηκε καὶ ἐνεκρίθη καὶ ἀπὸ τὰ πέντε παρόντα καὶ συμφωνήσαντα Πατριαρχεῖα; Πόσο βάσιμη μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἐρμηνεία τοῦ Κανόνα πὺν δέχεται τὴν Ἐκκλητο στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως μόνο γιὰ τοὺς ὑποκειμένους σ' αὐτὸ Ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς καὶ ὄχι γιὰ ὅλους τοὺς Κληρικοὺς ὅλων τῶν

---

66. Ἐρμηνεία Βαλσαμώνα στὸν 9. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας. Ρ. Π. Β', 239-240. Παρότι ἡ γνώμη τοῦ Βαλσαμώνα ἦταν, ὅτι ὡς Ἐξαρχὸς Διοικήσεως ἐλογίζετο ὁ Μητροπολίτης τῆς πρωτεύουσας τῆς Διοικήσεως, ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείει ὁ κανόνας νὰ ἀναφέρεται στοὺς «ἐν ταῖς διοικήσεσιν ὄντας ἐτέρους μητροπολίτας», τοὺς φέροντας Πολυσταύρια.

67. Ἐρμηνεία Ζωναρά στὸν 9. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας (Ρ. Π. Β', 260).

68. Πηδάλιο, 131 (β' ὑποσημείωση στὸν 6. Κανόνα τῆς α' Οἰκουμενικῆς): «Μόνον δὲ οἱ Πατριάρχαι εἶχον προνόμιον τὸ νὰ φοροῦν σάκκους, φαινόλια, διὰ πολυσταυρίων, καὶ στιχάρια μετὰ γραμμάτων καὶ τριγωνίων, καὶ ὄχι ἄλλοι κατὰ τὸν Βαλσαμώνα» (σελ. τοῦ Γιοῦρις) (ἀγκαλὰ νὰ ἐδόθησαν κατὰ τὸν Ζωναράν, μόνον τὰ διὰ πολυσταυρίων φαινόλια καὶ εἰς τὸν Καισαρείας, Καππαδοκίας, Ἐφέσου, Θεσσαλονίκης καὶ Κορίνθου, καὶ ὄρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ θ' τῆς δ').

Πατριαρχείων πού ἦσαν παρόντα καὶ θέσπισαν καὶ συμφώνησαν σ' αὐτὸ τὸν κανόνα; Ποιὰ ἐρμηνευτικὴ μέθοδος νόμων ἢ κανόνων ἢ μᾶλλον ποιὰ λογικὴ μπορεῖ νὰ ἐπιτρέψει αὐτὴ τὴ συστατικὴ ἐρμηνεία; Δὲν ἰσχύει καὶ ἐδῶ ἡ ἐρμηνευτικὴ ἀρχὴ πού ἀποδέχονται λίγο προηγουμένως οἱ συντάκτες τοῦ Πηδαλίου, ὅτι, ὅταν ὁ κανόνας δὲν κάνει «ἐξαίρεσιν»⁶⁹, δὲν ἐπιτρέπεται καὶ ὁ ἐρμηνευτὴς νὰ κάνει ἐξαίρεσεις καὶ διακρίσεις; Δὲν ἀντιφάσκουν οἱ συντάκτες τοῦ σχολίου πρὸς ἑαυτούς;

Περαιτέρω, ἀφοῦ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Χαλκηδόνας ἢ λίγο ἀργότερα τὸ Προνόμιο τῶν Ἐξάρχων «ἠπράκτησεν» καὶ δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἦταν λάθος καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ πάπα Νικολάου στὸν κανόνα, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ κανόνας ἔδινε τὴ δυνατότητα ἢ Ἐκκλητος νὰ ἀσκηθεῖ πρῶτα στὸν Ἐξαρχο Διοικήσεως (δηλ. στὸν Πάπα) καὶ κατόπιν στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως «κατὰ συγχώρησιν καὶ δεύτερον λόγον».

Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἐπισημαίνουν, ὅτι ὁ κανόνας δίδει διαζευκτικὰ τὴ δυνατότητα Ἐκκλήτου στὸν Ἐξαρχο τῆς Διοικήσεως ἢ στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴ βούλησίν του. Ἡ παρατήρησή τους αὐτὴ εἶναι ἴσως- ἢ μόνη ὀρθή, δεδομένου, ὅτι ὁ διαζευκτικὸς σύνδεσμος «ἢ» στὰ ἑλληνικὰ δημιουργεῖ σύνδεση κατὰ παράταξη, στὴν ὁποία τὰ διαζευγνύμενα μέρη εἶναι ἰσοδύναμα. Ἡ ἀδυναμία ὅμως τῆς ἐρμηνείας τους εἶναι, ὅτι, ἀφοῦ εἶχε ἐκλείψει ἤδη ἀπὸ τὸν πέμπτο αἰῶνα ὁ θεσμὸς τῶν Ἐξάρχων τῆς Διοικήσεως, **περιορίζουν αὐθαιρέτως** τὴ δυνατότητα Ἐκκλήτου στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως («ὡς εἰς ἴδιον» **Πατριάρχην**) μόνο γιὰ τὶς ὑπ' αὐτὸν 3 διοικήσεις (Πόντου, Ἀσίας καὶ Θράκης), ὡς ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν ἄλλες διοικήσεις στὴν αὐτοκρατορία. Ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τους θὰ μποροῦσε νὰ συναγάγει κανεὶς, ὅτι οἱ σχολιαστὲς τοῦ Κανόνα «ὑποκαθιστοῦν» γιὰ τὶς ἄλλες Διοικήσεις-πλὴν τῶν τριῶν πού ὑπήχθησαν στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως-τὴν καταργηθεῖσα Σύνοδος τῆς Διοικήσεως μὲ τὴν Πατριαρχικὴ Σύνοδο, κάτι ὅμως πού δὲ διατυπώνεται ἄμεσα στὸ κείμενό τους, μπορεῖ ὅμως κάποιος αὐτό νὰ τό συναγάγει ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τους στὸν 6. κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς⁷⁰. Οἱ ἴδιοι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἐπισημαίνουν, ὅτι οἱ Ἐξαρχοὶ τῆς Διοικήσεως δὲν ταυτίζονται μὲ τοὺς μετέπειτα κληθέντες Πατριάρχες, χωρὶς νὰ αἰτιολογοῦν,

---

69. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως χρησιμοποιοῦν αὐτὴ τὴν ἐρμηνευτικὴ ἀρχὴ γιὰ νὰ ἰσχυρισθοῦν -ἐσφαλμένα- ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ Κωνσταντινουπόλεως «κρίνει τοὺς Πατριάρχας, καὶ ἀνακρίνει τὰς κρίσεις αὐτῶν, ἐπειδὴ ὁ Κανὼν δὲν κάμνει ἐξαίρεσιν τίνος καὶ τίνος Πατριάρχου», ἐπομένως κρίνει καὶ τὸν Πάπα. Πηδάλιο, 192-193.

70. Ἐδῶ οἱ συντάκτες τοῦ Πηδαλίου (σελ. 161) ἐπισημαίνουν: «...Σύνοδος Διοικήσεως ἦτο ἡ τῶν Μητροπολιτῶν μιᾶς διοικήσεως συνέλευσις μετὰ τοῦ πρωτεύοντος καὶ ἐξάρχου αὐτῶν, ἥτις μὲ τὸ νὰ ἠπράκτησε τώρα, ἡ Σύνοδος ἐκάστου Πατριάρχου κρίνει πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τῶν Μητροπολιτῶν τῆς ὑποκειμένης αὐτῶ Διοικήσεως...».

γιατί αποκλείουν την ταύτιση. Είναι προφανές, ότι, εάν ἐδέχοντο τὴν ταύτιση, τότε δὲ θὰ μπορούσαν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν Ἐκκλητο στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ποιὸς τοὺς ἔδινε ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ θεωροῦν κατὰ τὸ χρόνο σύνταξης τοῦ κανόνα - αὐτὸ πού ἐν πρώτοις ἐνδιαφέρει- ὡς ἐξάρχους μόνο τοὺς ἐξάρχους Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης καὶ ὄχι τοὺς ὑπόλοιπους;

Γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους μόνο γιὰ τοὺς ὑπ' αὐτόν (Μητροπολίτας) ἐπικαλοῦνται τελικὰ δύο ἐπιχειρήματα:

Τὸ πρῶτο ἐπιχείρημα εἶναι ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ στὸν 17. κανόνα τῆς Χαλκηδόνος, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ ὑποκείμενοι στὸν Πατριάρχη Ἀντιοχείας ἢ Ἱεροσολύμων Μητροπολίτες θὰ ἔπρεπε νὰ κριθοῦν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ αὐτούς. Πρόκειται γιὰ παρερμηνεία τῆς θέσης τοῦ Ζωναρᾶ πὺν ἤδη δείξαμε καὶ θὰ καταδειχθεῖ ἐκ νέου κατωτέρω.

Τὸ δεύτερο ἐπιχείρημα ἀντλεῖται ἐπίσης ἀπὸ τὸ Ζωναρᾶ στὴν ἐρμηνεία του στὸν 5. κανόνα τῆς Σαρδικῆς⁷¹, ὅπου ὁ βυζαντινὸς σχολιαστὴς τῶν Κανόνων ἐμφανίζεται νὰ παρατηρεῖ(!): «μόνον τῶν ὑποκειμένων τῶ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει ὁ Κωνσταντινουπόλεως τὰς ἐκκλήτους, ὡσπερ μόνων τῶν ὑποκειμένων τῶ Ῥώμης ἔχει ὁ Ῥώμης τὰς ἐκκλήτους». Πολὺ εὐκόλα θὰ καταδειχθεῖ, ὅτι τέτοια ἐρμηνεία ἀπὸ τὸ Ζωναρᾶ στὸν 5. κανόνα τῆς Σαρδικῆς δὲ δίδεται καὶ τὸ ἐντὸς εἰσαγωγικῶν τιθέμενο ἀπὸ τοὺς σχολιαστὲς τοῦ Κανόνα στὸ Πηδάλιο ἀνωτέρω ἀπόσπασμα δὲν ὑπάρχει! Αὐτὸ πὺν ὑπάρχει εἶναι κάτι τὸ τελείως διαφορετικὸ καὶ αὐτὸ θὰ καταδειχθεῖ κατωτέρω. Ὑπάρχει προφανέστατα ὄχι μιὰ παρερμηνεία ἀλλὰ μιὰ ἀλλοίωση τοῦ σχολίου τοῦ Ζωναρᾶ.

Εἶναι βέβαιοι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης στὸ Πηδάλιο, ὅτι μὲ βάση τὰ δύο ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα μπορούν νὰ ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν μπορεῖ νὰ δέχεται Ἐκκλήτους παρὰ μόνο γιὰ ὑποθέσεις πὺν ἀναφύονται στὴ δικαιοδοσία του. Εἶναι βέβαιοι, ἐπίσης, ὅτι Ἐξαρχος τῆς Διοικήσεως δὲν ὑπάρχουν πλέον ἤδη ἀπὸ τὸν 5. αἰῶνα καὶ ὅτι μόνο μιὰ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶναι «ὁ ἔσχατος καὶ κοινότατος κριτὴς πάντων τῶν Πατριαρχῶν», ὡς ἐὰν θὰ ὑπῆρχε κάποιος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πὺν θὰ μπορούσε νὰ ἰσχυρισθεῖ τὸ ἀντίθετο.

Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης στὸ Πηδάλιο περατώνουν τὸ σχόλιό τους μὲ δύο ἐπισημάνσεις, ἡ πρώτη ἐκ τῶν ὁποίων δημιουργεῖ περισσότερα ἐρωτήματα.

Στὴν πρώτη ἐπισημάνση μὲ παραπομπὴ στὴν ὑποσημείωσή τους στὸν 6. Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἐπαναλαμβάνεται ἡ θέση τους, ὅτι ὁ Ἐξαρχος

---

71. Ρ. Π. Γ', 240-241.

τῆς Διοικήσεως, γιὰ τὸν ὁποῖο κάνει λόγο ὁ 9. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν Πατριάρχη («ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν Πατριάρχη») καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἐπισημαίνουν περαιτέρω, ὅτι καὶ ἡ Σύνοδος τῶν Μητροπολιτῶν μιᾶς (Πολιτικῆς) Διοικήσεως, τὴν ὁποία προβλέπει ὁ 6. κανόνας τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς⁷², προσπαθώντας νὰ δημιουργήσῃ τὸ Ἐξαρχικὸ σύστημα στὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὴ ἔπαυσε νὰ ὑπάρχει («ἠπράκτησε τώρα»), ὥστε «ἡ Σύνοδος ἐκάστου Πατριάρχου κρίνει πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις». Ἐρώτημα δημιουργεῖται μὲ τὴ ρητὴ ἀπαγόρευση τοῦ 6. κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς νὰ ἐκκαλοῦνται ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Διοικήσεως σὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ἐπισημαίνοντας: «Εἰ δὲ τις καταφρονήσας τῶν κατὰ τὰ προδηλωθέντα δεδογμένων, τολμήσειεν ἢ βασιλικὰς ἐνοχλεῖν ἀκοάς, ἢ κοσμικῶν ἀρχόντων δικαστήρια ἢ **Οἰκουμενικὴν Σύνοδον** ταράσσειν, πάντας ἀτιμάσας τοὺς τῆς διοικήσεως Ἐπισκόπους τὸν τοιοῦτον τὸ παράπαν εἰς κατηγορίαν μὴ εἶναι δεκτόν, ὡς καθυβρίζοντα τοὺς Κανόνας καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λυμηνάμενον εὐταξίαν». Ὑπερβαίνοντας αὐτὴ τὴν ἀπαγόρευση καὶ ἐνάντια στὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς, οἱ συντάκτες τοῦ σχολίου ἐπισημαίνουν: «Ἐπιφέρουσα δὲ ἡ Σύνοδος ἐν τῷ παρόντι Κανόνι νὰ μὴ ζητῆ **τινὰς Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, μετὰ τὴν κρίσιν τῆς Συνόδου τῆς διοικήσεως**, ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς νὰ νοήσωμεν κατὰ τὸ σιωπώμενον, ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶναι ὁ ἔσχατος κριτὴς πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων καὶ εἰς αὐτὴν ἀναβιβάζεται ἅπασα ἔκκλητος..». Κατὰ συνέπεια τίθενται τὰ ἐρωτήματα:

- Πῶς ὁ 6. κανόνας τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς ἔδωσε τὸ δικαίωμα Ἐκκλήτου «κατὰ τὸ σιωπώμενον» σὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο κατὰ ἀποφάσεως τῆς Συνόδου τῆς Διοικήσεως, ἀφοῦ ὁ κανόνας ρητὰ ἀπαγορεύει -κατὰ τὴν ἐρμηνεῖα τῶν συντακτῶν τοῦ Πηδάλιου- τὴν Ἐκκλητο σὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο; Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ "**μὴ ζητῆ**" κάποιος προσφυγὴ σὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο "**μετὰ τὴν κρίσιν τῆς Συνόδου τῆς Διοικήσεως**"; Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὴ μία τοιαύτη προφανῶς contra legem ἐρμηνεῖα; Προφανῶς ὁ **κανόνας ἐννοεῖ, ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ προσφυγὴ σὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἀφοῦ ἀπαραίτητα προηγουμένως ἡ σχετικὴ ἀπόφαση εἶχε κριθεῖ ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Διοικήσεως**;

- Ἀφοῦ ἡ σύνοδος τῆς Διοικήσεως (γιὰ τίς ἄλλες Διοικήσεις πλὴν τῶν τριῶν) ὑποκατεστάθη⁷³ ἀπὸ τὴν Πατριαρχικὴ Σύνοδο «ἐκάστου Πατριάρχου»,

72. Ρ. Π. Β΄, 482.

73. Στὴ ὑποσημείωση στὸν 6. κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς (Πηδάλιο, 161) οἱ συντάκτες τῆς ἐπισημαίνουν, ὅτι ἡ ἀπρακτῆσα Σύνοδος τῆς Διοικήσεως "ὑπεκατεστάθη" ἀπὸ μιᾶ μείζονα Σύνοδο, τὴν Πατριαρχικὴ Σύνοδο. Βλ. ἀνωτ. ὑποσ. 64. **Ἀφοῦ ὁμως ἡ Σύνοδος τῆς**

κατὰ τὴ γνώμη τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως, θὰ μπορούσε νὰ οδηγηθεῖ κάποιος στὸ παράλογο συμπέρασμα, ὅτι μιὰ ἀπόφαση πατριαρχικῆς Συνόδου δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἀναχθεῖ σὲ κρίση Οἰκουμενικῆς Συνόδου. **Αὐτὸ τὸ παράλογο συμπέρασμα συνάγεται, ἐὰν ἀκολουθήσει κανεὶς μὲ συνέπεια τὴ σκέψη τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως.**

• Ἐνώπιον ὅμως ποίων οἱ ἀποφάσεις τῶν Πατριαρχῶν ἦταν ἀνέκκλητες; Ἦταν ἀνέκκλητες σὲ πολιτικούς ἀρχοντες καὶ πολιτικὰ δικαστήρια; Ἦταν ἀνέκκλητες πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τὸν ὁποῖο δὲν μπορούσε δῆθεν νὰ ἀσκηθεῖ προφυγῆ; Ἦταν ἀνέκκλητες καὶ σὲ μιὰ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ὅπως λογικὰ καὶ μὲ συνέπεια θὰ ἔπρεπε νὰ συνάγεται ἀπὸ τὴ θέση τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως, ὅτι ἡ ὑποκαταστήσα τὴ σύνοδο τῆς Διοικήσεως Πατριαρχικῆς Συνόδου ἐξέδιδε ἀνέκκλητες ἀποφάσεις;

Ἐνῶ οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως δὲν ὑπεισέρχονται σὲ τέτοιες διερευνήσεις, στηρίζουν τὴν ἀποψή τους στὴν Ἰουστινιάνειο διάταξη κθ', τοῦ δ' τίτλου, τοῦ α' βιβλίου, ἐνὸς ἔργου τοῦ Ἰουστινιανοῦ ποὺ δὲν ἀναφέρουν καὶ ποὺ αὐτολεξεὶ ἀντιγράφεται καὶ στὸ Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου⁷⁴. Πρόκειται γιὰ τὸν **Ἰουστινιάνειο Κώδικα**⁷⁵ (Codex Justinianus). Ἡ χρήση ὅμως αὐτῆς τῆς Ἰουστινιάνειας ρύθμισης, ὅπως καὶ τῶν ὑπολοίπων πολιτικῶν διατάξεων ποὺ προσάγονται, ἀπαιτεῖ περαιτέρω διερευνήσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων: Ποίους Πατριάρχες ἐννοεῖ ὁ Ἰουστινιανὸς στὴν παραπάνω ρύθμιση. **Ταυτίζεται ὁ Πατριάρχης τῶν Ἰουστινιανείων διατάξεων μὲ τὸν ἑξαρχο τῆς Διοικήσεως τοῦ 9. κανόνα στὴ Χαλκηδόνα;** Ἐννοεῖ ὅλους τοὺς Πατριάρχες τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἐννοεῖ τοὺς Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ; **Ἐὰν ὁ 9. κανόνας τῆς Χαλκηδόνας ἀντιβαίνει στὴν πολιτικὴ νομοθεσία, τελικὰ τι ὑπερίσχυσε στὴν πράξη;**

Μιὰ περαιτέρω διερεύνηση θὰ ἦταν ἀναγκαία: Ἡ ρύθμιση αὐτὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅπως καὶ νὰ ἐρμηνευθεῖ, συμπεριελήφθη ἢ δὲν συμπεριελήφθη στὰ Βασιλικά τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ, στὸ κορυφαῖο κωδικοποιητικὸ αὐτὸ ἔργο τῆς μέχρι τότε πολιτικῆς νομοθεσίας, στὸ ὁποῖο ἔγινε ἡ ἀνακάθαρση τῶν νόμων; Ἀκόμα καὶ ἐὰν ὑποτεθεῖ -καὶ γίνεαι ἀκόμα μιὰ ὑπόθεση ἐργασίας- ὅτι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἐρμηνεύουν σωστὰ τὸν Ἰουστινιανό, δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ διερευνηθεῖ, **πῶς καὶ ἐὰν ἐπηρέασε ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ρύθμιση τὴν κανονικὴ δικαιοταξία, ἢ ὁποία ἦταν αὐτοτελής καὶ αὐτάρκης γιὰ τὴν Ἐκκλησία;** Κατὰ πολὺ περισσότερο σήμερα, ὅποτε καὶ δὲν ἔχουν καμιὰ ἰσχὺ διοικητικοῦ-δικαστικοῦ χαρακτήρος οἱ συγκεκριμέναι βυζαντινῆς πολιτικῆς διατάξεις οὔτε γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο

Διοικήσεως «ὑπεκατεστάθη» ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴ Σύνοδο, πῶς ὁ Πατριάρχης δὲν ὑποκατέστησε τὸν ἑξαρχο τῆς Διοικήσεως;

74. Φωτίου Νομοκάνων, τίτλ. θ', κεφ. στ'. Ρ. Π. Α', 180.

75. Corpus Juris Civilis II, Codex Justinianus E. P. Krüger, Berolini MCMLXIII, 1. 4. 29, 45.

Κωνσταντινουπόλεως, οὔτε για τις ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, **τι νόημα θὰ εἶχε νὰ ἐπικαλούμαστε ρυθμίσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ νὰ ἀρνούμαστε μάλιστα μὲ αὐτὲς τὴν κανονικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἐρμηνεύει καὶ ἐφαρμόζει τοὺς κανόνες;** Ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι προφανὴς καὶ εἶναι ἀρνητικὴ.

Τὸ γεγονός ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι μόνο σήμερα ἀναμφίβολα ἀποδεκτό, ἀλλὰ ἦταν συνειδητὸ καὶ στοὺς συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἀναφέρουν τὰ ἐπιχειρήματά τους, ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῶν Πατριαρχῶν ἦταν ἀνέκκλητες στηριζόμενοι **σὲ πολιτικὲς διατάξεις**, ἀφοῦ προσπάθησαν νὰ ἐξηγήσουν ποῖοι ἦσαν οἱ Ἐξαρχοὶ τῆς Διοικήσεως ποὺ ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν, καταλήγουν νὰ ὑποστηρίζουν τὴ θέση, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν μπορούσε νὰ δέχεται Ἐκκλήτους, στηριζόμενοι ὄχι στὶς πολιτικὲς διατάξεις, ἀλλὰ στὴν **ἀλλοίωση καὶ παρερμηνεία** τους σὲ δύο σχόλια τοῦ Ζωναρά! **Τὶ ὑποδηλώνει αὐτὴ ἡ ἀκροβασία;** Ὑποδηλώνει ἐνδεχομένως τὴν ἐσωτερικὴ ἀνησυχία τῶν ἴδιων τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως, ὅτι ἀκόμα καὶ σὲ θεωρητικὸ ἐπίπεδο **οἱ θέσεις τους δὲν ἦταν πειστικὲς**. Ἡ διηλεκτικὴ καὶ διαχρονικὴ ἐκκλησιαστικὴ κανονικὴ πράξις εἶναι, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθεῖ, ἐνάντια στὶς θέσεις αὐτές.

Ἡ δευτέρη ἐπισημάνση⁷⁶ τῶν συντακτῶν τοῦ σχολίου στὸν 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, ὅτι οἱ Ἐξαρχοὶ στοὺς μεταγενέστερους χρόνους⁷⁷ ἀπέκτησαν ἄλλη σημασία ὡς «οἱ εἰς τὰ ἔξω ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πεμπόμενοι», δὲν ἀφορᾷ τὴν ἐρμηνεία τοῦ κανόνα καὶ συνεπῶς δὲ χρειάζεται νὰ ἀσχοληθεῖ κανεὶς ἐδῶ μὲ τὴν ὀρθὴ αὐτὴ ἐπισημάνση.

• Παρότι κατὰ τὴν παραπάνω καταγραφή τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν συγγραφέων τοῦ Πηδαλίου στὴν ὑποσημείωσή τους στὸν 9. κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς, κατὰ τὴν ὁποία, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ ἀκαδημαϊκὴ δεοντολογία, κατεβλήθη προσπάθεια νὰ καταγραφοῦν μὲ σαφήνεια καὶ πληρότητα οἱ θέσεις τους, ἐξετέθησαν ἀντεπιχειρήματα ποὺ ἀποδυναμώνουν τὶς θέσεις αὐτές, ἀκόμα καὶ σὲ θεωρητικὸ ἐπίπεδο, ἀπὸ τὴν ὅλη ὅμως παρουσίαση τοῦ θέματος προκύπτουν ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα παρέμειναν ἀναπάντητα. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κρίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖα νὰ ἀκολουθήσουν -ὅσο γίνεται συνοπτικότερα, ὄχι ὅμως σὲ βᾶρος μιᾶς κατὰ τὸ δυνατόν ἐμπεριστατωμένης θεώρησης τοῦ θέματος, οἱ κατωτέρω ἀπαραίτητες ἐπισημάνσεις ποὺ ἀφοροῦν μεταξὺ ἄλλων στὴν ἐρμηνεία πολιτικῶν διατάξεων τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου, στὴν ἔννοια καὶ τὴ λειτουργία τῆς Ἐκκλήτου στὸ πλαίσιο τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, οἱ διατάξεις τοῦ ὁποίου δὲν μπορούν νὰ θεωροῦνται ἀπομονωμένα, ἀλλὰ συνολικὰ στὴ διαχρονικὴ ἐξέλιξη τῶν διοικητικῶν

76. Πηδάλιο, 193.

77. Βλ. Μ. Παῖζη-Αποστολοπούλου, Ὁ θεσμὸς τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας 14^{ος}-19^{ος} αἰώνας, Αθήνα 1995.

ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς θεσπίσεώς τους, μὲ μιὰ σύντομη ἀκόμα ἀναφορὰ στὴν ἀντίθεση Νόμων καὶ Κανόνων κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο.

2. Παπικὸ πρωτεῖο καὶ Ἐκκλητος

Κατὰ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως εἴτε «οἱ ἡμέτεροι» γι' αὐτούς (Μακάριος Ἀγκύρας, Ἄννα Κομνηνὴ, Νικόλαος Μεθώνης), εἴτε οἱ Παπιστές (Βησσαρίων, Βινίος καὶ Βελλαρμίνος) ἀναγνωρίζουν τὸ δικαίωμα Ἐκκλητοῦ πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐὰν ὅμως γίνεῖ δεκτὴ ἡ ἀποψη τῶν πρώτων, τότε ὁ Κωνσταντινουπόλεως θὰ πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ κρίνει καὶ τὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης. Ἐὰν γίνεῖ δεκτὴ ἡ ἀποψη τῶν Παπιστῶν, τότε τροφοδοτεῖται καὶ συνίσταται ἡ μοναρχία τοῦ Πάπα, ὅπου οἱ διαφιλονικούμενες ὑποθέσεις κρίνονται «πρῶτον καὶ κυρίως» ἀπὸ τὸν Ἐξαρχὸν τῆς Διοικήσεως, ὁ ὁποῖος κατ' αὐτούς εἶναι ὁ Πάπας, «κατὰ δὲ συγχώρησιν καὶ δεύτερον λόγον» ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἀπορρίπτουν καὶ τὶς δύο ἐρμηνεῖες.

Ἀσφαλῶς ἀμφότερες οἱ ἐρμηνεῖες εἶναι ἀπαράδεκτες, ὄχι ὅμως γιὰ τὸ λόγο πὺ ἀπορρίπτονται ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἀρνοῦνται τὴν Ἐκκλητο εἴτε πρὸς τὴ Ρώμη, εἴτε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη, γιὰ νὰ μὴ συσταθεῖ εἴτε στὴν πρώτη, εἴτε στὴν δεύτερη ἓνα «μοναρχικὸ ἀξίωμα». Συνδέεται δηλ. ἡ δυνατότητα Ἐκκλητοῦ ὡς ἐνδίκου μέσου μὲ τὸ Παπικὸ Πρωτεῖο, ὅπως αὐτὸ ἀνεπτύχθη διαχρονικὰ καὶ ἐξελεκτικὰ στὴ Δύση. Ἡ πορεία τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἱ. Κανόνων καταδεικνύει, ὅτι ἡ δυνατότητα Ἐκκλητοῦ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ διαμόρφωση τοῦ Παπικοῦ Πρωτείου καὶ δὲν ταυτίζονται ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν πηγὴ τους. Τὸ μὲν Παπικὸ Πρωτεῖο ἔχει ὡς πηγὴ τὴ διδασκαλία, ὅτι ὁ κάθε ἐπίσκοπος Ρώμης εἶναι *ipse Petrus*, ἐνῶ ἡ Ἐκκλητος πρὸς τὴ Ρώμη ἐμφανίζεται ὡς ἐνδικο μέσο στὰ πλαίσια τοῦ κανονικοῦ δικονομικοῦ συστήματος στοὺς κανόνες 3, 4, 5 τῆς Σαρδικῆς (343), οἱ κανόνες τῆς ὁποίας ἐπικυρώθηκαν ἀπὸ τὴν Πενθέκτη (692) καὶ κατὰ συνέπεια ἀνήκουν στὸ *Corpus* τῶν Κανόνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ 5. κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς⁷⁸ (325), στὰ πλαίσια τοῦ Μητροπολιτικοῦ συστήματος πὺ καθιέρωσε, εἶχε ὀρίσει, ὅτι ἡ ἐπαρχιακὴ Σύνοδος τῶν ἐπισκόπων μιᾶς (πολιτικῆς) ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μητροπολίτου, (οἱ ὁποῖοι τότε ἦσαν ἀκόμη αὐτοκέφαλοι) ἔκρινε κληρικούς καὶ λαϊκοὺς καθιστώντας αὐτοὺς «ἀκοινωνήτους». (Τὸ ἐπιτίμιο συνδέεται

---

78. Ρ. Π. Β', 124-125.

ἀναγκαίως μὲ τὴ δυνατότητα συμμετοχῆς στὴ Θ. Εὐχαριστία). Ἡ τοπικὴ **Σύνοδος τῆς Ἀντιόχειας στὸν 12. κανόνα**⁷⁹ τῆς προβλέπει γιὰ πρώτη φορὰ σὲ καθαιρεθέντα διάκονο, πρεσβύτερο ἢ ἐπίσκοπο ἀπὸ ἐπαρχιακὴ σύνοδο τὴ δυνατότητα νὰ ἀσκήσει ἑκκλητο σὲ μιὰ μείζονα σύνοδο πλειόνων ἐπισκόπων. Ἀπαγορεύει τὴν ἄσκηση Ἐκκληίου σὲ πολιτικὰ δικαστήρια, ἀκόμα καὶ στὸν ἴδιο τὸ βασιλεῖα. Ὁ κανόνας δὲν προσδιορίζει τὸν τρόπο συγκροτήσεως τῆς Μείζονος Συνόδου. Τὴν ἔλλειψη αὐτὴ θεραπεύει κατὰ τὸ **14. κανόνας**⁸⁰ **τῆς Συνόδου** στὴν Ἀντιόχεια πού σὲ περίπτωση καταδίκης ἐπισκόπου καὶ ἔκδοσης γι' αὐτὸν καταδικαστικῆς ἀπόφασης κατὰ πλειοψηφία, κατόπιν Ἐκκληίου τοῦ καταδικασθέντος, ὁ Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ἔπρεπε νὰ συγκροτήσῃ, Μείζονα Σύνοδο συμπεριλαμβάνοντας καὶ πλησιοχώρους Ἐπισκόπους.

Οἱ ρυθμίσεις αὐτὲς τῆς Συνόδου στὴν Ἀντιόχεια εἶχαν μιὰ σοβαρὴ δυναμία: Ὁ Μητροπολίτης πού συγκροτοῦσε τὴ Μείζονα Σύνοδο ἐπέλεγε ὡς μέλη τῆς ὁμόφρονές του, προδικάζοντας τὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου. Ἐπειδὴ τὴν περίοδο ἐκεῖνοι οἱ πλείστοι τῶν Ἐπισκόπων ἦσαν Ἀρειανοί, ἦταν φυσικὸ οἱ ὀρθοφρονούντες Ἐπίσκοποι νὰ μὴν ἔχουν προοπτικὴ δικαιώσεως. Μιὰ δεύτερη ἀδυναμία ἦταν, ὅτι ἡ δυνατότητα Ἐκκληίου γιὰ τὸν καταδικασθέντα Ἐπίσκοπο προϋπέθετε μὴ ὁμόφωνη πρωτόδικη ἀπόφαση τῆς ἐπαρχιακῆς Συνόδου, κάτι πού δὲ συνέβαινε πάντα μὲ δεδομένη τὴν ἐπιρροή πού μπορούσε νὰ ἀσκήσῃ ὁ Μητροπολίτης τῆς Ἐπαρχίας στοὺς ὑπ' αὐτὸν Ἐπισκόπους.

Γιὰ νὰ θεραπευθοῦν αὐτὲς οἱ ἀδυναμίες τῆς συνόδου στὴν Ἀντιόχεια, δύο χρόνια ἀργότερα ἡ τοπικὴ **Σύνοδος τῆς Σαρδικῆς** προβλέπει τὴ δυνατότητα ἄσκησης Ἐκκληίου στὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης (343). Ὁ 14. Κανόνας προβλέπει βεβαίως τὴ δυνατότητα γιὰ τὸν ὑπὸ Ἐπισκόπου καταδικασθέντα Διάκονο ἢ πρεσβύτερο νὰ κριθεῖ ἀσκώντας Ἐκκλητο ἢ στὸν Μητροπολίτη τῆς Ἐπαρχίας ἢ ἀπουσιάζοντος τούτου στὸ πλησιόχωρο Μητροπολίτη. Εἶναι ποφανές, ὅτι στὴ δεύτερη περίπτωση **ὁ Κανόνας ἐπιτρέπει στὸ πλησιόχωρο Μητροπολίτη τὴν ἄσκηση ὑπερόριας δικαστικῆς ἐξουσίας**. Γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ παράδοξο αὐτὸ ὁ Βαλσαμών⁸¹ ἐκτιμᾷ, ὅτι ὁ πλησιόχωρος Μητροπολίτης δικάζει εἴτε κατ' ἐντολήν τοῦ ἀπόντος Μητροπολίτου ἢ μετὰ ἀπὸ συναίνεση τοῦ καταδικασθέντος κληρικῶ καὶ τοῦ Ἐπισκόπου του. Τὸ βέβαιον πάντως εἶναι, ὅτι **τὴν Ἐκκλητο ἀσκοῦσε ὁ καταδικασθεὶς καὶ ἡ συναίνεσή του ἦταν προφανῆς** («Ὁ ἐκβαλλόμενος ἐχέτω ἐξουσίαν...»).

---

79. Ρ. Π. Γ', 146.

80. Ρ. Π. Γ', 152.

81. Ρ. Π. Γ', 270.

Σπουδαιότεροι όμως ήσαν οί Κανόνες 3, 4 και 5 τής Συνόδου στη Σαρδική⁸², οί όποιοι προβλέπουν τή δυνατότητα άσκήσεως Έκκλητου στον Έπίσκοπο Ρώμης. Ο 3 κανόνας δίδει στον καταδικασθέντα Έπίσκοπο τή δυνατότητα νά άσκήσει Έκκλητο στον Έπίσκοπο Ρώμης. Εάν ό τελευταίος τό κρίνει άναγκαίο έντέλλεται προς τον Μητροπολίτη τής Έπαρχίας νά συγκαλέσει Μείζονα Σύνοδο, για νά κρίνει έκ νέου τήν υπόθεση. Ο 4. κανόνας συμπληρώνει τον προηγούμενο 3. κανόνα. Ο Έπίσκοπος πού καθαιρέθηκε από Σύνοδο γειτνιαζόντων Έπισκόπων (άρα για δεύτερη φορά και σε δεύτερο βαθμό) μπορεί νά άσκήσει και πάλι Έκκλητο στον Έπίσκοπο Ρώμης και δέν μπορούσε στη θέση του νά χειροτονηθεί και νά έγκατασταθεί άλλος Έπίσκοπος, «εάν μη ό τής Ρώμης έπίσκοπος έπιγνούς περι τούτου όρον έξενέγκη». Τί θα μπορούσε νά πράξει περαιτέρω ό Έπίσκοπος Ρώμης; Θα μπορούσε και μετά τήν έκδοση τής καταδικαστικής αποφάσεως με τή συμμετοχή «τοίς άγχιστεύουσι τή έπαρχία» Έπισκόπων νά διατάξει τήν έκ νέου για τρίτη φορά (πρώτη φορά στην έπαρχιακή Σύνοδο - δεύτερη φορά στη σύνοδο με τους γειτνιαζόντες Έπισκόπους) έξέταση τής ίδιας υποθέσεως από σύνοδο πού θα συγκροτούσαν οί έπίσκοποι (τής έπαρχίας με τή συμμετοχή ή μη γειτνιαζόντων Έπισκόπων ή άλλων (αυτό δέν καθορίζεται στον κανόνα) και οί άπεσταλμένοι του Έπισκόπου Ρώμης.

Από τά άνωτέρω έξάγονται τά έξής σημαντικά συμπεράσματα:

- Οί Κανόνες τής Σαρδικής, έπικυρωθέντες από τήν Πενθέκτη, είχαν ισχύ για όλη τήν Έκκλησία, ώστε νά είναι ιστορικά βέβαιες οί Έκκλητες προσφυγές από τήν Ανατολή στη Δύση. Αυτό άλλωστε μαρτυρεί-μεταξύ άλλων και ή Συνοδική Έπιστολή των 4 Πατριαρχών τής Ανατολής (1848) και ή έπιστημονική έρευνα. Ένδεικτικά αναφέρεται ή έρευνα του Καθηγητού Σπ. Τρωϊάνου⁸³, ό όποιος καταθέτει στο έργο του περιορισμένες μέν, ύπαρκτες όμως υποθέσεις Έκκλητου από τήν Ανατολή στη Ρώμη. **Τό προνόμιο αυτό τής Έκκλητου προς τή Ρώμη περιόρισαν:**

- Η άπόδοση των ίσων Πρεσβειών στην Κωνσταντινούπολη από τήν έποχή τής Β' Οικουμενικής (381), όπως βεβαιώνει ό 28. Κανόνας τής Χαλκηδόνας (451). **Ίσα πρεσβεία με τή Ρώμη σήμαινε άπαραιτήτως ίσα προνόμια με αυτή.** Πολύ νωρίς, στο τέλος του 4. αιώνα ή Κωνσταντινούπολη απέκτησε, έθιμικά κατ' άρχήν, όπως θα δειχθεί και κατωτέρω, τό προνόμιο νά άποδέχεται Έκκλητους από τά Πατριαρχεία τής Ανατολής.

- Η τοπική Σύνοδος τής Καρχηδόνας (419) στον ΚΗ' (ΛΣΤ') και στον ΡΚΕ (ΡΛΔ') κανόνα της άπαγορεύει τήν Έκκλητο προς τή Ρώμη⁸⁴. Ο πρώτος έξέ

---

82. Ρ. Π. Γ', 233-234, 238, 239-240.

83. Σπ. Τρωϊάνος, Η Έκκλησιαστική Δικονομία μέχρι του θανάτου του Ιουστινιανού, Αθήνα 2004 (1964), 145-146 και 146, ύποσ. 7.

84. Ρ. Π. Γ', 377, 588.

αὐτῶν προβλέπει, ὅτι Διάκονος ἢ Πρεσβύτερος καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου του μποροῦσε νὰ ἀσκήσῃ Ἐκκλητο σὲ γειτνιαζόντες Ἐπισκόπους σὲ μιὰ σύνοδο πού μὲ τὴ συναίνεση τοῦ καταδικάσαντος Ἐπισκόπου μποροῦσε νὰ διευρυνθεῖ. **Σὲ κάθε περίπτωση ἀπαγορεύεται ἡ Ἐκκλητος πρὸς τὴ Ρώμη.** Ὁ Ζωναρᾶς⁸⁵ ἐπισημαίνει σχετικά: «Ἐντεῦθεν ὁ τύφος τῆς τῶν Ρωμαίων ἐκκλησίας καταβάλλεται αὐχύντων αὐτοῖς δεδόσθαι πάσας τὰς ἐκκλήτους τηρεῖν. Εἰ γὰρ τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐν Ἀφρικῇ οὐ συγχωροῦνται τηρεῖν καὶ ἡ Ρώμη γὰρ πέραν θαλάσσης διάκειται πρὸς τὴν Ἀφρικὴν, πολλῶ μᾶλλον καθ' ἑτέρων χωρῶν οὐχ ἔξουσι τοιοῦτον δίκαιον». Παρόμοια παρατηρεῖ καὶ ὁ Βαλσαμών⁸⁶: «...καυχῶνται οἱ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, λέγοντες πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τὰ ζητήματα ὀφείλειν διελυτοῦσθαι παρ' αὐτοῖς κατὰ λόγον Ἐκκλήτου. Εἰ γὰρ τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐν Ἀφρικῇ οὐ συγχωρεῖται τηρεῖν, πολλῶ μᾶλλον καθ' ἑτέρων χωρῶν οὐχ ἔξει τὸ τοιοῦτον δίκαιον».

- Ἕνας σαφῆς καὶ ὀριστικὸς περιορισμὸς τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης νὰ ἀσκεῖ κατόπιν Ἐκκλήτου ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας περιλαμβάνεται στὸν 1. Κανόνα τῆς ἐπὶ Ἰ. Φωτίου συγκληθείσης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰ ἔτη 879/80. Σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα αὐτὸ ἡ **δικαστικὴ ἐξουσία τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης περιορίζεται μόνο στὴν Ἰταλία**⁸⁷, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ μόνο θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους, ἐνῶ τέτοιο ἀνάλογο δικαίωμα στὴν Ἀνατολὴ ἐπιφυλάσσεται αὐτονόητα στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔχοντος τὰ ἴσα Πρεσβεῖα μὲ τὸ θρόνο τῆς Ρώμης.

- Οἱ κανόνες τῆς Σαρδικῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ κανόνες τῆς Καρθαγένης πού ἐξετέθησαν ἀνωτέρω παρέχουν **τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου δύο φορές** μετὰ τὴν πρώτη καταδικαστικὴ ἀπόφαση. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ πού προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀπλὴ καὶ ὀρθὴ ἀνάγνωση τῶν ἀνωτέρω κανόνων βεβαιώνει καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν βυζαντινῶν κανονολόγων στὰ σχετικὰ σχόλιά τους πού συσχετίζουν τὴν ὑπὸ τῶν κανόνων διδόμενη διπλὴ αὐτὴ **δυνατότητα μὲ τοὺς πολιτικοὺς νόμους:**

- Σχόλιο τοῦ Βαλσαμώνος⁸⁸ στὸν 3. κανόνα τῆς Σαρδικῆς: «νενομοθέτηται γὰρ μὴ ἅπαξ ἀλλὰ δις ἐκκαλεῖσθαι τὸν νομίζοντα

---

85. Ρ. Π. Γ', 377-378.

86. Ρ. Π. Γ', 379.

87. Mansi 17A, 497DE.

88. Ρ. Π. Γ', 236-237. Γιὰ τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως ἐκκλήτου δύο φορές κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, βλ. Bas. ix, 1,7/ Bas. ix, 1,53/ Bas. 9.2.27/ Bas. ix, 1,159: «Ἡ διάταξις κελεύει μὴδένα τρίτον ἐκκαλεῖσθαι ἢ ἀνατρέπειν τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐπάρχων τῶν πραιτωρίων»/ Bas. 10.4.18: «Καὶ κατὰ τῶν δις κεκριμένων βασιλεὺς ἀποκαθίστησιν...» (Basilicorum, Libri LX, ed. H.J. Scheltema et N. Van der Wal, Groningen/ Gravenhage, 1955/56. Ecloga Basilicorum, ἐκδ.

ἀδικεῖσθαι. Τὸ μέντοι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν εἶναι τοῦ πάπα τηρηθῆναι ἢ μὴ τηρηθῆναι τὴν Ἐκκλητον, ἰδικόν ἐστιν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά· οἱ γὰρ νόμοι ἄνευ ῥητῶν ὀλίγων θεμάτων, **διορίζονται πᾶσαν Ἐκκλητον δέχεσθαι, οὐ μόνον ἅπαξ ἀλλὰ καὶ δις**». Ἐὰν πρὸς τὴ Ρώμη μποροῦσε νὰ ἀσκηθεῖ (δύο) φορὲς Ἐκκλητος, κάτι ἀντίστοιχο μποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐπισημαίνει στὴ συνέχεια τοῦ σχολίου τοῦ ὁ Βαλσαμών: «Τὰ μέντοι ὀρισθέντα περὶ τοῦ πάπα ἐκκληπτεόν καὶ εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, **διὰ τὸ ἐπὶ πᾶσαν ὁμοίως καὶ τοῦτον τῷ πάπα τιμηθῆναι διὰ διαφορῶν κανόνων**».

- Σχόλιο τοῦ Βαλσαμώνος⁸⁹ στὸν 4. Κανόνα τῆς Σαρδικῆς: ...μὴ ἕτερον ψηφίζεσθαι εἰς τὴν τοῦ κατακριθέντος ἐκκλησίαν, εἰ μὴ καὶ **ἡ δευτέρα ἐκκλητος** παρὰ τῷ πάπα τηρηθῆ... οὐδεὶς καταδικαζόμενος καὶ λέγων βαρύνεσθαι, ἐκβιβασμὸν ὑφίσταται, μέχρις ἂν καὶ τὰ τῆς ἐκκλήτου τηρηθῶσι· καὶ **ὅτι δις ἐκκαλεῖσθαι δύναται ὁ κατακρινόμενος...** ὅτι καὶ τοῖς νόμοις δοκεῖ πᾶσαν ὑπόθεσιν, χωρὶς τῶν μὴ ἐπιδεχομένων ὑπέρθειν, **ἐκκλήτῳ ὑποκεῖσθαι οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ δις**».

- Ζωναράς⁹⁰ στὸν 5. κανόνα τῆς Συνόδου τῆς Σαρδικῆς: «Ἐνταῦθα φαίνεται ὁ κανὼν οὗτος **καὶ δευτέραν ἐκκλητον** διδούς τῷ καταδικασθέντι ἐπισκόπῳ· λέγει γάρ...».

- Βαλσαμών⁹¹ στὸν ΡΚΕ' (ΡΛΑ') Κανόνα τῆς Καρθαγένης: «Σημειῶσαι οὖν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι ἀκολουθῶν τῷ πολιτικῷ νόμῳ καὶ οἱ Πατέρες ἐξεχώρησαν **δις ἐκκαλεῖσθαι** τοὺς καταδικαζομένους».

Ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Κανόνες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα τῶν βυζαντινῶν σχολιαστῶν προκύπτει ἀβίαστα τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ δ' αἰώνα (Σύνοδος Σαρδικῆς) ἀλλὰ καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ ε' αἰώνα (Σύνοδος Καρθαγένης) εἶχε διαμορφωθεῖ ἡ **δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου δύο φορὲς στὴν πρωτόδικη καταδικαστικὴ ἀπόφαση** ὡς **θεμελιώδης δικονομικὴ ἀρχή**. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἔχει ἀσφαλῶς σημασία γιὰ τὴν ἀληθινὴ κατανόηση τοῦ 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας.

- Ὁ 6. Κανόνας τῆς β' Οἰκουμενικῆς⁹² περὶ τὰ τέλη τοῦ 4. αἰώνα, χωρὶς νὰ καταργεῖ τὸ Μητροπολιτικὸ σύστημα διοίκησης μὲ βάση τὴν πολιτικὴ ἐπαρχία προσπάθησε νὰ συγκροτήσῃ εὐρύτερες ἐκκλησιαστικὲς περιφέρειες

L. Burgmann [Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte 15], Frankfurt 1988, 389 καὶ 515). Βλ. καὶ Synopsis Basilicorum, E, IX: «Περὶ ἐκκλήτου καὶ τίνες δύναται ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ποῖα τῶν ἀποφάσεων οὐχ ὑπόκεινται ἐκκλήτῳ καὶ περὶ διαφορῶν προθεσμιῶν τῆς ἐκκλήτου καὶ **ὅτι τρίτον τις οὐκ ἐκκαλεῖται**» (I. - Π. Ζέπος, Jus Graecoromanum E', Aalen 1962, 257).

89. Ρ. Π. Γ', 238-239.

90. Ρ. Π. Γ', 240.

91. Ρ. Π. Γ', 589.

92. Ρ. Π. Β', 180-181.

μέ βάση **τήν (πολιτική) Διοίκηση** πού περιελάμβανε πολλές ἐπαρχίες. Προέβλεψε μάλιστα στή πλαίσια τῆς Διοικήσεως νά λειτουργοῦν Μείζονες Σύνοδοι «τῶν τῆς διοικήσεως ἐκείνης ἐπισκόπων» μέ πρόεδρο τόν Μητροπολίτη τῆς πρωτεύουσας τῆς Διοικήσεως. Θέλησε δηλ. νά εἰσαγάγει τὸ Ἐξαρχικό σύστημα στή Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας, κάτι πού στή πράξη δέν εὐωδόθηκε χωρὶς ἀντιδράσεις λόγω τῆς ἀντίστασης καὶ ἄρνησης τῶν Μητροπολιτῶν νά ὑποταχθοῦν στὸν Ἐξαρχο τῆς Διοικήσεως. Ὁ κανόνας αὐτὸς ὀρίζει, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος κατηγορούμενος θὰ ἔπρεπε νά κριθεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας, καταδικασθεὶς δὲ θὰ μπορούσε νά ἀσκήσει Ἐκκλητο μία φορὰ στή Μείζονα Σύνοδο τῆς Διοικήσεως. Εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι ὁ κανόνας κατὰ γράμμα ἀπαγορεύει τὴν ἄσκηση Ἐκκλήτου καὶ σὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Ἐξαρχικό σύστημα γιὰ τὸν προαναφερθέντα λόγο δέν ἔτυχε στήν πράξη πλήρους ἐφαρμογῆς, εἶναι βέβαιο, ὅτι ὁ κανόνας «ἠπράκτησεν» καὶ ἀσφαλῶς οὔτε ἡ ἀπαγόρευση διπλῆς Ἐκκλήτου, γνωστὴ τότε ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Σαρδικῆς (343) καὶ ἐπιβεβαιωθεῖσα κατόπιν στή Σύνοδο τῆς Καρθαγένης (419) ἴσχυσε, ὅπως δέν ἴσχυσε καὶ ἡ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ κανόνα ἀπαγόρευση ἄσκησης Ἐκκλήτου σὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Αὐτὸ ὅμως πού δέν κατόρθωσε ἡ β' Οἰκουμενικὴ, τὸ κατόρθωσε σὲ εὐρύτερη μάλιστα κλίμακα ἡ Χαλκηδόνα μέ τὴν διαμόρφωση τοῦ πατριαρχικοῦ συστήματος καὶ τὴν ἀπαρχὴ τῆς Πενταρχίας. Ἡ διαμόρφωση τῶν 5 Πατριαρχείων ἐπιβληθέντων στή μητροπολιτικὴ διάθεση αὐτοκεφαλίας, ὀφείλεται ἀσφαλῶς στὰ Πρεσβεῖα, δηλ. στήν τιμὴ καὶ τὴν ἐξουσία πού εἶχαν ἀποδοθεῖ στοὺς 5 θρόνους. Ὀφείλεται ἀκόμα στήν ἀκτινοβολία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πού στήν πράξη ἀσκοῦσε ἐξουσία ὄχι μόνο στίς 3 διοικήσεις τοῦ Πόντου, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία, ὅπως τὸ καταδεικνύουν οἱ ἀδιάψευστες πηγές. Τὸ γεγονός, ὅτι στή Χαλκηδόνα δόθηκε στό θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ δικαιοδοσία στίς 3 αὐτὲς διοικήσεις, ἀκολούθησε τῆς ὀριοθέτησης καὶ τῆς γεωγραφικῆς δικαιοδοσίας καὶ ἄλλων θρόνων (Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων), ὅπου ὑπῆρχε ἀμφισβήτηση περὶ αὐτῆς⁹³.

Ἡ καθιέρωση τῆς Ἐκκλήτου πρὸς τὸ θρόνο τῆς Ρώμης, ὡς ὕστατου κριτοῦ ἐπὶ ὑποθέσεων ἀναφυομένων σὲ ἄλλες δικαιοδοσίες, ἀσφαλῶς μέ τοὺς γεωγραφικοὺς περιορισμοὺς πού ἀνωτέρω κατεγράφησαν, μέ τὴν παράλληλη πνευματικὴ ἀκμὴ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε ὡς συνέπεια μέσα σὲ λίγες δεκαετίες τὴν ἐθιμικὴ διαμόρφωση Πρεσβεῖων καὶ γιὰ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποδοθέντων ἀπὸ τὴ β' Οἰκουμενικὴ καὶ μάλιστα **ἴσων πρεσβεῖων μέ αὐτὰ τῆς Ρώμης** μέ τὴ παράλληλη

---

93. Ed. E. Schwartz, Acta Conciliorum Oecumenicorum, Concilium Universale Chalcondense, Berolini et Lipsiae 1927 (φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση 1965), 2, 1, 3, σελ. 5 καὶ 6 (πρᾶξις η').

ανάδειξη του θρόνου της τελευταίας ως παράλληλου θρόνου ίκανού να αποδέχεται Έκκλητους, έθιμικης πρακτικής που κατεγράφη στον 9. (και 17.) Κανόνα της Χαλκηδόνας, για τον οποίο θα γίνει λόγος κατωτέρω, αφού προηγηθεί ή έρευνα για το ποιός ήταν ο Έξαρχος της Διοικήσεως. Περιοριζόμαστε εδώ να επαναλάβουμε την αντίληψη του **Ζωναρά**, ο οποίος **κακοποιείται** έρμηνευτικά από το κείμενο του Πατριαρχείου Μόσχας, ως προς την κανονική θέση της Κωνσταντινουπόλεως, ή οποία, «**ώς ή πάλαι Ρώμη, δεί αυτήν και έν τοίς έκκλησιαστικοίς προνομίοις, ως εκείνην τιμᾶσθαι πασῶν τῶν ἄλλων προτιμωμένην έκκλησιῶν**»⁹⁴. Ἄλλωστε τὸ Πρεσβεῖον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως στὸ σχόλιό του στὸν γ' κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς⁹⁵ δὲν ἦταν παρὰ ἓνα Πρωτεῖο καὶ ἓνα ἐξαιρετικὸ προνόμιο ποὺ ἀποδόθηκε στὸ θρόνο αὐτό, δηλ. νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους, ὅπως καὶ ἡ Ρώμη. Εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀρνοῦνται οἱ συγγραφεῖς τῆς ὑποσημειώσεως, **για νὰ μὴ μεταφερθεῖ τὸ «μοναρχικὸν τοῦ Ρώμης ἀξίωμα» στὴν Κωνσταντινούπολη, παρὰ τὴ μαρτυρία τῆς κανονικῆς πράξεως καὶ παρὰ τὴν μαρτυρία τῶν ἐρμηνευτικῶν σχολίων τῶν βυζαντινῶν Κανονολόγων.**

Ἡ καλύτερη ἀπάντηση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἀνατολῆς, ὅτι τὸ προνόμιο τῆς Ἐκκλήτου δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μετὰ τὸ ἡγεμονικὸ καὶ δεσποτικὸ Πρωτεῖο τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἀποτελεῖ ἡ συνοδικὴ Ἐπιστολὴ τῶν 4 Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία ἔχει μνημονευθεῖ. Σὲ ἀπάντηση τῆς «πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς» Ἐγκυκλίου τοῦ πάπα Πίου Θ' (6 Ἰανουαρίου 1848), διὰ τῆς ὁποίας ἐπαναλαμβάνονται οἱ παπικὲς ἀξιώσεις περὶ ὑποταγῆς τῆς Ἀνατολῆς στὴ Δύση μετὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Παπικοῦ Πρωτείου, οἱ Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς⁹⁶ ἀποκρούουν τὶς δυτικὲς κακοδοξίες περὶ Filioque, περὶ παπικοῦ Πρωτείου καὶ Ἀλαθήτου, μαζί με ἄλλες νεοεισαχθεῖσες καινοτομίες. Ἡ ἀντίληψη τῶν 4 Πατριαρχῶν γιὰ τὸ παπικὸ Πρωτεῖο συνοψίζεται στὴν πρόταση: «... καὶ δὴ καὶ αὐτὸ τὸ πρωτεῖον... ἐξ ἀδελφικοῦ τύπου καὶ πρεσβείου ἱεραρχικοῦ εἰς κυριαρχικὸν μεταπεπτωκός». Τὸ Πρωτεῖο δὲν εἶναι «κυριαρχικὸν οὔτε μὴν διαιτητικόν... ἀλλ' ἀδελφικὸν τυγχάνει Πρεσβεῖον ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ». Οἱ 4 Πατριάρχες ἐνῶ ἀπορρίπτουν τὸ παπικὸ Πρωτεῖο, ἀποδέχονται τὴν Ἐκκλητο τῶν ἄλλων θρόνων πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ «ἀδελφικὴν σύμπραξιν», «ἀδελφικὴν συνδρομὴν ἐν γε τῇ χριστιανικῇ πίστει», ἡ ὁποία «οὐ πωλεῖται διὰ τῆς ὑποδουλώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ». **Γιὰ τοὺς 4 Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς Παπικὸ Πρωτεῖο καὶ Ἐκκλητος στὸ θρόνο δὲν ἔχουν οὔτε σχέση, οὔτε συνάφεια.** Μποροῦν κατὰ συνέπεια οἱ φόβοι τῶν συντακτῶν

94. Ρ. Π. Β', 282.

95. Ρ. Π. Β', 173.

96. Ἰω. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 915, 916.

τῆς ὑποσημειώσεως στὸ Πηδάλιο περὶ «μεταφυτεύσεως» τοῦ ἡγεμονικοῦ καὶ δεσποτικοῦ Παπικοῦ Πρωτείου διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως Ἐκκλητοῦ στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως **νὰ ἔχουν τὸ παραμικρὸ ἀντίκρουσμα στὴν ἀλήθεια;**

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς Συνοδικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ ἔτους 1848, στίς πράξεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ποὺ ἀφοροῦσαν τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες **καταγράφεται τὸ πνεῦμα συναντίληψης, βοηθείας καὶ προστασίας πρὸς ὑπέρβαση προβλημάτων καὶ ἐπαναφορὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητος στὰ ἄλλα πατριαρχεῖα.**

Ἐνδεικτικά (ἀπὸ τὴν πλούσια ἐκκλησιαστικὴ κανονικὴ γραμματεία):

α. **Τὸ 1766 ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σαμουήλ⁹⁷** ἐπαναφέρει τὴ Μητρόπολη Χαλεπίου στὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Ἡ Μητρόπολη αὐτὴ «μὴ δυναμένη διακυβερνᾶσθαι εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως» μὲ τὴ συναίνεση τοῦ Ἀντιοχείας Σιλβέστρου εἶχε παραχωρηθεῖ στὴ Κωνσταντινούπολη, «κατὰ τὸ ἀνέκαθεν προνόμιον τοῦ Ἀγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὅστις εἴωθεν ὅλαις φροντίσι καὶ προνοητικαῖς ἐπισκέψεσι **χειρὰ βοηθείας ὀρέγειν, προνοεῖσθαι καὶ περιποιεῖσθαι τὰς βοηθείας δεομένας ἐκατασταχοῦ ἐπαρχίας καὶ παροικίας**».

β. **Στὴν πράξη ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ματθαίου (1748) ἐπὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παῖσιου⁹⁸** Β' ἐπισημαίνεται: «Ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη Ἐκκλησία, πρὸς τοῖς ἄλλοις προνομίοις καὶ τὴν τῶν ἀπάσῶν ἐκκλησιῶν μέριμναν πρώτιστον προνόμιον ἔχουσα, οἷα κοινὴ **φιλόστοργος μήτηρ** καὶ κεφαλὴ, οὐ μόνον τῶν ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ τῶν πόρρω μελῶν τε καὶ μερῶν αὐτῆς σαφῶς τε καὶ κηδεμονικῶς προνοουμένη καὶ ἐπίσης πᾶσι τε καὶ πάσαις **τὰς μητρικὰς αὐτῆς ἀγκάλας ἐφαπλουμένη** καὶ ἀναλόγως τὰς δωρεὰς τε καὶ χάριτας ἐπιχορηγουμένη, διαφόροις ἀντιληπτικοῖς τρόποις ἀντιλαμβάνεσθαι τούτων εἴωθεν, ὥστε μηδεμίαν τῶν καθηκόντων αὐτῇ στερίσκεσθαι· οὐδὲν γὰρ αὐτῇ ἀπρονόητον καὶ ἀτημέλητον».

Αὐτὰ τὰ δύο ἐκτεθέντα παραδείγματα, ἀνάμεσα στὰ πολλὰ ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ ἐκτεθοῦν, **δείχνουν τὸ πνεῦμα ἀδελφικῆς συναντιλήψεως καὶ βοηθείας στὰ παντὸς εἶδους ἐσωτερικὰ προβλήματα τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου,** τὸ ὁποῖο ὡς συνᾶδον μὲ αὐτὸ τῆς συνοδικῆς Ἐπιστολῆς τῆς ἀποδεχομένης τὴν Ἐκκλητον,

97. Κ. Δελικάνης, Πατριαρχικὰ Ἐγγράφα Β', 210-212.

98. Κ. Δελικάνης, Πατριαρχικὰ Ἐγγράφα Β', 39.

«ἀφαιρεῖσθαι γε μὴν ἐκείνων τὰ δίκαια καὶ πλεονεκτεῖν ἀδικοῦντα, οὐχ ὅπως πράττειν, ἀλλ' οὐδὲ ἀκούειν ἀνέχεται»⁹⁹.

Ἐὰν κάποιος προβάλλει τὴν ἔνσταση, ὅτι αὐτὰ ἴσχυαν στὸ παρελθόν, ἃς φέρει στὸ νοῦ του τὴν περίπτωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας, ὅπου μετὰ τὴν πτώση τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀπέστειλε κατ' ἀρχὴν ὡς Ἐξαρχο καὶ μετὰ ἐξέλεξε ὡς Ἀρχιεπίσκοπο Τιράνων καὶ Πάσης Ἀλβανίας τὸν Ἀναστάσιο Γιαννουλάτο. **Μὲ ποιοὺ ὅμως δικαίωμα τὸ ἔπραξε αὐτό, ἐὰν δὲν εἶναι ἡ Μητέρα τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ ταυτόχρονα ἡ κεφαλὴ τους;** Ἐὰν τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἔτσι καὶ εἶναι ἀλλιῶς, τότε γιατί ὅλες οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες -μεταξὺ αὐτῶν ἀσφαλῶς καὶ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας- ἀναγνώρισαν ὡς κανονικὴ τὴν ἐκλογή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας Ἀναστασίου; Ὅταν δὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο εἶχε καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγει Προκαθημένους ἄλλων Ὁρθόδοξων, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους γιὰ πολὺ ἀπλούστερα καὶ ἐλάσσονος σημασίας θέματα; Ἀκόμα καὶ κάποιος πού δὲν θὰ εἶχε ἰδέα ἀπὸ Ἱστορία, Κανονικὸ Δίκαιο καὶ κανονικὴ πράξη θὰ ἀπαντοῦσε θετικὰ στὸ ἐρώτημα αὐτό, ἀρκεῖ νὰ διαθέτει κοινὸ νοῦ καὶ καρδιά ἀπαλλαγμένη ἐμπάθειας, ὥστε νὰ αὐτοπροστατεύεται.

3. Ἡ περίπτωση τῶν Μητροπόλεων Τύρου καὶ Βηρυτοῦ

Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως, γιὰ νὰ θεμελιώσουν τὴ θέση τους, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν μπορεῖ νὰ δέχεται Ἐκκλήτους, ἀσκώντας ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία, ἀναφέρονται στὴν δ' πράξη τῆς Χαλκηδόνας καὶ στὴν πράξη τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου, ὁ ὁποῖος εἶχε διαμελίσσει τὴ Μητρόπολη Τύρου πρὸς ὄφελος τῆς Μητροπόλεως Βηρυτοῦ. Ἐπίσκοπος Τύρου ἦταν ὁ Φώτιος, ἐνῶ ὁ Βηρυτοῦ ὠνομαζόταν Εὐσέβιος. Ἡ πράξη αὐτὴ τοῦ Ἀνατολίου ἀκυρώθηκε ἀπὸ τὴ Χαλκηδόνα, γιατί εἶχε ἐνεργήσει ὑπερόρια. Ὁ Φώτιος δικαιώθηκε ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο καὶ ἔλαβε καὶ πάλι τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Τύρου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐκθεση τῶν γεγονότων ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως στὸ Πηδάλιο.

Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐκθεση γεγονότων πού περιέχει ὄχι μόνο πολλὰ ἱστορικὰ ἀνακρίβειες, ἀλλὰ ἀποσιωπᾷ πολλὰ σημαντικὰ θέματα. Μὲ βάση τὴν πεποίθησι, ὅτι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἔγραψαν αὐτὰ πού ἔγραψαν καλῆ τῆ πίστει, συνάγει κανεῖς, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶχαν μπροστὰ τους τὰ πρακτικὰ τῆς δ' Οἰκουμενικῆς.

---

99. Κ. Δελικάνης, Πατριαρχικὰ Ἐγγράφα Β', 217 (Πρᾶξις ὑποτάσσουσα καὶ αὐθις τῶ Ἀντιοχικῶ θρόνῳ τὴν μητρόπολιν Χαλεπίου).

Συγκεκριμένα:

α. Ἡ συζήτηση γιὰ τὴ διαφορὰ μεταξὺ Τύρου καὶ Βηρυτοῦ, συζητήθηκε στὴ β' συνεδρίαση τῆς Χαλκηδόνας¹⁰⁰ καὶ ὄχι στὴν δ' συνεδρίαση. Ἐγινε στὶς 20 Ὀκτωβρίου τοῦ 451.

β. Ἐπίσκοπος Βηρυτοῦ ἦταν ὁ Εὐστάθιος καὶ ὄχι ὁ Εὐσέβιος.

γ. Προκάτοχος τοῦ Τύρου Φωτίου ἦταν ὁ Εἰρηναῖος, ὁ ὁποῖος ἦταν δίγαμος καὶ εἶχε καθαιρεθεῖ ἀπὸ τὴ Ληστρική Σύνοδο τῆς Ἐφέσου (449). Ἡ διγαμία τοῦ Εἰρηναίου καὶ ἡ «χαυνότητά» του διευκόλυναν τὶς διεκδικήσεις τοῦ Εὐσταθίου Βηρυτοῦ¹⁰¹.

δ. Ὁ Εὐστάθιος Βηρυτοῦ πέτυχε τὴν προαγωγή τοῦ θρόνου του σὲ Μητρόπολη μὲ διάταγμα¹⁰² («πραγματικόν») τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου Β'. Ἡ ἔκδοση τοῦ διατάγματος αὐτοῦ ἔγινε εἴτε λίγο πρὶν, εἴτε ἀμέσως μετὰ τὴ Ληστρική Σύνοδο τῆς Ἐφέσου (449). Τὸ διάταγμα αὐτὸ χωρὶς νὰ καθορίζει τὴ διοικητικὴ δικαιοδοσία τοῦ Μητροπολίτη Βηρυτοῦ ἔδινε στὸ θρόνο τῆς Βηρυτοῦ τὴ μητροπολιτικὴ τιμὴ.

ε. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου Β' καὶ τὴν ἄνοδο τοῦ Μαρκιανοῦ, ἐκμεταλλευόμενος τὶς μονοφυσικὲς ἀπόψεις καὶ τὴ συμμετοχὴ του στὴν Ληστρική Σύνοδο τῆς Ἐφέσου (449), ὁ Φώτιος Τύρου μὲ **Δέηση**¹⁰³ **προσέφυγε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα**¹⁰⁴ γιὰ τὴ δικαίωσή του, ἐνῶ εἶχε ὑπὸ τὴν ἀπειλὴ καθαιρέσεως ὑπογράψει¹⁰⁵ τὸ Διάταγμα τοῦ Θεοδοσίου Β'. Ὁ Αὐτοκράτορας παρέπεμψε τὴν ὑπόθεση πρὸς ἐπίλυση στὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας.

στ. Προηγουμένως, **ἡ ἐπὶ Ανατολίου Κωνσταντινουπόλεως συνεδριάσασα Ἐνδημουσα Σύνοδος (450)** μὲ τὴ συμμετοχὴ καὶ τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἀντιοχείας Μαξίμου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν παρουσία του τὸν καιρὸ ἐκεῖνο στὴν Κωνσταντινούπολη συνήνεσε στὰ πεπραγμένα, **δὲν κατήργησε** τὴ Μητρόπολη Τύρου, ἀλλὰ ἐνέκρινε τὸ διαμελισμὸ τῆς μὲ τὴν ἀπόσπαση ἐξ

---

100. Π. Μενεβίσογλου, Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Στοκχόλμη 1990, 241 καὶ 241, ὑποσ. 2. (Βαλσαμών, Ἑρμηνεία στὸ 29. κανόνα, Ρ. Π. Β', 287).

101. Βλ. Φειδᾶς, Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ι, Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ (ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τὸ 451), Αθήναι 1969, σελ. 199-200, ὑποσ. 114.

102. ACO 2, 1, 3, σελ. 104-105.

103. Γιὰ τὴν ἔννοια τῆς Δέησεως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, βλ. Ἰ. Παναγιωτίδης, Ἡ Δέησις/ Supplicatio ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορα στὸ βυζαντινορωμαϊκὸ δίκαιο (4ος-15ος αἰ.), Θεσσαλονίκη 2011.

104. ACO 2, 1, 3, σελ. 104.

105. ACO 2, 1, 3, σελ. 104: «Ἐγραψα γὰρ ὡς κελευσθεὶς ὑπέγραψα εἰδὼς ὡς οὐδὲν τοῦτο προκρίνει μοι τῶν θεϊκῶν καὶ τῶν θείων νόμων τὰ μὴ ἐκ προθέσεως, ἐξ ἀνάγκης δὲ γινόμενα μηδεμίαν ἔχειν ἰσχὺν διοριζόντων».

αὐτῆς ἕξι Ἐπισκοπῶν (Βύβλου, Βότρουος, Τριπόλεως, Ὁρθωσιάδος, Ἄρκης καὶ Ἀνταράδου) καὶ τὴν ἀπόδοσή τους στὸν Βηρυτοῦ¹⁰⁶.

ζ. Ἡ ἐνδημοῦσα Σύνοδος δὲν καθήρσε τὸν Τύρου Φώτιο, ἀλλὰ ἐπέβαλε σ' αὐτὸν ἀκοινωνησίαν¹⁰⁷, ἡ ὁποία διήρκεσε 122 ἡμέρες, δηλ. 4 περίπου μῆνες.

Οἱ ἀνωτέρω ὅμως ἀνακρίβεις καὶ παραλείψεις εἶναι δευτερευούσης σημασίας μπροστὰ στὶς θεμελιώδεις παραλείψεις **-πάντα θεωροῦμε καλῆ τῆ πίστει-** τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως στὸ Πηδάλιο ποῦ ἀφοροῦν στὴν οὐσιαστικὴ ἐπίλυση τοῦ ὑπὸ ἐξέταση θέματος. Συγκεκριμένα:

α. Ἡ ἀκύρωση τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐπὶ Ανατολίου Κωνσταντινουπόλεως συγκληθείσης Συνόδου, δὲν ἔγινε ἐπειδὴ ἡ Ἐνδημοῦσα Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη δὲν εἶχε ἀρμοδιότητα νὰ ἀσκήσει ὑπερόρια δικαστικὴ ἀρμοδιότητα, **ἀλλὰ γιὰ καθαρὰ δικονομικοὺς λόγους**, δηλ. τὴν ἀπουσία τοῦ καταδικασθέντος Τύρου Φωτίου ἀπὸ τὴν ἐνδημοῦσα Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ ἐπίλυση τοῦ θέματος διεφάνη, ὅταν δόθηκε ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀρχόντων¹⁰⁸: «Λεγέτω ἡ ἀγία σύνοδος εἰ ἐξῆν τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀνατολίῳ **ἀπόντι** Φωτίῳ τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐπισκόπῳ καὶ ἀκοινωνησίαν καταπέμψαι καὶ προστάττειν ἀφαιρεθῆναι αὐτοῦ φανερὰς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐκκλησίας καὶ εἰ σύνοδον χορὴ καλεῖν τῶν ἐπιδημούντων τῆ βασιλίδι πόλει τὴν συνέλευσιν».

Ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις τῶν συνέδρων ὁ Χίου Τρύφων¹⁰⁹ ὑπεστήριξε, ὅτι ἡ συνέλευση τῶν ἐπιδημούντων στὴν Κωνσταντινούπολη ἐπισκόπων εἶναι σύνοδος ποῦ συνήρχετο συχνὰ καὶ **στὴν ὁποία οἱ ἀδικούμενοι προσέφευγαν γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ δικαίου καὶ τῆς κανονικῆς τάξεως**. Ἐνῶ στὴ θέση αὐτὴ τοῦ Χίου Τρύφωνος οὐδεὶς ἀντήλεξε ἀναγνωρίζοντας τὴν κανονικότητα τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐνδημούσας Συνόδου, ἡ ὁποία συνεκροτεῖτο ἀπὸ ὑπερόριους Ἐπισκόπους (ἄλλωστε τὸ 450 δὲν ἀνήκαν στὴν Κωνσταντινούπολη οὔτε οἱ ἐπίσκοποι τῶν Διοικήσεων Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης) καὶ ἡσχολεῖτο καὶ μέ (ὑπερόρια) θέματα ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν θρόνων, ὁ Ἀττικὸς Ζήλων μὲ τὴν παρέμβασή του καὶ χωρὶς νὰ διαφωνεῖ μὲ τὰ προηγουμένως λεχθέντα εἶπε κάτι ποῦ ὀδήγησε στὴ λύση τοῦ θέματος ὑπὲρ τοῦ Τύρου Φωτίου ἀντίθετα μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ

---

106. V. Grumel, Les registes du Patriarchat de Constantinople, Vol. I, Les Actes des Patriarches, Fasc. I, Les Registres de 381 à 715. Paris 1972, N. 113. ACO 2,1,3, σελ. 106: « Σύνοδος εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ὅρος ἐδόθη, ᾧ τινι καὶ Μάξιμος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ὑπέγραψε».

107. ACO 2,1,3, σελ. 106: «Ἀνατόλιος ὁ εὐλαβέστατος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν· Ἀνακόλουθά τινα ἔπραξεν, καὶ ἀγανακτήσασα ἡ σύνοδος ἡ ἐνταῦθα κατὰ κανόνας κινήθησα **ἀκοινωνησίαν αὐτῷ ἐπέμψεν**».

108. ACO 2, 1, 3, σελ. 106.

109. ACO 2, 1, 3, σελ. 107.

Ανατολίου: «**ἀλλ' ἀπόντα οὐδεις κατακρίνει**»¹¹⁰. Ὁ Τύρου Φώτιος ἔπρεπε νὰ εἶχε κληθεῖ (τρὶς κατὰ τὶς κανονικὲς διατάξεις¹¹¹) νὰ προσέλθει στὴ Σύνοδο, ἢ ὅποια ἔπρεπε νὰ τὸν εἶχε ἀκούσει καὶ μετὰ νὰ ἐκδώσει τὴν ἀπόφασή της.

Ὅλα αὐτὰ ἀδιαμφισβήτητα μαρτυροῦν, ὅτι ἡ ἀκύρωση τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου δὲν ἔγινε, ἐπειδὴ ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀμφισβήτησε τὴν ἀρμοδιότητά της νὰ ἀσχολεῖται μὲ ὑπερόρια θέματα, **ἀλλὰ γιὰ δικονομικοὺς λόγους**. Ἀκόμα ὅμως καὶ ἐὰν ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐξέφραζε διαφοροετικὴ γνώμη ὡς πρὸς τὴν οὐσία τῆς ἐπίδικης διαφορᾶς, ἀκόμα καὶ αὐτὸ δὲν θὰ σήμαινε, ὅτι ἀρνεῖται στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀσκεῖ (ὑπερόρια) δικαιοδοσία, (ἐκτὸς μόνον ἐὰν ρητὰ ἀμφισβητοῦσε τὴν καθ' ὕλιν ἀρμοδιότητά της). **Εἶναι διαφοροετικὸ πρᾶγμα τὸ ἓνα, διαφοροετικὸ τὸ ἄλλο**. Στὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας συνέβη στὴ συνέχεια **τὸ ἀντίθετο** πού καὶ αὐτὸ καταδεικνύει τὸ ὑπερόριο προνόμιο τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

β. Ἀφοῦ ἡ Σύνοδος γιὰ δικονομικοὺς λόγους ἀπέδωσε στὴ Μητρόπολη Τύρου τὶς 6 ἐπαρχίες πού εἶχε στερηθεῖ γιὰ τὸν προαναφερθέντα λόγο, ἡ ἄμεση **παρέμβαση τοῦ Ἀνατολίου**¹¹² **ὑπεραμύνθηκε τοῦ θεσμοῦ καὶ τῆς κανονικότητος τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου**, ἀσφαλῶς δὲ καὶ τὴν ἀρμοδιότητά της νὰ ἐπιλαμβάνεται θεμάτων ἀναφυομένων σὲ ἄλλες δικαιοδοσίες. Ὁ Πατριάρχης Ἀνατόλιος ἐπεσήμανε: «**Συνήθεια κεκράτηκεν** τοὺς ἐνδημοῦντας τῇ μεγαλωνύμφῳ πόλει ἀγιωτάτους ἐπισκόπους ἡνίκα καιρὸς καλέσοι, περὶ ἀνακυπτόντων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων συνεῖναι καὶ διατυποῦν ἕκαστα καὶ ἀποκρίσεως τοὺς δεομένους. οὐδὲν τοίνυν καινοτομίας παρ' ἐμοῦ ἐχόμενον γεγένηται οὐδὲ συνεδρεύσαντες κατὰ τὸ σῆθητες οἱ ἐνδημοῦντες ἀγιώτατοι ἐπίσκοποι καινὸν τύπον ἐξήνεγκαν καὶ δείκνυσιν τὴν παρουσίαν τῶν ἐπισκόπων ἢ γενομένη πρᾶξις».

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀνατολίου προβάλλουν ξεκάθαρα τὴν ἐθιμικὴ προέλευση καὶ λειτουργία τῆς ἐνδημούσης Συνόδου, θέση ἢ ὅποια ἐκρίθη ἀπὸ τὰ ἄλλα μέλη ἐπαρκῆς. **Οὐδεις ἔφερε ἀντίρρηση στὰ λόγια τοῦ Πατριάρχου Ἀνατολίου**. Κάνει λόγο γιὰ μιὰ εὐρεῖα σύνθεση τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου («καὶ δείκνυσιν τὴν παρουσίαν τῶν Ἐπισκόπων ἢ γενομένη πρᾶξις»), ἢ ὅποια ἀπεφάσιζε καὶ στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ἀπεφάσισε γιὰ θέμα πού ἀφοροῦσε μιὰ ἄλλη Ἐκκλησία (Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας). Διαπιστώνει κανεὶς μιὰ ἀκόμα φορὰ τὸ σημαντικότερο ρόλο τῆς συνήθειας στὴ διαμόρφωση τῶν κανονικῶν θεσμῶν, στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τοῦ προνομίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους ἀπὸ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα πού θὰ λάβει τυπικὴ κανονικὴ

110. ACO 2, 1, 3, σελ. 107.

111. Κανόνας 74 τῶν Ἀποστόλων (P. Π. Β', 93-94).

112. ACO 2, 1, 3, σελ. 107.

κατοχύρωση και με τον 9. Κανόνα της Χαλκηδόνας. Άλλωστε και ο κορυφαίος θεσμός των Πρεσβείων διαμορφώθηκε έθιμικά και έλαβε κανονική κατοχύρωση, όπως ήδη έχει επισημανθῆ, στους κανόνες της Α' και Β' Οικουμενικής. Άλλωστε, «τὸ γὰρ ἅπαξ συνήθειαν ἐσχηκὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὑπὸ Συνόδων βεβαιωθέν, οὐκ εὐλογον ὑπὸ ὀλίγων παραλύεσθαι»¹¹³.

Ἡ συνήθεια ἄλλωστε γιὰ Ἐκκλητο στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνάγεται στὶς πηγὲς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπονομὴ τῶν (ἴσων μὲ τὴ Ρώμη) Πρεσβείων στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὴν Β' Οἰκουμενική, τὸ ἔτος 394 ἐπὶ Πατριάρχου Νεκταρίου¹¹⁴, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη νὰ κρίνει τὴν καθαίρεση τοῦ ἐπισκόπου Βόστρων Βαγαδίου, ὁ ὁποῖος ἀντικατεστάθη μάλιστα ἀπὸ νέο Ἐπίσκοπο ὀνόματι Ἀγάπιο. Ἡ σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στὴν ὁποία μάλιστα ἦταν παρὼν ὁ Ἀντιοχείας Φλαβιανός, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ἀπεφάσισε τὴν ἐκ νέου ἐξέταση τῆς ὑπόθεσης, ἀφοῦ ὁ συνήγορος τοῦ Βαγαδίου στὴ Σύνοδο ὑπεστήριξε, ὅτι ἡ καθαίρεσή του εἶχε γίνεῖ μόνο ἀπὸ δύο ἐπισκόπους, τὸν Παλλάδιο καὶ τὸν Κύριλλο.

Ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ πράξεις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου¹¹⁵ ποὺ ἀφοροῦσαν καθαιρέσεις Ἐπισκόπων στὴν Ἐφεσο, τὴ Νικομήδεια, τὴ Λυκία, τὴ Φρυγία καὶ ὅλη τὴν Ἀσία ἦταν ὑπερόριες δικαστικὲς ἐνέργειες ποὺ μόνο στὴ δύναμη τοῦ διαμορφωθέντος ἔθους τοῦ Ἐκκλητοῦ ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν. Ἐκτὸς ἐὰν δεχθοῦμε, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐνήργησε ἀντικανονικά!

Ἡ αὐθεντία καὶ τὸ κύρος τῶν κρίσεων τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν καταδεικνύεται ἀπὸ τὴν πληθώρα τῶν ἀποφάσεων ποὺ ἐκδόθηκαν κατόπιν Ἐκκλητοῦ ἀπὸ ἄλλες Ἐκκλησίες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀποφάσεις ποὺ ἐκδόθηκαν ἀπὸ μόνη τὴν πρωτοβουλία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ὁ καθορισμὸς τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Χριστουγέννων ἐπὶ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου¹¹⁶ (401), ἡ ἀπαγόρευση τοῦ τετάρτου γάμου μὲ τὴν ἐκδοση τοῦ Τόμου τῆς Ἐνώσεως¹¹⁷

---

113. Mansi 11, 1213 (Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Ἰουλίου πρὸς τοὺς δικαστὰς τοῦ Μ. Ἀθανασίου). Μητρ. Μάξιμος (Σάρδεων), Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1972, 134-135, ὑποσ. 1.

114. V. Grumel, Les Regestes des Actes du Patriarchat de Constantinople, N. 10.

115. V. Grumel, Les Regestes des Actes du Patriarchat de Constantinople, N. 16, 20, 23.

116. V. Grumel, Les Regestes des Actes du Patriarchat de Constantinople, N. 33.

117. V. Grumel, Les Regestes des Actes du Patriarchat de Constantinople, Vol. I, Les Actes des Patriarches, Fasc. II et III, Les Resestes de 715 à 1206, N. 715.

(9 Ιουλίου 920) ἐπὶ Πατριάρχου Νικολάου Μυστικοῦ, ὁ ἐπὶ Πατριάρχου Σισιννίου ἐκδοθεὶς συνοδικὸς Τόμος¹¹⁸ (997) **περὶ κωλυμάτων γάμου κ.λ.π.**

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἐπισήμανση τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας **Θεοδώρου Βαλσαμῶνος**, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος στὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὸ σχόλιό του στὸν 6. κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς καταθέτει τὰ ἑξῆς: «ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος, καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος οὐκ ἔστιν, ὡς μὴ παρουσιαζόντων καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἀλλὰ μείζων ἐστὶ πασῶν τῶν συνόδων, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ταύτης οἰκουμενικὸς πατριάρχης καλεῖται».

4. Ὁ Γεώργιος Παχυμέρης γιὰ τὸ Μητροπολίτη Ἐφέσου

Ἐπειδὴ ἡ περίπτωσις Φωτίου καὶ Εὐσταθίου προφανῶς στὴ συνείδηση τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως δὲν ἦταν ἀρκούντως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον, ἔτσι ὅπως αὐτοὶ τὴν κατέγραψαν καὶ τὴν ἐρμήνευσαν, πειστικῆ, ἀναφέρονται στὴν περίπτωσις τοῦ **Μητροπολίτου Ἐφέσου Ἰσαάκ**, ὁ ὁποῖος ἀπευθυνόμενος, κατὰ τὴ διήγησις τοῦ Γεωργίου Παχυμέρη¹¹⁹, στὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Α' Παλαιολόγο ἰσχυρίζετο, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχε καμιά ἐξουσία στὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου ἀδυνατοῦν στὸ νὰ παρουσιάσουν ὀλόκληρα καὶ ἀντικειμενικὰ αὐτὰ πού διηγεῖται ὁ Γ. Παχυμέρης πού ἐπισημαίνει: «...ὁ τῆς Ἐφέσου Ἰσαάκ, εἰς πατέρα τεταγμένος τῷ βασιλεῖ, οὐδεμίαν δ' ἔχων αἰτίαν ἀπεχθείας τῷ πατριάρχῃ παρόσον τὸ τὰ δοκοῦντα συμπράττειν αἰρεῖσθαι τῷ βασιλεῖ, ἢ γοῦν τοῦτο μόνον ἢ καὶ δεύτερον τὸ τὰ κατ' ἀνατολὴν πατριαρχικὰ ὑφ' αὐτῷ θέλειν προεῖσθαι, μηδὲν ἀξιῶν πλέον ἔχειν τὸν πατριάρχῃν εἰς ἐνορίαν ἢ κατὰ μόνην Κωνσταντινούπολιν περιοριζόμενα, τὰ δ' ἔξω ταύτης ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους γίνεσθαι, ὧν δήπου αἱ ἐνορίαι εἴσι».

Εἶναι σαφὴς ἡ θέση τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου πού δυσανασχετεῖ γιὰ τὴν ὑπερόρια δικαιοδοσία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Ἦταν ἐξ ἄλλου ἀπὸ παλαιὰ γνωστὴ ἡ ἀνταγωνιστικὴ στάσις τῶν Μητροπολιτῶν Ἐφέσου ἀπέναντι στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀφοῦ ἡ περιώνυμος πρωτεύουσα τῆς Ἀσιανῆς Διοικήσεως δὲν ἔτυχε πρεσβειῶν ἀπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδους. Τὸ σημαντικὸ ὅμως εἶναι, ὅτι ἀκόμα καὶ ὁ Ἐφέσου δὲν τὴν ἀμφισβητεῖ, ἀφοῦ ἀναγράφεται «μηδὲν ἀξιῶν πλέον ἔχειν τὸν Πατριάρχῃν εἰς ἐνορίαν ἢ κατὰ μόνην Κωνσταντινούπολιν». Τὸ «πλέον ἔχειν» ὑποδηλώνει, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὴν ἐξουσία πού ὁ Ἐφέσου δὲν ἠθελε νὰ ἔχει.

118. P. P. E', 18-19. V. Grumel, Les Regestes, 804.

119. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Tom. 17 (De Michaele et Andronico Palaeologis), 451. CFHB 24/2.571 (ed. Al. Failler, Paris 1984).

Τὸ πρᾶγμα γίνεται περισσότερο ξεκάθαρο στὴ συνέχεια τοῦ κειμένου τοῦ Παχυμέρη: «...ἔγκλημα γὰρ ἐφαίνετο καὶ παρὰ κανόνας **τὸ ἐκ παλαιοῦ γινόμενον ὑπερόριον κεκτῆσθαι τὸν Κωνσταντινουπόλεως δίκαιον**»¹²⁰.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ διατυπώσει ἀμφιβολία, ἐὰν ὁ Ἰσαὰκ Ἐφέσου ἀναφέρεται στὴν ἄμεση δικαιοδοσία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, δηλ. στὶς τρεῖς γνωστὲς Διοικήσεις, ἢ στὴ δυνατότητα ἀποδοχῆς Ἐκκλήτου ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ ὑπερόριες ξένες δικαιοδοσίες. Παρότι ἀμφότερα τὰ κείμενα συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐκδοχῆς, ὅποτε τὸ κείμενο αὐτὸ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸ θέμα μας, τὸ σίγουρο εἶναι, ἀκόμα καὶ ἂν τὸ κείμενο ἀφοροῦσε τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι σ' αὐτὸ ὁμολογεῖται τὸ **πραγματικὸ γεγονός, ὅτι «ὑπερόριον κεκτῆσθαι τὸν Κωνσταντινουπόλεως δίκαιον» καὶ μάλιστα «ἐκ παλαιοῦ»**. Ἀπλᾶ αὐτὸ δὲν ἄρесе στὸν Ἐφέσου, ὅπως δὲν ἀρέσει, ἐνδεχομένως, καὶ σήμερα σὲ κάποιους.

Εἶναι τὰ κείμενα αὐτὰ ποὺ ἀποσιωπῶνται ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης ὡς πρὸς τὸ πλῆρες τοὺς νόημα ἵκανὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴ θέση τους; **Συμβαίνει σίγουρα τὸ ἀντίθετο**. Γιὰ τὴν ἀποσιώπηση τοῦ πλήρους καὶ ἀληθοῦς νοήματος τοῦ κειμένου καὶ πάλι δεχόμεθα, ὅτι συνέβη ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῆς ὑποσημείωσης **καλῆ τῆ πίστει**. Μᾶλλον δὲν εἶχαν μπροστὰ τους τὸ ἴδιο τὸ κείμενο τοῦ Παχυμέρη καὶ ἐγνώριζαν, ὅσα ἐγνώριζαν γιὰ τὴν περίπτωση, ἀπὸ δευτερογενῆ πηγὴ ἢ ἐξ ἀκοῆς.

5. Νόμοι καὶ Κανόνες

Εἶναι πραγματικὰ παράδοξο, ὅτι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης παρερμηνεύοντας τὰ ὅσα συνέβησαν στὴ Χαλκηδόνα μὲ τὴν περίπτωση τῶν Μητροπόλεων Τύρου καὶ Βηρυτοῦ, ἀγνοώντας τὴν ξεκάθαρη ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου Ἀνατολίου προβολὴ τῆς ὑπερόριας λειτουργίας τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε, ὅταν ἀκόμα ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχε λάβει ἐπίσημα δικαίωμα δικαιοδοσίας οὔτε καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν διοικήσεων τοῦ Πόντου, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης καὶ κυρίως ἀγνοώντας τὴν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 4. αἰώνα καὶ μετὰ τῆ β' Οἰκουμενικῆς διαμορφωθεῖσα ἀρχαία κανονικὴ ἐθιμικὴ πρακτικὴ, καταφεύγουν σὲ πολιτικὲς διατάξεις βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων (Ἰουστινιανοῦ καὶ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ), γιὰ νὰ ἀποκλείσουν τὸ ἐνδικο μέσο τῆς Ἐκκλήτου πρὸς τὸ θρόνο

---

120. CSHB 17, 452.

τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹²¹. Σὲ συγκεκριμένες πολιτικές διατάξεις προσφεύγοντας οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου ἐρμηνεύουν αὐτὲς καταλήγοντας στὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ πολιτικές αὐτὲς διατάξεις ποὺ ὑποτίθεται θεωροῦν τὶς ἀποφάσεις ὄλων τῶν Πατριαρχικῶν Συνόδων ὡς ἀνέκκλητες, δὲ θὰ εἶχαν θεσπιστεῖ, γιατί οἱ Ἱ. Κανόνες ἦσαν ἐπικρατέστεροι τῶν νόμων στὴν περίπτωση τῆς μεταξύ τους ἀντίθεσης. Ἦταν ὅμως τὰ πράγματα ἔτσι;

Ὅσο καὶ νὰ ψάξει κανεὶς τὴ βυζαντινὴ πολιτικὴ νομοθεσία (Κωδικοποιητικὸ ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Βασιλικά, Νεαρὲς μεταγενεστέρων αὐτοκρατόρων) δὲ θὰ βρεῖ μιὰ ρητὴ διάταξη ποὺ νὰ καθιστᾶ τοὺς Ἱ. Κανόνες ὑπερκείμενους τῶν νόμων¹²². Αὐτὸ ποὺ θὰ βρεῖ εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωση τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι Ἱ. Κανόνες προσέλαβαν ἰσχὺ νόμου.

Γνωστὴ στὴ βιβλιογραφία εἶναι ἡ διάταξη τῆς Νεαρᾶς 131 τοῦ ἔτους 545 ποὺ ὀρίζει: «Θεσπίζομεν τοίνυν, τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἀγίους ἐκκλησιαστικούς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἀγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας, τούτέστι τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι. Τῶν γὰρ προειρημένων ἀγίων συνόδων τὰ δόγματα καθάπερ τὰς θείας Γραφὰς δεχόμεθα καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν»¹²³.

Τί ὅμως συνέβαινε πράγματι σὲ περίπτωση ἀντίθεσης νόμων καὶ κανόνων; Ἐδεδεσμεύετο ὁ αὐτοκράτορας ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν Ἱ. Κανόνων, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ θεσπίζει τὸ νόμο τῆς ἀρεσκείας του, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦταν ἀντίθετος μὲ κάποιον κανόνα;

Εἶναι φυσικὸ, ὅτι οἱ βυζαντινοὶ κανονολόγοι, ὅπως ὁ Βαλσαμῶν καὶ ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης (σημειωτέον, ὅτι ἀμφότεροι ἦταν μεταξὺ αὐτῶν ποὺ διεκήρυξαν ἀπερίφραστα καὶ μετ' ἐπιτάσεως τὸ δικαίωμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους) θεωροῦν, ὅτι σὲ περίπτωση ἀντίθεσης θὰ

---

121. Γιά τὴ χρήση τῆς βυζαντινῆς νομοθεσίας ἀπὸ τοὺς συντάκτες τοῦ Πηδαλίου, βλ. Π. Μενεβίσογλου, *Τὸ Πηδάλιον καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα*, 236-239.

122. Ὡς ἡ μόνη ἐξαίρεση μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ τὸ διάταγμα τῶν αὐτοκρατόρων Οὐαλεντιανοῦ Γ' καὶ Μαρκιανοῦ: «Omnes sane pragmaticas sanctiones, quae contra canones ecclesiasticos interventu gratiae et ambitionis elicitaе sunt, robore suo et firmitate vecuatas cessare praecipimus». Ἐὰν ὅμως ἡ διάταξη αὐτὴ πράγματι περιεῖχε τὴν ὑπερίσχυση τῶν νόμων ἐναντι τῶν κανόνων, τότε δὲν θὰ ἦταν ἀπαραίτητη ἡ σχετικὴ παρέμβαση τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἡ ὅλη περαιτέρω σχετικὴ συζήτηση. **Τὸ διάταγμα περιέχεται μὲν στὸν Ἰουστινιάνειο Κώδικα, δὲν περιλαμβάνεται ὅμως στὰ Βασιλικά (Codex, I. 2. 12).**

123. N. 131. 1, CJC III, ed. R. Shöll/ G. Kroll, 654-655. (Κ. Νικολάου-Πατρᾶγας, *Αἱ Νεαραὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ*, Ἀθήναι 2018, 622).

πρέπει να υπερισχύουν οι **Ι. Κανόνες τῶν νόμων**¹²⁴. Τὰ πράγματα δὲν ἦταν ὁμῶς ἀκριβῶς πάντα ἔτσι, γιατί ἡ ἐξουσία τοῦ μονάρχου αὐτοκράτορα ἦταν ἀπεριόριστη.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἐμβριθεῖς μελετητὲς τοῦ θέματος σὲ σχετικὸ ἔργο του, ὁ **H. G. Beck**, ἐξετάζει καὶ ἀναλύει σωρεῖα περιπτώσεων τέτοιων ἀντιθέσεων καταλήγοντας στὸ ἐξῆς συμπέρασμα τῆς ὅλης του ἔρευνας: «Nicht selten aber stellte man die Staatsraison doch über den kanon, darauf hinweisend, **daß der Kaiser als Vertreter dieser Raison über den kanones stehe**»¹²⁵. Κατὰ συνέπεια ὄχι σπάνια ἡ πολιτειακὴ τάξη ποὺ ἐκπροσωποῦσε ὁ αὐτοκράτορας ἐπέβαλλε τὸ θέλημά της ἀντιτιθέμενη καὶ παραβιάζουσα τὴν κανονικὴ δικαιοταξία.

Πότε ὁμῶς υπερίσχυαν οἱ νόμοι καὶ πότε υπερίσχυαν οἱ Κανόνες; Μιὰ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα ἀποτελεῖ ἴσως ἡ **7. Νεαρά τοῦ Λέοντα**¹²⁶ τοῦ **Σοφοῦ**, ὅπου ὁ αὐτοκράτορας ἐπισημαίνει: «Ἐνῶ ἀναζητούσαμε προηγουμένως [ἐννοεῖ τὴ Νεαρά 6] τὸν ἀσφαλέστερο τρόπο ἀντιμετώπισεως τῶν πραγμάτων, μᾶς δημιούργησε ὁ πολιτειακὸς νόμος τὴν ἐντύπωση, ὅτι προσφέρει μεγαλύτερη ἐξασφάλιση ἀπὸ τὸν ἱερὸ νόμο καὶ ἔτσι τὸν προτιμήσαμε. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐδῶ βλέποντας, ὅτι ἡ ἱερὴ διάταξη εἶναι πιὸ ἐπωφελὴς ἀπὸ τὴ διάταξη τῆς Πολιτείας [Ιουστινιάνεια Νεαρά 123.15] γιὰ τὴν τακτοποίηση τῶν πραγμάτων, ἀκολουθοῦμε ἐκείνην καὶ ἀποφασίζουμε σύμφωνα μὲ τὸ περιεχόμενό της». Τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ Νεαρά 7 τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ, διατάξεις τοῦ ὁποῖου χρησιμοποιοῦν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἐπιχειρῶντας νὰ κατοχυρώσουν τὴ θέση τους, ὅτι δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ Ἐκκλησία πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι σημαντικό, γιατί καταδεικνύει δύο πράγματα:

α. Καθιστᾶ ξεκάθαρο, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ γίνει δεκτὴ **a priori** καὶ **ἀπόλυτα ἡ θέση, ὅτι οἱ Ι. Κανόνες υπερίσχυαν τῶν νόμων** (παράδειγμα ἡ Νεαρά 6 τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ) καὶ

---

124. Μ. Πετρόβιτς, Ὁ νομοκάνων εἰς ἸΔ' τίτλους καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Σχολιασταί: Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν θεμάτων περὶ σχέσεων ἐκκλησίας καὶ πολιτείας καὶ τῶν ἐπισκόπων Παλαιᾶς καὶ Νέας Ρώμης, Ἀθῆναι 1970, 84-106.

125. H.-G. Beck, *Nomos, Kanon und Staatsraison in Byzanz*, Wien 1981, 61.

126. Σπ. Τρωϊάνος, *Οἱ Νεαρὲς Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ*. Προλεγόμενα-κείμενο-ἀπόδοση στὴ νεοελληνικὴ, εὑρετήρια καὶ ἐπίμετρο, Ἀθήνα 2007, 65. Ὁ Λέων ὁ Σοφὸς οὐσιαστικὰ μὲ τὴ Ν. 7 φαίνεται νὰ ἀναιρεῖ, ὅσα ὁ ἴδιος κατέγραψε στὴ Ν. 2, ὅπου γιὰ θέματα ἱερωσύνης καὶ χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκφράζει τὴν ἀπορία, «πῶς οὐκ εὐλαβήθησαν τινες, ὥσπερ ἐνδεῶς ἐκείνων ἐχόντων τολμᾶν ἐτέρων ἐκθέσει νόμων τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους ἀθετεῖν νόμους». Οὐσιαστικὰ ὁμῶς ὁ Λέων τὸ Σοφὸς διαφωνεῖ μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν πολιτικῶν διατάξεων καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο τις καταργεῖ καὶ προκρίνει μὲ τὴ δικὴ του Νεαρά τὴ ρύθμιση τῶν ἱερῶν κανόνων (Σπ. Τρωϊάνος, ὅπ.παρ., 48-49).

β. Ἐπειδὴ ἴσχυε τὸ πρῶτο, δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ δεκτό, ὅτι οἱ πολιτειακὲς διατάξεις ἐρμήνευσαν ἀϋθεντικὰ τοὺς κανόνες, ὥστε νὰ ὀδηγοῦμαστε μὲσω αὐτῶν στὴν ἀϋθεντικὴ ἐρμηνεία τῶν κανόνων.

Κατὰ συνέπεια, παρότι ἡ ἀφετηρία τοῦ σκεπτικοῦ τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως δὲν εἶναι ὀρθή, ἐν τούτοις κρίνεται χρήσιμο νὰ δοῦμε ποιῆς συγκεκριμένες πολιτειακὲς διατάξεις κάνουν λόγο γιὰ τὸ ἀνέκκλητο τῶν πατριαρχικῶν ἀποφάσεων, ὥστε -ὑποτίθεται- νὰ ἀποκλείεται ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως:

6. Οἱ πολιτικὲς διατάξεις

• Ἡ πρώτη προσαγόμενη πολιτειακὴ διάταξη εἶναι ἡ Νεαρά 123 τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως παραπέμπουν, χωρὶς νὰ τὸ ἀναφέρουν στὸ κεφ. 22 τῆς Νεαρᾶς¹²⁷, ὅπου ἐπισημαίνεται: «Εἴ τινες δὲ ὀσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησιν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν εἴτε ὑπὲρ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων, πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν μεθ' ἑτέρων δύο ἐκ τῆς ἰδίας συνόδου ἐπισκόπων τὸ πρᾶγμα κρινέτω, καὶ εἰ μὲν ἐμμεῖνη ἐκάτερον τοῖς κεκριμένοις, τῆνικαῦτα ὁ μακαριώτατος πατριάρχης ἐκείνης τῆς διοικήσεως μεταξὺ αὐτῶν ἀκροάσθω, ἀκεῖνα ὀρίζετω τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις συνάδει οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου». Ἐὰν ἡ κατηγορία ἀφορᾷ Μητροπολίτη, τότε «ὁ τῆς διοικήσεως ἐκείνης μακαριώτατος πατριάρχης κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον τὸ πρᾶγμα κρινέτω».

Εἶναι σημαντικό τὸ γεγονός, ὅτι ἡ διάταξη αὐτὴ συμπεριελήφθη στὰ Βασιλικά¹²⁸, τὸ κορυφαῖο κωδικοποιητικὸ ἔργο τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ, ὑπάρχει στὴ συνέχεια στὴ Collectio LXXXVII Capitulorum¹²⁹, ὑπάρχει σὲ σχόλιο τοῦ Βαλσαμῶνα στὸ νομοκάνονα τοῦ Φωτίου¹³⁰, ὑπάρχει, ἐπίσης σὲ σχόλιο τοῦ Βαλσαμῶνα στὸν IB' κανόνα τῆς Ἀντιόχειας¹³¹, στὴ Bibliotheca Juris Canonici Veteris τῶν G. Voellus - H. Justellus¹³², στὸ Συνοδικὸν sive

---

127. CJC III, 611-612. Κ. Νικολάου-Πατράγας, Αἱ Νεαραὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, 582-583.

128. Basilica, 3. 1. 38 (ἐκδ. H. J. Schltema-N. Van der Wal, 98).

129. Collectio LXXXVII Capitulorum, 57. Ἐκδ. J. Pitra, Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta, τ. II (1868), 401.

130. P. Π. Α', 181.

131. P. Π. Γ', 147.

132. G. Voellus-H. Justellus, Bibliotheca Juris Canonici Veteris, Parisiis 1661, 607. Π.Μενεβίσογλου, Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 16^{ον} καὶ 17^{ον} αἰῶνα (1531-1672), Κατερίνη 2007, 103-129.

Pandectae Canonum του G. Beveregius¹³³ (ἀπὸ τὸ Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου κατὰ πᾶσα πιθανότητα ἐλήφθη ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως¹³⁴), ὅπως ὑπάρχει καὶ στὸ Σύνταγμα κατὰ Στοιχεῖον τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη¹³⁵.

Τὸ ἐρώτημα εἶναι βεβαίως, ἐὰν ἡ διάταξις τῆς 123.22 Νεαρᾶς ἀποκλείει τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὸ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δεδομένου ὅτι -κατὰ τὴν ἄποψη- τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως οἱ ἀποφάσεις τῶν πατριαρχικῶν δικαστηρίων τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων ἦσαν «τέλειες» καὶ ἀνέκκλητες, ἢ, ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου στὸ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁποῦ καὶ μόνον οἱ ἀποφάσεις ἦσαν ἀνέκκλητοι «διὰ τὴν τοῦ θρόνου ὑπεροχὴν». **Βεβαίως ἡ ἀδιάψευστος κανονικὴ πράξις συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς δευτέρας θέσεως δυνάμει τῆς σχετικῆς διαμορφώσεως κανονικῆς παραδόσεως, ὅπως ἤδη ἔχει ἀνωτέρω ἐπισημανθεῖ.**

Γιὰ νὰ προστεθεῖ ἀκόμα μία μαρτυρία ἀπὸ τὴν κανονικὴν πράξιν, ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ καὶ ἡ περίπτωση τοῦ Ἰβᾶ Ἐδέσεως¹³⁶, ὅπου ἡ **ἀθωτικὴ ἀπόφασις τοῦ πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ δικαστηρίου τῆς Ἀντιόχειας προσεβλήθη** ὑπὸ τῶν κατηγορῶν του δι' Ἐκκλήτου ἐνώπιον τοῦ **πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανοῦ**. Τελικὰ μετὰ καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰβᾶ ἀναθεματισμὸ τοῦ Νεστορίου στὴ Χαλκηδόνα¹³⁷, ἀκολούθησε ἡ ἀποκατάστασις του στὸ θρόνον του. Ἔτσι ὁ Ἰβᾶς Ἐδέσεως εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ περίπτωση, ὅπου ὡς κατηγορούμενος ἐκρίθη ὡς ἀθῶος καὶ ἀπὸ τὸ Φλαβιανὸ Κωνσταντινουπόλεως (448) καὶ ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (451). Ἡ περίπτωση τοῦ Ἰβᾶ Ἐδέσεως γίνεται ἀκόμα πιὸ ἐνδιαφέρουσα, ἐὰν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Ἰβᾶς καὶ ὁ Φλαβιανὸς εἶχαν καταδικασθεῖ καὶ καθαιρεθεῖ ἀπὸ τὴν ληστρικὴ Σύνοδο τῆς Ἐφέσου ὑπὸ τὸ Δίосκορο Ἀλεξανδρείας (449).

---

133. G. Berevegus, Συνοδικὸν sive Pandectae Canonum, Oxonii 1672, τ. II, 97. Π.Μενεβίσογλου, Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων, 133-182. Π. Μενεβίσογλου, (πρώην) Μητρο. Σουηδίας, Τὸ Πηδάλιον καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα, 164, ὑποσ. 22: «Ἦτοι τὸ Συνοδικὸν τοῦ Βευεργίου. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου, διὰ τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βευεργίου, ἔχουν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν ὄχι μόνον τὸ κείμενον τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀλλὰ καὶ τὰς "ἐξηγήσεις" Ἰωάννου τοῦ Ζωναρᾶ καὶ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμώνος εἰς τοὺς ἱεροὺς κανόνας, τὴν "σύνοψιν" τῶν ἱερῶν κανόνων, τὴν ἐρμηνείαν Ἀλεξίου τοῦ Ἀριστηνοῦ εἰς τὴν "κανονικὴν σύνοψιν", καὶ βεβαίως ὅλα τὰ κανονικὰ καὶ ἱστορικὰ κείμενα τὰ περιλαμβανόμενα ἐν τῷ Συνοδικῷ».

134. Π. Μενεβίσογλου, (πρώην) Μητρο. Σουηδίας, Τὸ Πηδάλιον καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα, Κατερίνη 2008, 237, ὑποσ. 69.

135. Ρ. Π. ΣΤ', 217.

136. ACO II, I, 3, σελ.19 ἐπ.Σπ. Τρωϊᾶνος, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Δικονομία μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, 142, ὑποσ. 4.

137. ACO 2, 1, 3, σελ. 42.

Ἡ ἀπάντηση στὸ θεμελιῶδες ἐρώτημα ποῦ ἐτέθη στὴν παραπάνω παράγραφο θὰ δοθεῖ, ἐφ' ὅσον ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ κατωτέρω παράμετροι:

Μὲ βάση καὶ τὴν χαρακτηριστικὴ περίπτωση τοῦ Ἰβὰ Ἐδέσσης φαίνεται ἀπολύτως πειστικὴ ἢ παρατήρηση τοῦ Καθηγητοῦ Σπ. Τρωϊάνου, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει σχετικὰ μὲ τὸ ἀμετάκλητο καὶ ἀνέκκλητο τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων: «Ἡ διαπραγματεύσεις τοῦ θέματος τούτου ἐν τῷ πλαισίῳ οἰουδήποτε δικονομικοῦ κλάδου τοῦ κοινοῦ δικαίου συνεπάγεται κατὰ κύριον λόγον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐννοίας τοῦ δεδिकाσμένου καὶ τῶν συνεπειῶν του. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικονομικὸν δίκαιον ἀγνοεῖ τὸν θεσμὸν τοῦτον, τοῦλάχιστον ὑφ' ἣν ἐννοίαν εἶναι οὗτος γνωστὸς εἰς τὰ λοιπὰ δικονομικὰ δίκαια. Αἰτία δὲ τούτου εἶναι, ὅτι τὸ δεδिकाσμένον προϋποθέτει ἀπόφασιν ἀμετάκλητον· ἀλλ' ἀπόφασιν ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, ἐξαίρουμένων τῶν ἐπὶ ἰδιωτικῶν διαφορῶν ἐκδιδομένων, οὐδέποτε δύναται νὰ θεωρηθῇ τοιαύτη, ἐφ' ὅσον πάντοτε ὑφίσταται ἡ δυνατότης, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν ὑπὸ τῶν κανόνων παρεχομένων ἐνδίκων μέσων, ἔστω καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὑπαιτίου ἐπὶ τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων, τῆς ἐκ νέου διεξαγωγῆς τῆς δίκης, κατὰ κανόνα κατόπιν ἐντολῆς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀπὸ θεωρητικῆς ἐπόψεως οὐδέποτε δύναται ἐκκλησιαστικὴ τις δίκη νὰ θεωρηθῇ ὀριστικῶς τερματισθεῖσα»¹³⁸. Μετὰ ἀπὸ τίς ἐπισημάνσεις αὐτές, μπορεῖ νὰ θεωρεῖ κανεὶς τίς ἀποφάσεις τῶν πατριαρχικῶν Συνόδων ὡς ἀνέκκλητες;

Ἡ νεαρά 123.22 τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ ἔξω ἀπὸ τὴ συνάφεια τοῦ προηγουμένου Κεφαλαίου τῆς Νεαρᾶς, δηλ. τοῦ 123.21. Ἐκεῖ ξεκάθαρα δίδεται τὸ Privilegium Fori γιὰ ὑποθέσεις κληρικῶν καὶ μοναχῶν στὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια. Οἱ ὑποθέσεις αὐτές ἀφοροῦν ἀστικές (καὶ χρηματικές) διαφορές, ποινικὰ ἀδικήματα, ἀλλὰ καὶ καθαρὰ ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις. Εἶναι δὲ σημαντικὰ καὶ ἀξιοσημείωτα τὰ ὀριζόμενα γιὰ ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις: «Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, μηδεμίαν κοινωνίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες πρὸς τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, ἀλλ' οἱ ὀσιώτατοι ἐπίσκοποι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῷ πρᾶγματι πέρας ἐπιτιθέτωσαν»¹³⁹. Ἐξ αὐτοῦ κατ' ἀρχὴν συνάγεται μὲ ἀσφάλεια, ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις -θέμα ποῦ μᾶς ἀφορᾶ- εἶναι ἀμετάκλητες καὶ ἀνέκκλητες πρὸς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια. Ἐκτὸς ὅμως τούτου συνάγεται, ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικὲς διαφορὲς ρυθμίζονται ἀπὸ τοὺς **Ἰ. Κανόνες καὶ ὄχι τὴν πολιτικὴν νομοθεσία**. Ἡ ρύθμιση τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἀπολύτως σαφής. Εἶναι ἀσφαλῶς παράξενο, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἀμέσως

138. Σπ. Τρωϊάνος, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Δικονομία μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, 133.

139. Ν. 123. 21. CJC III, 611. Κ. Νικολάου-Πατράγας, Αἱ Νεαράι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, 582.

μετά (N. 123.22) θεσπίζει τὸ ἀνέκκλητο τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων στὴν ἐσωτερικὴ ἐκκλησιαστικὴ δικονομικὴ διαδικασία **καὶ ἡ θέση αὐτὴ νὰ γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν κανονικὴ δικαιοταξία, στὸ μέτρο πού αὐτὴ ἐπιτάσσει στὴ θεωρία καὶ τὴν πράξη κάτι διαφορετικὸ. Ἀντιφάσκει μὲ τὴ θέληση τοῦ ἴδιου τοῦ Αὐτοκράτορα.**

Ἐνῶ ἡ N. 123.21 ἀφορᾷ ἀδιάκριτα κληρικούς καὶ μοναχοὺς (διακόνισσες καὶ μονάστριες) ἀκολουθεῖ ἡ εἰδικὴ διάταξη τῆς N. 123.22 πού ἀφορᾷ κατηγορίες κατὰ Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν. Γιὰ διαφορὲς μεταξὺ Ἐπισκόπων πού ἀφοροῦν ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις ἢ οἰουδήποτε ἄλλου εἶδους ὑποθέσεις ἀρμόδιος νὰ κρίνει εἶναι ὁ Μητροπολίτης τους, ὁ ὁποῖος θὰ συγκροτῆσει ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριον ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ ἄλλους δύο Ἐπισκόπους τῆς Ἐπαρχίας. **Ἀνταποκρίνεται ὅμως πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Κανόνων ἡ κατηγορία κατὰ Ἐπισκόπου νὰ κρίνεται σὲ τριμελὲς μόνο ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριον;** Ὁ 6. Κανόνας τῆς β' Οἰκουμενικῆς¹⁴⁰ ἀπαιτεῖ τὴν παρουσία ὄλων τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας. Ἐπίσης ὁ 74. Κανόνας τῶν Ἀποστόλων¹⁴¹ περὶ κλήσεως Ἐπισκόπου στὴ διαδικασία τῆς δίκης προϋποθέτει δικαστήριον ὑπὸ πλειόνων Ἐπισκόπων συγκροτούμενο. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Νεκτᾶριος (394) δὲν ἀπεδέχθη τὴν καταδίκη τοῦ καθαιρεθέντος ἐπισκόπου Βόστρων Βαγαδίου, ἐπειδὴ ἡ καθάρισή του εἶχε γίνει μόνο ἀπὸ 2 Ἐπισκόπους¹⁴², ὅπως ἤδη ἔχει μνημονευθεῖ.

Κατὰ συνέπεια ἡ μὴ συμφωνία τῆς ἀνωτέρω ρύθμισης τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὶς κανονικὲς διατάξεις καὶ τὴν κανονικὴν πράξιν εἶναι πρόδηλη. Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲ δυσκολεύτηκε νὰ ὑπερβῆ τὶς κανονικὲς διατάξεις καὶ νὰ ρυθμίσει διαφορετικὰ. **Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει, ὅτι οἱ κανονικὲς διατάξεις καταργήθηκαν, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτορας ὄρισε κάτι διαφορετικὸ.**

Σύμφωνα μὲ τὴν N. 123.22 κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ οὕτω καὶ ἀντικανονικῶς συσταθέντος μητροπολιτικοῦ συνοδικοῦ δικαστηρίου θὰ μποροῦσε νὰ ἀσκηθεῖ Ἐκκλητος στὸν Πατριάρχη τῆς Διοικήσεως, στὴν ὁποία οἱ Ἐπίσκοποι πού εἶχαν τὴ μεταξύ τους διαφορὰ ἀνήκαν. Τὸ ἴδιο ὄφειλε νὰ ἰσχύει καὶ στὴν περίπτωση πού ἡ κατηγορία κατὰ Ἐπισκόπου εἶχε ἀσκηθεῖ ἀπὸ κληρικὸ ἢ λαϊκὸ. Ἐὰν ἡ κατηγορία ἀφοροῦσε Μητροπολίτη, τότε τῆς ὑποθέσεως ἔπρεπε νὰ ἐπιληφθεῖ ὁ **Πατριάρχης τῆς Διοικήσεως**, στὴν ὁποία ἀνήκε ὁ Μητροπολίτης. Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθεῖ, ὅτι ἡ διάταξη τῆς Νεαρᾶς δημιουργεῖ σοβαρὰ «νομοτεχνικά» προβλήματα στὴν ἐφαρμογὴ τῆς:

---

140. P. Π. Β', 184.

141. P. Π. Β', 93-94.

142. V. Grumel, Les Regestes des Actes du Patriarchat de Constantinople, Vol. I, Fasc. I, N.10.

Στήν περίπτωση π.χ. πού κατηγορούμενος ἦταν ἓνας Μητροπολίτης τῆς Διοίκησης τῆς Ἀσίας, τότε Πατριάρχης τῆς Διοίκησης θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρεῖται ὁ Ἐφέσου. **Ὑπῆρξε ὅμως ποτέ Πατριάρχης ὁ Ἐφέσου;** Τὴν ἐποχὴ τῆς θεσπίσεως τῆς Νεαρᾶς (546) ἢ Ἐφεσος ὡς ἀνήκουσα στὴ Διοίκηση τῆς Ἀσίας ἀνῆκε στὴ δικαιοδοσία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

Στὴν περίπτωση πού κατηγορούμενος ἦταν ἓνας Μητροπολίτης τοῦ Ἱεροσολύμων, μπορούσε ὁ Ἱεροσολύμων νὰ εἶναι ὁ Πατριάρχης τῆς Διοικήσεως, ἀφοῦ ἡ Παλαιστίνη ἀνῆκε στὴν Ἀνατολικὴ Διοίκηση, μέσα στὴν ὁποία ἀνῆκε καὶ ὁ Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ ὁ Κύπρου. **Ποιὸς ἦταν τελικὰ ὁ Πατριάρχης τῆς Διοικήσεως, κατὰ τὸ νόημα τῆς Νεαρᾶς;** Ἐὰν κατηγορούμενος ἦταν ἓνας Ἐπίσκοπος τῆς Κύπρου, τότε ποιὸς θὰ ἦταν γι' αὐτὸν ὁ Πατριάρχης τῆς Διοικήσεως, ὁ Ἀντιοχείας ἢ ὁ Ἱεροσολύμων ἢ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου; **Ὁ Κύπρου δὲ δὲν ὑπῆρξε ποτέ Πατριάρχης. Ἡ Κύπρος μαζί με τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν Ἀντιόχεια ἀνῆκαν μαζί στὴ διοίκηση τῆς Ἀνατολῆς, ὥστε εἶναι δύσκολο νὰ ὀρισθεῖ, ποιὸς ἦταν ὁ Πατριάρχης τῆς Διοικήσεως πού ἀπαιτεῖ ἡ Νεαρᾶ.**

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Νεαρᾶς προϋποθέτει, ὅτι ἡ κάθε Διοίκηση εἶχε τὸ δικό της Πατριάρχη καὶ αὐτὸ ἱστορικὰ δὲ συνέβη ποτέ, οὔτε ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, οὔτε προηγουμένως οὔτε μετὰ, ὅσο λειτούργησε ἡ διοικητικὴ διαίρεση τῆς αὐτοκρατορίας σὲ διοικήσεις¹⁴³, πρὶν τὴν κατανομή της σὲ θέματα ἀπὸ τὸν 7^ο αἰῶνα καὶ μετὰ. **Ποιὰ ὅμως ἐφαρμογὴ μπορούσε νὰ ἔχει ἡ συγκεκριμένη Νεαρᾶ, ὅταν ἔπαυσε ἡ διοικητικὴ κατανομή τῆς αὐτοκρατορίας σὲ διοικήσεις;** Ἐπειδὴ ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι οὐδεμία, ἐξ αὐτοῦ καθίσταται προφανές, ὅτι ἡ Νεαρᾶ **κατέστη ἐν τοῖς πράγμασι ἀνεφάρμοστος** αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ γεωγραφικὰ ὅρια τῶν πολιτικῶν διοικήσεων δὲν συνέπιπταν μὲ τὰ θέματα καὶ πολὺ περισσότερο δὲν ὑπῆρχε ἓνας πατριάρχης γιὰ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ θέματα.

Καὶ κάτι ἀκόμα θεωρητικὰ καὶ ὑποθετικά: Ἐὰν ἓνας Ἐπίσκοπος τῆς Κύπρου ἀπηθύνετο στὸν Ἀντιοχείας, (παρότι δὲν ἀπευθύνθηκε ποτέ καὶ ὁ Ἀντιοχείας δὲν ἄσκησε ποτέ δικαιοδοσία στὴν Κύπρο, γι' αὐτὸ ἄλλωστε ἡ Κύπρος κατέστη μὲ τὸν 8. Κανόνα τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς αὐτοκέφαλη), ὁ Ἀντιοχείας δὲ θὰ ἀσκοῦσε ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία, δηλ. αὐτὸ πού

---

143. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Τὸ πολίτευμα καὶ οἱ Θεσμοὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Κράτος-Διοίκηση-Οικονομία-Κοινωνία, Αθήνα 2004, 48-50, 235-247. Βλ. Φειδᾶς, Βυζάντιο. Βίος-Θεσμοί-Κοινωνία-Εκκλησία-Παιδεία-Τέχνη, Αθήναι 1997, 166. Γιὰ τὴν ἀρχικὴ ἀσάφεια τῆς ἐννοίας τοῦ θέματος, βλ. Τὸ ἔργον τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, περὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων τῇ βασιλείᾳ τῶν Ρωμαίων πόθεν ἔσχον τὰς ὀνομασίας καὶ τί σημαίνουν αἱ τούτων προσηγορίαι. ἐκδ. Α. Pertusi, Costantino Porfirigenito, De Thematibus. Introduzione, testo critico, commento, Città del Vaticano 1952.

θέλουν νὰ ἀπαγορεύσουν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεις στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως;

Πολὺ μεγαλύτερες δυσκολίες στὴν ἐφαρμογὴ τῆς Ν. 123.22 δημιουργεῖ μιὰ ἄλλη διάταξη τοῦ Ἰουστινιάνειου Κώδικα ποὺ προσελήφθη σὲ αὐτὸν ἀπὸ διάταγμα τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, ἀφορᾷ δὲ τὶς ἀναφυόμενες κανονικὲς ἀμφισβητήσεις στὴ διοίκηση τοῦ Ἰλλυρικοῦ, οἱ ὁποῖες θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιλύωνται ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ συγκεκριμένη διάταξη τοῦ Κώδικα¹⁴⁴ ἀναγνωρίζει τὴν ἐθιμικῶς κρατήσασα ὑπερόρια δικαιοδοσία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὸ Ἰλλυρικό: «...per omnes Illyrici provincias servari praecipimus, ut, si quid dubietatis emerserit, id aporterat non absque scientia viri reverentissimi sacrosanctae legis antistitis, urbis Constantinopolitanae, **quae Romae veteris praerogativa laetatur...**». Δηλ., στὰ Ἑλληνικά, ὅπως ἡ διάταξη περιέχεται στὸ Νομοκάνονα τοῦ Ἰ. Φωτίου: «τὰς ἀναφυόμενας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ τέμνεσθαι **παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς αὐτῆς συνόδου, ἣτις ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ρώμης**».

Ἡ σπουδαιότητα τῆς ἀνωτέρω διάταξης ὀφείλεται κατ' ἀρχὴν ἀσφαλῶς στὸ γεγονός, ὅτι προσθέτει μιὰ ἀκόμα ξεκάθαρη μαρτυρία, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολη ἀσκοῦσε ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία στὸ Ἰλλυρικὸ ὡς ἔχουσα τὰ ἴσα Πρεσβεῖα μετὰ τὴ Ρώμη καὶ κατὰ συνέπεια τὰ ἴδια προνόμια μὲ αὐτή. Ἡ διάταξη ὅμως αὐτὴ ταυτόχρονα δημιουργεῖ προβλήματα ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴ τῆς Νεαρᾶς 123.22 τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἶναι δυνατόν οἱ ἐπίσκοποι ἢ οἱ Μητροπολίτες τῶν ἄλλων διοικήσεων νὰ κρίνονται σὲ β' ἢ α' βαθμὸ ἀντίστοιχα ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τῆς διοικήσεώς τους, ἀφοῦ βροῦν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ποιὸς εἶναι, ἐνῶ οἱ Ἐπίσκοποι ἢ οἱ Μητροπολίτες τῆς διοικήσεως τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ μόνον αὐτοὶ νὰ ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ κρίνονται καὶ ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Δὲν ἦταν αὐτὸ μιὰ ἄνιση μεταχείριση Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν ποὺ καθιερώνει ἡ Ἰουστινιάνεια νομοθεσία μὲ τὴ Νεαρὰ 123.22;

Δὲν εἶναι παράδοξο, ὅτι ἡ διάταξη αὐτὴ τοῦ Κώδικα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ **Βασιλικά** ἀνευρίσκεται μέχρι καὶ τὸ Νομοκάνονα τοῦ Ἰ. Φωτίου¹⁴⁵;

Θὰ μπορούσε νὰ ἀντιτάξει κανεὶς, ὅτι ἡ Νεαρὰ 123 ὡς χρονολογικὰ νεώτερο νομοθέτημα κατήργησε τὴ σχετικὴ διάταξη τοῦ Ἰουστινιανείου Κώδικα. Τότε ὅμως ἡ διάταξη δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ συμπεριληφθεῖ στὰ

---

144. Codex I. 2. 6.

145. Bas.V,1,5: «Δεῖ τοὺς ἐν Ἰλλυρικῷ περὶ κανονικοῦ τινος ζήτησιν ποιουμένους ἀναφέρειν τοῦτο ἐπὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ παρ' αὐτοῦ τῇ ἱερατικῇ συνόδῳ καὶ ἀγία κρίσει καὶ θεῖῳ νόμῳ διακρίνεσθαι». Ρ. Π. Α', 164. Εἶναι σημαντικὴ ἡ ἐπισήμανση τοῦ Βαλασαμῶνα: «Ἡ στ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικα ἐστὶ τῶν **Βασιλικῶν** βιβλ. ε' τίτ. α' κεφ. στ'». (Ρ. Π. Α', 165).

Βασιλικά. Θα μπορούσε να αντιτάξει, ότι ο Νομοκάνοντας του Ί. Φωτίου ήταν μὲν ἓνα μεγάλης σημασίας καὶ ἀξίας νομοκανονικὸ πόνημα, παρέμενε ὅμως πάντα μιὰ ιδιωτικὴ συλλογὴ νόμων καὶ κανόνων ποὺ δὲν ἀπέκτησε ἰσχύ νόμου. Τὰ ἐπιχειρήματα ὅμως αὐτὰ θὰ μπορούσαν μὲ πειστικότητα νὰ προβληθοῦν, ἐὰν ἡ διάταξη -ἀξίζει νὰ ἐπισημανθεῖ ἐκ νέου- δὲν εἶχε συμπεριληφθεῖ στὸ κορυφαῖο κωδηκοποιητικὸ ἔργο τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ, δηλ. τὰ Βασιλικά (βιβλ. Ε΄, τιτ. α΄, κεφ. στ΄), μὲ τὰ ὁποῖα ἔγινε ἡ ἀνακάθαρση τῶν παλαιῶν νόμων. Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ συγκεκριμένη διάταξη συμπεριελήφθη στὰ Βασιλικά ἀποδεικνύει, ὅτι ἦταν σὲ ἰσχύ ὄχι μόνο κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ. **Ἐὰν ἡ διάταξη εἶχε καταργηθεῖ ἢ ἀπρακτῆσει ἀπλούστατα δὲ θὰ εἶχε συμπεριληφθεῖ στὰ Βασιλικά¹⁴⁶.**

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ Ἰουστινιάνεια νομοθεσία-ἔστω καὶ θεωρητικὰ τουλάχιστον-ἀδιαμφισβήτητα ἀποδέχεται τὴν ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὸ Ἰλλυρικὸ, ἢ Ν. 123.22 γιὰ τὶς ἄλλες προφανῶς διοικήσεις ὀρίζει, ὅτι ὁ **Πατριάρχης τῆς διοικήσεως** κρίνει σὲ δεῦτερο βαθμὸ ὑποθέσεις Ἐπισκόπων, «κάκεῖνα ὀρίζετω ἅτινα τοῖς ἐκκλησιαστικῆς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις συνάδει, οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου». Κρίνει ἐπίσης σὲ α΄ βαθμὸ ὑποθέσεις Μητροπολιτῶν «κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον».

Ὑποθέτοντας, ὅτι ἡ ἔκφραση «οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου», **δημιουργεῖ τὸ ἀμετάκλητο καὶ ὄχι ἀπλᾶ τὸ τελεσίδικο τῶν ἀποφάσεων τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν συνόδων**, ὥστε νὰ ἀποκλείεται οἰαδήποτε δυνατότητα Ἐκκλήτου πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε δημιουργεῖται σοβαρὸ πρόβλημα ὄχι μόνο μὲ τὴν κανονικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴν ὁποῖα ἔρχεται σὲ ὄξεια καὶ εὐθεῖα ἀντίθεση, ἀλλὰ ἔρχεται σὲ εὐθεῖα ἀντίθεση μὲ ἄλλες διατάξεις τόσο πολιτικῶν διατάξεων, ὅσο καὶ κανόνων.

Ἀνεφέρθη προηγουμένως, ὅτι τὸ βυζαντινὸ δίκαιο ἔδινε -ἐκτὸς συγκεκριμένων ἐξαιρέσεων, **τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου** γιὰ κάθε πρωτόδικη ἀπόφαση ὄχι μόνο μιὰ φορὰ, ἀλλὰ δύο φορές. Ἀνεφέρθη, ἐπίσης, προηγουμένως, ὅτι οἱ διατάξεις τῆς Σαρδικῆς καὶ τῆς Καρθαγένης δίδουν τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου ὄχι μόνο μιὰ φορὰ, **ἀλλὰ δύο φορές.**

Ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου (καὶ μάλιστα δύο φορές) στὴν πρωτόδικη ἀπόφαση **καθίσταται ἔτσι θεμελιώδης δικονομικὴ ἀρχὴ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου**, τὴν κανονικότητα τῆς ὁποίας καταγράφει ὁ 9. Κανόνας

---

146. Ἡ συμπερίληψη τῆς διατάξεως αὐτῆς στὰ Βασιλικά εἶναι ἐντυπωσιακὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα, δεδομένου ὅτι τὸ (Ἀνατολικὸ) Ἰλλυρικὸ μέχρι τὸ 535 δὲν ὑπήγετο διοικητικὰ οὔτε στὸ θρόνο τῆς Παλαιᾶς, οὔτε τῆς Νέας Ρώμης, τότε δὲ ὑπήχθη στὸ θρόνο τῆς Ρώμης. Βλ. Βλ. Φειδᾶς, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α', Ἀθῆναι 2002, 830.

τῆς Χαλκηδόνος μὲ τὴ διαμόρφωση ἀπὸ τὴν ἴδια Σύνοδο τοῦ Πατριαρχικοῦ συστήματος στὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας, παρέχοντας τὴν ἐκ νέου κρίση τῆς ὑπόθεσης ἀπὸ τὸ «ἀλογοπράγητον» δικαστήριον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως «διὰ τὴν τοῦ θρόνου» ὑπεροχὴν¹⁴⁷. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε ἴσα Πρεσβεῖα μόνο μὲ τὸ θρόνο τῆς Ρώμης, «ὁ καὶ τὴν τῶν ἀνατολικῶν θρόνων ἐξουσίαν εἰληφῶς καὶ τῆς τῶν Ρωμαίων αὐθεντίας τὸ κῦρος προσλαβόμενος», ἀφοῦ ὁ Κωνσταντινουπόλεως κατέστη «ὁ προέχων ἐκ Θεοῦ ὡς ἀρχιερεὺς μέγιστος»¹⁴⁸, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὡς συνέπεια αὐτοῦ τὸ δικαστήριον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπερεῖχε καὶ ὑπερέχει τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν συνόδων ἀσκουσῶν δικαστικὴ ἐξουσία, ἐὰν βεβαίως μεταξὺ πολλῶν μαρτυριῶν θελήσουμε νὰ ἀναγνώσουμε τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπὶ **Ι. Φωτίου συγκληθείσης Συνόδου τῶν ἐτῶν 879/80** τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποία πολλοὶ -καὶ ὀρθά- θεωροῦν ὡς τὴν **Ὁγδοῦν Οἰκουμένην Σύνοδο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας**. (Πραγματοποιώντας ἓνα χρονικὸ ἄλμα ἀπὸ τότε στὴ σύγχρονη ἐποχὴ ἐκτιμᾶται, ὅτι ὀρθότατα ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παρέχει τὸ δικαίωμα Ἐκκλήτου πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὄχι μόνο στοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Νέων Χωρῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους τοὺς Ἀρχιερεῖς τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹⁴⁹. Τὸ κανονικὸ δικαίωμα τῆς Ἐκκλήτου πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέστη νόμος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, μὲ βάση τὶς σχέσεις ποὺ ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας).

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀναφερθοῦν κατωτέρω ἐκτιμᾶται, ὅτι ἡ Ν. 123.22 ἀναγινωσκόμενη ὄχι αὐτοτελῶς ἀλλὰ ἐντασσόμενη μέσα στὸ πολιτικὸ καὶ κανονικὸ πλαίσιο τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους οὐσιαστικά, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, **καθιερῶνει τὸ τελεσιδικὸ τῶν ἀποφάσεων τῶν Πατριαρχικῶν Συνόδων τῶν ἄλλων Πατριαρχείων, ὄχι ὅμως τὸ ἀνέκκλητο πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως**.

Εἶναι δεδομένο, ὅτι ἡ συμπεριληφθεῖσα καὶ στὰ Βασιλικά διατάξεις τῆς Ν. 123. 22 εἶναι γνωστὴ καὶ συμπεριλαμβάνεται στὰ σχόλια τοῦ Βαλσαμῶνα, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα στὸ Σύνταγμα κατὰ Στοιχεῖον τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη. Θὰ μποροῦσε λοιπὸν ἐξ αὐτοῦ ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ ἀντιεπιχειρηματολογήσει καὶ νὰ ἰσχυρισθεῖ, ὅτι καὶ ὁ Βαλσαμῶν καὶ ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης περιέχουν στὸ ἔργο τους ἀντιτιθέμενες διατάξεις. Ἦταν ὅμως αὐτὸ δυνατόν;

Πρὸς ἐπίλυση τῆς φαινομενικῆς αὐτῆς ἀντίθεσης εἶναι χρήσιμο νὰ ἀνατρέξει κανεὶς στὸ σχόλιο **τοῦ Βαλσαμῶνα στὸ 12. Κανόνα** τῆς τοπικῆς

147. Βαλσαμῶν στὸ 12. κανόνα τῆς Ἀντιόχειας (P. Π. Γ', 147).

148. Mansi 17A, 499 AB.

149. Ν. 590/1977, Περί τοῦ καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀρθρ. 44.2.

Συνόδου στην Αντιόχεια (341). Ο συγκεκριμένος κανόνας θεσπίζει, ότι εάν διάκονος ή πρεσβύτερος καθαιρεθεί από τον επίσκοπό του, αυτός μπορεί να ζητήσει την εξέταση εκ νέου της υπόθεσής του προς άρση της καταδικαστικής απόφασεως από «μείζονα επισκόπων σύνοδον», σε καμία όμως περίπτωση δεν μπορεί να απευθυνθεί στο Βασιλέα, για να κρίνει εκείνος την υπόθεσή του.

Με δεδομένη την απαγόρευση προσφυγής στο Βασιλέα, ο Βαλσαμών διερευνά την περίπτωση, τι θα μπορούσε να γίνει, εάν κάποιος είχε καταδικασθεί από τον Έφέσου (Μητροπολίτη της πρωτεύουσας της Διοικήσεως της Ασίας)¹⁵⁰, από τον Θεσσαλονίκης (Μητροπολίτη της πρωτεύουσας της Διοικήσεως της Μακεδονίας), ή από τον ίδιο τον Πατριάρχη της Κωνσταντινουπόλεως. Η διαπραγμάτευση αυτού του ερωτήματος αυτού δίδει την ευκαιρία στο Βαλσαμώνα να προβεί στις ακόλουθες επισημάνσεις:

- Αντικρούει τη λανθασμένη άποψη εκείνων που θεωρώντας μόνο τις αποφάσεις του Κωνσταντινουπόλεως ως ανέκκλητες εκτιμούν, ότι για μια απόφαση του Ιεροσολύμων μπορούσε να ασκηθεί Έκκλητος στον Αντιοχείας, ενώ για μια απόφαση του Αντιοχείας θα μπορούσε να ασκηθεί Έκκλητος στον Αλεξανδρείας και ούτω καθ' εξής, λαμβανομένης υπ' όψιν της ανιούσης σειράς Προκαθηδρίας των Πατριαρχικών θρόνων. Ο Βαλσαμών επισημαίνει, ότι θα μπορούσε να ασκηθεί Έκκλητος για αποφάσεις Επισκόπων ή Μητροπολιτών προς ανώτερο δικαστήριο, όχι όμως για αποφάσεις Πατριαρχών¹⁵¹.

- Στηρίζει την άποψή του αυτή αποδεχόμενος το περιεχόμενο της Νεαράς 123.22 του Ιουστινιανού, το οποίο και παραθέτει αυτολεξεί¹⁵².

- Κάποιοι θεωρούν, ότι κατά αποφάσεως του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως θα μπορούσε να ασκηθεί Έκκλητος στο Βασιλέα, επειδή ο Ιουστινιανός στην 3. Νεαρά¹⁵³ ορίζει «εϋθύνεσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν Πατριάρχην εἴπερ χειροτονήσει ὑπὲρ ἀριθμὸν κληρικόν». Ο Βαλσαμών εκτιμά, ότι η περίπτωση «τῶν ὑπεραριθμίων χειροτονιῶν» δέ

---

150. Για τη διοικητική διαίρεση του Βυζαντινού Κράτους, Βλ. Γ. Καραγιαννόπουλος, Τό Βυζαντινὸ Κράτος, Κρατική Οργάνωση-Κοινωνική Δομή, Ἀθήναι 1988, 40-41. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Τὸ πολίτευμα καὶ οἱ θεσμοὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἀυτοκρατορίας, 48-49.

151. Ρ. Π. Γ', 147: «Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὸν κανόνα ἐκφωνηθῆναι διὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, οὐ μὴν καὶ τῶν πατριαρχῶν· αἱ ψῆφοι γὰρ τούτων ἐκκλητῶ οὐχ ὑπόκεινται».

152. Ο Βαλσαμών αναφέρεται στο σχολίό του στη Νεαρά 123, ενώ ἐσφαλμένα ἀποδίδει τὸ περιεχόμενό του στη Νεαρά 137.

153. CJC III, 611-612. Κ. Νικολάου-Πατράγας, Αἱ Νεαραὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, 33-37.

σημαίνει, ότι ή συγκεκριμένη περίπτωση «είσάγει και τῶν κρίσεων τούτου ανάκρισιν». Πρόκειται για μεμονωμένο περιστατικό.

• Ο Βαλσαμώνας προβάλλει τὸ μνημονευθὲν προνόμιο τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως και ἐπισημαίνει, ὅτι «τὸ δὲ δικαστήριον τούτου ἀλογοπράγητον ἔσται διὰ τὴν τοῦ θρόνου ὑπεροχήν».

• Ἀφοῦ μὲ σαφήνεια ξεκαθάρισε τὴ σχέση τοῦ δικαστηρίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μὲ αὐτὸ τοῦ Βασιλέως ἔρχεται νὰ ἐξετάσει τὴ δυνατότητα Ἐκκλήτου πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως γιὰ τὶς ἀποφάσεις τῶν Πατριαρχικῶν θρόνων: Ἐκτιμᾷ, ὅτι οἱ ἀρνούμενοι μιὰ τέτοια δυνατότητα μὲ βάση τὴ Νεαρά 123.22 χρησιμοποιοῦν «γλῶσσαν σκολιὰν και ἀτίθασσον». Θεωροῦν «τὸ μὴ ἐθέλειν τὴν νεαράν τὴν εἰς δύο δικαστήρια ζητηθεῖσαν ὑπόθεσιν και εἰς τρίτον κατάγεσθαι»¹⁵⁴. Ο Βαλσαμών ἀπορρίπτει τὴν ἀποψη αὐτή, δεδομένου, ὅτι στοὺς Κανόνες παρέχεται ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου δύο φορές, σύμφωνα μὲ τοὺς Κανόνες τῆς Σαρδικῆς στὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης. Ἐπισημαίνει, ὅτι ἡ β' Οἰκουμενικὴ ἔδωσε στὸν Κωνσταντινουπόλεως χωρὶς περιορισμὸ τὰ ἴδια προνόμια μὲ τὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης¹⁵⁵. Κατὰ συνέπεια ἔχει και ὁ Κωνσταντινουπόλεως τὸ δικαίωμα νὰ κρίνει ἀποφάσεις τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων, ὅταν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀπευθύνονται πρὸς αὐτόν. **Ἡ θέση τοῦ Βαλσαμόνα εἶναι ξεκάθαρη. Δὲν ἀγνοεῖ τὸ περιεχόμενο τῆς Ν. 123.22. Γνωρίζει ὅμως νὰ τὸ ἐντάσσει μέσα στὸ ὅλο πλαίσιο τῆς κανονικῆς δικαιοταξίας, τὴν ὁποία θεωρεῖ σφαιρικὰ και ὄχι ἀπομονωμένα,** ὅπως πράττουν οἱ συγγραφεῖς τῆς ὑποσημειώσεως στὸ Πηδάλιο. Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα δὲν ἀπορεῖ κανεὶς, γιὰτι και ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης περιέχει στὸ ἔργο του τὴν Ν. 123.22, ἐνῶ μὲ παρηρησία διακηρύττει τὸ προνόμιο τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους.

Μὲ δεδομένες τὶς «νομοτεχνικὲς» ἀδυναμίες και κατὰ συνέπεια ἔρμηνευτικὲς δυσκολίες πού δημιουργεῖ ἡ Ν. 123.22, γιὰ τὸ ποιὸς εἶναι ὁ Πατριάρχης τῆς Διοικήσεως, γιὰ τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὶς Ἐπαρχίες τοῦ Ἰλλυρικοῦ, γιὰ τὴν ἀντίθεση μὲ τὴ δυνατότητα Ἐκκλήτου και μάλιστα δύο φορές ἀπὸ τὶς πολιτικὲς διατάξεις, γιὰ τὴν ἀντίθεση μὲ τοὺς Ἰ. Κανόνες πού προβλέπουν τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου και πάλι δύο φορές ἀνάμεσα στὴν πρωτόδικη ἀπόφαση, γιὰ τὴν ἀντίθεση μὲ τοὺς Ἰ. Κανόνες πού δίνουν στὴν Κωνσταντινούπολη τὰ προνόμια τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, καθίσταται προφανές, ὅτι ἡ συγκεκριμένη Νεαρά δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ ἔρμηνεία τοῦ 9.

---

154. Ρ. Π. Γ', 149.

155. Ρ. Π. Γ', 149-150: «...ἡ δὲ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος και ἡ δ' δεδώκασιν τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως τὰ προνόμια τοῦ πάπα, και ὤρισαν κατ' ἐκείνον ἐπὶ πᾶσι τιμᾶσθαι».

Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας. Γιὰ νὰ ἐπαναλάβουμε τοὺς μνημονευθέντες λόγους τοῦ Ζωναρά¹⁵⁶ καὶ ἡ Νεαρά 123.22 «ἄλλως νοεῖσθαι τοὺς κανόνας δίδωσι, καθὼς καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἐνοήθησαν», σὲ κάθε περίπτωση διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν τρόπο πού κατενόησε ἡ Ἐκκλησία τὸν 9. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας. Ἀντίθετα ἡ συγκεκριμένη Νεαρά ὀφείλει νὰ θεωρηθεῖ στὸ γενικὸ καὶ συνολικὸ πλαίσιο τῆς πολιτικῆς καὶ βυζαντινῆς δικαιοταξίας τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστιανοῦ. Ἐνῶ ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστιανοῦ ἰσχυροποιεῖ καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴ λειτουργία Πατριαρχικῶν Συνόδων στοὺς ἄλλους πατριαρχικοὺς θρόνους καὶ κατ' ἀναλογία τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, μιὰ γενικὴ θεώρηση τῶν ἀποφάσεών τους στὸ πλαίσιο τῆς ὅλης δικαιοταξίας νόμων καὶ κανόνων δὲν καταργεῖ τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτὸ θὰ ἀποδειχθεῖ καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες πολιτικὲς διατάξεις πού ἐπικαλοῦνται οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως, ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια τοῦ Βαλσαμῶνα, ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθῆ, δὲν εἶχε δυσκολία νὰ τὴ συμπεριλάβει στὸ Σύνταγμα κατὰ Στοιχεῖον καὶ οὕτως ἢ ἄλλως ἀπὸ τὴν ἀδιάψευστη κανονικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

• Ἡ δεύτερη πολιτικὴ διάταξη πού προσάγουν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως εἶναι ὁ α' τίτλος (δὲν παρέχουν ἄλλα στοιχεῖα) ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ πού ὀνομάζεται Νομικὴ Ἐπιτομὴ καὶ λέγει, ὅτι «τὸ τοῦ Πατριάρχου κριτήριον ἐκκλήτω οὐχ ὑπόκειται, οὐδὲ ἀναψηλαφᾶται ἀπὸ ἄλλον, ὡς ἀρχὴ ὄν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐξ αὐτοῦ γὰρ πάντα τὰ κριτήρια καὶ εἰς αὐτὸ ἀναλύει».

Πρόκειται γιὰ διάταξη πού εὑρίσκεται στὸ Συνοδικὸ τοῦ G. Beveregius¹⁵⁷, εὑρίσκεται ἐπίσης στὴν *Ecloga Basilicorum*¹⁵⁸, εἶναι γνωστὴ στὸ Ματθαῖο Βλάσταρη¹⁵⁹ καὶ στὴν *Patrologia Graeca* ὡς ἔργο τῶν αὐτοκρατόρων Λέοντα καὶ Κωνσταντίνου¹⁶⁰. Ἀπὸ τὸ Συνοδικὸ τοῦ G. Beveregius ἢ τὸ Ματθαῖο Βλάσταρη, εἶναι πολὺ πιθανὸ οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως νὰ ἀντλήσαν τὴ συγκεκριμένη διάταξη. Τὸ σημαντικὸ εἶναι, ὅτι ἡ συγκεκριμένη διάταξη προέρχεται ἀπὸ τὸ νομοθετικὸ ἔργο τῆς δυναστείας τῶν Μακεδόνων πού θὰ πρέπει νὰ ὀνομάζεται ὀρθότερα **Εἰσαγωγή καὶ ὄχι Ἐπιτομὴ**. Στὴν ἔρευνα¹⁶¹ ἐκτιμᾶται, ὅτι τὸ ἔργο συνετάχθη εἴτε μεταξὺ 880 καὶ 883, εἴτε στὰ τελευταῖα ἢ τὸ τελευταῖο ἔτος (886) τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορα

156. Βλ. ὑποσ. 48.

157. G. Beveregius, Συνοδικόν, II, 97.

158. *Ecloga Basilicorum*, Eis. 11. 6 (ed. L. Burgmann, *Forchungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte*, 15, Franfurt/am Main 1988, 6).

159. P. Π. ΣΤ', 218.

160. PG 113, 489C.

161. Σπ. Τρωϊάνος, *Οἱ πηγές τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου*, Αθήνα-Κομοτηνὴ 2011, 240-246.

Βασιλείου Α΄ (886). Έπανεκδοθὲν τὸ ἔργο ἀπὸ τοὺς Ἰω. καὶ Παν. Ζέπο στὸ Jus Graecoromanum ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ K.E. Zachariae von Lingenthal, ἡ συγκεκριμένη διάταξη¹⁶² εὐρίσκεται στὸν τίτλο 11.6 καὶ ὄχι στὸν 1. τίτλο, ὅπως ἀναγράφεται στὸ Πηδάλιο. Ἴσως γιὰ λόγους συντομίας ἡ διάταξη δὲν ἐγράφη ὀλόκληρη. Μετὰ τὸ «ἀναλύει» τὸ κείμενο συνεχίζεται ὡς ἑξῆς (ἀναφερόμενο στὸ πατριαρχικὸ δικαστήριον): **«καὶ ἀναστρέφεται, αὐτὸ δὲ οὔτε ἔκ τινος οὔτε πρὸς ἕτερον· τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρχή· ἐπανακρίνεται δὲ πνευματικῶς καὶ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ».**

Ἡ προσαγωγή αὐτῆς τῆς συγκεκριμένης διατάξεως ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως εἶναι ἀτυχής, γιὰ αὐτὴ καταδεικνύει τὸ ἀπολύτως ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ πὸν θὰ ἤθελαν νὰ καταδείξουν.

Συγκεκριμένα:

- Ἡ διάταξη πὸν προσάγουν ἀκολουθεῖ τῆς διάταξης¹⁶³ (τίτλ. 11.5) γιὰ τὸ **«βασιλικὸν καὶ αὐτοκρατορικὸν κριτήριον»**, τὸ ὁποῖο καὶ αὐτὸ «ἐκκλήτω οὐχ ὑπόκειται... ἀλλ' ὑφ' ἑαυτοῦ αἰεὶ ἐπανακρίνεται».

- Ἀκολουθεῖ ἡ διάταξη γιὰ «τὸ πατριάρχου κριτήριον», τὸ ὁποῖο καὶ αὐτὸ «ἐκκλήτω οὐχ ὑπόκειται». **Ἡ διάταξη κάνει λόγο γιὰ τὸ κριτήριον τοῦ (ένός) Πατριάρχου καὶ ὄχι γιὰ τὰ κριτήρια τῶν πατριαρχικῶν γενικῶς. Ἐννοεῖ ἀποκλειστικὰ τὸ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.**

- Τὸ κριτήριον αὐτὸ τοῦ Πατριάρχου εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κριτηρίων. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο **ὅλα τὰ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια ἔχουν τὴν ἀναφορὰ τους σ' αὐτό**, εἶναι αὐτὸ πὸν μπορεῖ νὰ ἐξετάζει καὶ νὰ κρίνει τὶς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων κριτηρίων, ἐνῶ τὸ ἴδιο δὲν ἐπανακρίνεται ἀπὸ κανένα, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

- Στὸν τρίτο τίτλο τοῦ ἔργου τῆς Εἰσαγωγῆς (Ἐπαναγωγῆς) γίνεται λόγος περὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, (ἐνῶ στὸν προηγούμενον δεύτερον τίτλο γίνεται λόγος γιὰ τὸν Βασιλέα). Γιὰ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως μετὰξὺ ἄλλων ἀναγράφεται, ὅτι «ἐστὶν εἰκὼν ζωσα Χριστοῦ καὶ ἔμψυχος» καὶ λίγο πιὸ κάτω, ὅτι «τὰ παρὰ τῶν παλαιῶν κανονισθέντα καὶ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ὀρισθέντα καὶ παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἐκτεθέντα τὸν πατριάρχην μόνον δεῖ ἐρμηνεύειν». Στὸ 9. καὶ 10 Κεφάλαιο τοῦ αὐτοῦ τρίτου τίτλου ἀναγράφεται μὲ σαφήνεια, ὅτι **ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιλύει διαφορὰς πὸν προκύπτουν στοὺς ἄλλους πατριαρχικοὺς θρόνους**¹⁶⁴.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω εἶναι προφανές, ὅτι ἡ διάταξη τῆς Εἰσαγωγῆς-Ἐπαναγωγῆς 11. 6 **ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ στὸ κριτήριον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως**, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὰ δικαστήρια τῶν

162. I. Π. Ζέπος, Jus Graecoromanum II, Aalen 1962, 260.

163. I. Π. Ζέπος, Jus Graecoromanum, ὅπ.παρ.

164. I.-Π. Ζέπος, Jus Graecoromanum, 242-243.

ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων, τῶν ὁποίων οἱ ἀποφάσεις μποροῦν μὲ Ἐκκλητο νὰ κριθοῦν ἀπὸ αὐτό. Μόνο οἱ ἀποφάσεις τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀνέκκλητες. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως - προφανῶς καλῆ τῆ πίστει- παρανόησαν τὴ φράση τῆς Εἰσαγωγῆς: «**Τὸ τοῦ πατριάρχου κριτήριον ἐκκλήτω οὐχ ὑπόκειται**» καὶ θεώρησαν, ὅτι ἐδῶ ἐννοοῦνται τὰ κριτήρια ὅλων τῶν πατριαρχικῶν θρόνων.

Εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης, ὅταν στὸ στοιχεῖο Δ' συμπεριλαμβάνει τὴ συγκεκριμένη διάταξη μᾶς παραπέμπει¹⁶⁵ στὸ 8. Κεφάλαιο τοῦ Π. Στοιχείου, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑπερόρια (δικαστική) δικαιοδοσία του.

• Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως, ἀφοῦ ἐμνημόνευσαν τὴ διάταξη τῆς Εἰσαγωγῆς (Ἐπαναγωγῆς) **ἐπιστρέφουν πάλι στὴ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ** προσάγοντας διάταξη ἀπὸ τὸ «ἔργο» του Συναγωγῆ Ἐκκλησιαστική, βιβλ. γ', κεφ. β' πὺν λέγει, ὅτι «ὁ ἀρμόδιος Πατριάρχης ἐξετάζει τὴν ψῆφον, μὴ δεδιῶς ἔκκλητον». Ἡ διάταξη αὐτὴ ἀνευρίσκεται στὴ Bibliotheca¹⁶⁶ τῶν Voellus G. - Justellus H., ἀνευρίσκεται στὴν **Collectio tripartita**¹⁶⁷, ἡ ὁποία ἀνατυπώνεται ὡς «**Συναγωγὴ τῶν εἰρημένων ἐν τῷ κώδικι καὶ τοῖς διγέστοις καὶ νεαραῖς διατάξεσι περὶ Ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν καὶ πραγμάτων εὐαγῶν, ἔτι δὲ καὶ Ἰουδαίων καὶ αἰρετικῶν**» στὴν Patrologia Graeca¹⁶⁸ καὶ ἀνευρίσκεται καὶ στὸ Σύνταγμα τοῦ Ἀθανασίου¹⁶⁹. Τὸ πλήρες κείμενο τῆς διατάξεως ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἐπίσκοποι τινὰς κατ' ἀλλήλων κινούντων αἰτίας παρὰ τῷ ἰδίῳ δικαλέσθωσαν μητροπολίτη, συνακροωμένων τῆς συνόδου. Θατέρου δὲ μὴ στοιχοῦντος τῆ τούτων κρίσει, **ὁ ἀρμόδιος πατριάρχης ἐξετάσει τὴν ψῆφον, μὴ δεδιῶς ἔκκλητον**».

Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσις ὅλης τῆς διατάξεως προκύπτει, ὅτι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως πὺν τὴν προσάγουν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ διάταξη δὲν εἶναι μιὰ νέα διαφορετικὴ διάταξη, ἀλλὰ μιὰ συντετμημένη ἐπανάληψη τῆς Νεαρᾶς 123.22 τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὴν ὁποία ἔχει ὡς βάση. Αὐτὸ καταδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι προβλέπει τὴ ρύθμιση περὶ συγκροτήσεως

---

165. Ρ. Π. ΣΤ', 218: «...Ζήτηι καὶ τὸ ἡ' κεφ. τοῦ Π στοιχείου».

166. G. Voellus-H. Justellus, Bibliotheca, 1324.

167. Γιὰ τὴν Collectio Tripartita, Βλ. Σπ. Τρωϊᾶνος, Οἱ Πηγὲς τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου, 194-195. Π.Μενεβίσογλου, Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 16^{ον} καὶ 17^{ον} αἰῶνα, 128-129. Ἡ τελευταία ἐκδοσις τῆς Collectio Tripartita εἶναι αὐτὴ τῶν N. van der Wal - B. H. Stolte, Groningen 1994.

168. PG 138, 1281 A.

169. Σύνταγμα Ἀθανασίου 1. 2. 42, hsg. D. Simon-Sp. Troianos, Das Novellensyntagma des Athanasios von Emesa [Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte 16], Frankfurt/am Main 1989, 38. 19-20.

πρωτοβαθμίου για Ἐπισκόπους δικαστηρίου ἀποτελούμενο ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη καὶ δύο ἄλλους Ἐπισκόπους. Κατὰ συνέπεια γιὰ τὴ συγκεκριμένη διάταξη τῆς Collectio Tripartita ἰσχύουν ὅλα ὅσα ἐγράφησαν γιὰ τὴ Ν. 123.22, ἢ ὅποια, ὅπως ἀνωτέρω ἐγράφη καὶ γιὰ τοὺς προαναφερθέντες λόγους δὲν κωλύει τὴν ἄσκηση Ἐκκλητοῦ στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Στὴ συνάφεια αὐτὴ ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ, ὅτι ἡ Collectio Tripartita, ἐπαναλαμβάνει τὴ διάταξη γιὰ τὴ δυνατότητα Ἐκκλητοῦ ἀπὸ ὅλες τὶς Ἐπαρχίες τοῦ Ἰλλυρικοῦ (Διάταξη τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, συμπεριλαμβανομένη στὸν Κώδικα τοῦ Ἰουστινιανοῦ) **καὶ μάλιστα δύο φορές** ὑπὸ τὴν ἐξῆς διατύπωση:

- «Τὰς ἀναφουόμενας ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ τέμνεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, **ἣτις ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ρώμης**»¹⁷⁰.

Παρομοίως πῶς κάτω:

- «Βιβ. ἀ, τίτ β', διάτ. στ', ἥς ἡ ἀρχή, Omni. Καὶ ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ οἱ παλαιοὶ κανόνες τῶν Ἐκκλησιῶν κρατεῖτωσαν· ὥστε ἡνίκα τι ἐκκλησιαστικὸν ἀνακύψει, τέμνεσθαι γνώμῃ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, συνόδου γινομένης»¹⁷¹.

Εἶναι προφανές, ὅτι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως στὸ Πηδάλιο, προσάγοντας τὴ συγκεκριμένη διάταξη πού συνιστᾶ σύντμημη τῆς Νεαρᾶς 123.22 τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν προσθέτουν ἀπολύτως τίποτα στὴ νομικὴ τους ἐπιχειρηματολογία.

- Περισσότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἱστορία τοῦ Δικαίου παρουσιάζουν ἡ νομικὴ διάταξη τοῦ βιβλ. ἀ', τίτλ. δ' ἐκ τοῦ ἐργου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Διαταγῆς (τὸν συντάκτη τοῦ ὁποίου δὲν ἀναφέρουν οἱ συγγραφεῖς τῆς ὑποσημειώσεως): «οὐκ ἐκκαλοῦνται αἱ τῶν Πατριαρχῶν ψῆφοι». Ἀπὸ τὸ βιβλ. ἀ, τίτλ. δ', κεφ. κθ' (ἐδῶ οἱ συγγραφεῖς τῆς ὑποσημειώσεως παραπέμπουν ἀκριβέστερα) προέρχεται καὶ ἡ ἐπόμενη πολιτειακὴ διάταξη πού ἐπικαλοῦνται. Σύμφωνα μὲ τὴ διάταξη αὐτὴ, ἔχει νομοθετηθεῖ ἀπὸ προγενέστερους Βασιλεῖς νὰ μὴν ἀσκεῖται Ἐκκλητος κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν Πατριαρχῶν. Οἱ Βασιλεῖς δὲ θὰ θέσπιζαν μιὰ τέτοια διάταξη, ἢ ὅποια θὰ εὕρισκετο σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν 9. καὶ 17. κανόνα, γιατί στὴν περίπτωσή αὐτὴ οἱ νόμοι αὐτοὶ θὰ ἦταν ἄκυροι. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως.

Τὸ βέβαιο εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ μὲ τὴν ἐπιγραφὴ Ἐκκλησιαστικὴ Διαταγή, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ μὲ

---

170. PG 138, 1100 A.

171. PG 138, 1152 D.

τίτλο Ἐκκλησιαστικῆ Συναγωγῆ. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἀλλοῦ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ ἡ νομικὴ βάση τῶν διατάξεων αὐτῶν. Τὸ βέβαια εἶναι ἐπίσης, ὅτι οἱ διατάξεις αὐτὲς ὑπάρχουν σὲ ιδιωτικὲς συλλογὲς νόμων, ὅπως ἡ προαναφερθεῖσα *Collectio Tripartita* (ποὺ ἀνατυπώνεται, ὅπως ἐπεσημάνθη στὴν *Patrologia Graeca*¹⁷²) καὶ ἡ *Bibliotheca τῶν G. Voellus-H. Justellus*¹⁷³, στὰ ὁποῖα εἶχαν πρόσβαση οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως. Οἱ διατάξεις αὐτὲς περιέχονται καὶ στὸ Νομοκάνονα τοῦ Ἰ. Φωτίου¹⁷⁴.

Ἡ πρωτογενὴς νομικὴ πηγὴ αὐτῶν τῶν διατάξεων δὲν εἶναι οἱ ιδιωτικὲς συλλογὲς νόμων, ἀλλὰ ὁ ἴδιος **ὁ Κώδικας τοῦ Ἰουστινιανοῦ**, πρὶν ἤδη ἀπὸ τὴ σύνταξη τῆς Ν. 123.22 τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορα. Σύμφωνα μὲ τὸν Ἰουστινιάνειο κώδικα (I. 4.29) ἡ κατηγορία κατὰ κληρικῶν ἐκδικάζεται ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπό του κατ' ἀρχὴν. Στὴ συνέχεια, «εἰ δὲ ὡς εἰκὸς οὐδὲ τὰ κατ' ἐκείνου αὐτὸν ἀρέσκοι, τῆνικαῦτα πρὸς τὴν εὐαγῆ σύνοδον τὴν τῆς χώρας ἄγειν αὐτὸν δικασόμενον, τριῶν ἅμα τῷ μητροπολίτῃ συνιόντων θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τῶν κατὰ τὴν τάξιν τῆς χειροτονίας πρωτευόντων καὶ τὴν δίκην ἐν τάξει τῆς ὅλου συνόδου κατεξεταζόντων. Καὶ εἰ μὲν στερχθεῖ τὰ κεκριμένα τῶν πραγμάτων ἀπηλλάχθαι. Εἰ δὲ οἰθηθεῖ βεβλάφθαι, τῆνικαῦτα ἐπικαλεῖσθαι **τὸν μακαριώτατον πατριάρχην τῆς διοικήσεως ἐκείνης** καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ κρινομένοις πάντως ἐμμένειν, ὡσανεὶ ἔτυχεν ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς ἡρημένος δικαστής. Κατὰ γὰρ τῶν δὴ τῶν τοιούτων ἐπισκοπικῶν ἀποφάσεων οὐκ εἶναι **χώραν ἐκκλήτω τοῖς πρὸ ἡμῶν νενομοθέτηται**. Τοῦ αὐτοῦ τούτου φυλαττομένου καὶ εἴπερ ἐπίσκοπος ὁ μεμθεις εἴη εἴτε παρὰ τινος τῶν καλουμένων λαϊκῶν εἴτε παρὰ τινος τῶν θεοφιλεστάτων κληρικῶν, εἴτε παρ' ἑτέρους τινος θεοφιλοῦς ἐπισκόπου»¹⁷⁵.

Σὲ αὐτὲς τὶς διατάξεις τοῦ Κώδικα ποὺ ἀπετέλεσαν τὴ μήτρα τῶν διατάξεων τῶν μεταγενεστέρων συλλογῶν μπορεῖ νὰ παρατηρήσει κανεὶς τὰ ἑξῆς:

Τὸ κείμενο τοῦ Κώδικα εἰσάγει μιὰ ἄνιση δικονομικὴ μεταχείριση μεταξὺ Πρεσβυτέρων ἢ Διακόνων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐπισκόπων ἢ Μητροπολιτῶν ἀφ' ἑτέρου. Οἱ πρῶτοι ἐκρίνοντο πρωτοδίκως ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπό τους, ἢ ἀπόφαση τοῦ ὁποίου μὲ Ἐκκλητο μποροῦσε νὰ κριθεῖ ἐκ νέου ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη καὶ τρεῖς ἄλλους Ἐπισκόπους τῆς «χώρας», δηλ. τῆς ἐπαρχίας καὶ **ὄχι ἀπὸ ὅλη τὴν ἐπαρχιακὴ Σύνοδο, κατὰ τὶς ἐπιταγὰς τοῦ Κανόνων**. Ἡ ἀπόφαση τῆς οὕτω συγκροτηθείσης Μητροπολιτικῆς Συνόδου, θὰ μποροῦσε μὲ Ἐκκλητο νὰ κριθεῖ γιὰ τρίτη φορὰ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τῆς Διοικήσεως. Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος ἦταν Ἐπίσκοπος, τότε, παρότι στὸ κείμενο δὲν

172. PG 138, 1177 B.

173. G. Voellus-H. Justellus, *Bibliotheca Juris Canonici Veteris*, 1278-1279.

174. P. Π. Α', 180.

175. *Codex Justinianus*, ὅπ.παρ., 45.

καταγράφεται ρητά, θὰ ἐκρίνετο ἀπὸ Σύνοδο ὑπὸ τὸν Μητροπολίτη, ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως τοῦ ὁποίου θὰ μπορούσε νὰ ἀσκηθεῖ Ἐκκλητος στὸν Πατριάρχη τῆς Διοικήσεως.

Εἶναι προφανές ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι σύμφωνα μὲ τὴν παραπάνω διάταξη, εἶχαν δυσμενέστερη δικονικὴ μεταχείριση ἀπὸ τοὺς Πρεσβυτέρους καὶ τοὺς Διακόνους, διότι, ἐνῶ οἱ τελευταῖοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκήσουν δύο φορὲς Ἐκκλητο μετὰ τὴν πρωτόδικη ἀπόφαση, οἱ Ἐπίσκοποι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκήσουν Ἐκκλητο μόνο μία φορὰ. Αποτελεῖ ἀδυναμία τῆς διατάξεως τὸ γεγονός, ὅτι **δὲν ἀναφέρεται καθόλου στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία κατηγορούμενος γιὰ ἐκκλησιαστικὸ ἀδίκημα ἦταν Μητροπολίτης**. Περὶ αὐτοῦ σιωπᾶ. Μπορεῖ ὅμως κανεὶς βάσιμα νὰ ὑποθέσει, ὅτι ὁ Μητροπολίτης -κατὰ τὴ λογικὴ τῆς διατάξεως- θὰ ἐκρίνετο πρωτοδίκως καὶ ἀνεκκλήτως ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τῆς Διοικήσεως.

Εἶναι προφανὴς ἡ **μειονεκτικὴ δικονομικὴ θέση τῶν Ἐπισκόπων καὶ περισσότερο τῶν Μητροπολιτῶν** ὅλων τῶν πατριαρχικῶν θρόνων καὶ αὐτὴ τὴν ἀδυναμία, **αὐτὸ τὸ νομικὸ καὶ κανονικὸ κενό, ἐκάλυψαν οἱ διατάξεις 9. καὶ 17. τῆς Χαλκηδόνας** παρέχοντας τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁποίου καὶ μόνο αὐτοῦ οἱ ἀποφάσεις ἦταν στὴν πραγματικότητα ἀνεκκλητες.

• Εἶναι σημαντικό καὶ ἀξιοσημεῖο, ὅτι οἱ διατάξεις τοῦ I. 4.29 τοῦ Ιουστινιανείου Κώδικα **δὲν συμπεριελήφθησαν στὰ Βασιλικά**, στὸ κορυφαῖο νομοθέτημα τῆς Βυζαντινῆς περιόδου. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι **δὲν συνέχισαν νὰ εἶναι σὲ ἰσχὺ στὴν πολιτικὴ νομοθεσία** καὶ θέτει ἀκόμα περισσότερο ἔντονο τὸ ἐρώτημα, κατὰ πόσον οἱ διατάξεις τῆς N. 123.22 ποὺ ἔχουν ἀνάλογο περιεχόμενο εἶχαν στὴν πραγματικότητα ἐφαρμογὴ, δεδομένων μάλιστα τῶν ἀδυναμιῶν ποὺ παρουσίαζε ὡς νομοθέτημα καὶ ἐξετέθησαν ἀνωτέρω.

Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ **διάταξη I. 4.29 τοῦ Κώδικα δὲν συμπεριελήφθη στὰ Βασιλικά μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὸ Βαλσαμῶνα** σὲ σχόλιά του στὸ Νομοκάνονα τοῦ Ἰ. Φωτίου:

α' σχόλιο: «Τὸ πλάτος δὲ τῆς κθ' διατ. ἦτις οὐ κεῖται εἰς τὰ βασιλικά, οὕτως ἔχει. Κατὰ γὰρ τῶν τοιούτων ἐπισκοπικῶν ἀποφάσεων οὐκ εἶναι χώραν ἐκκλήτου τοῖς πρὸ ἡμῶν νενομοθέτηται»¹⁷⁶.

β' σχόλιο: «Ἡ ἡ' διατ. τοῦ δ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου οὐ κεῖται εἰς τὰ βασιλικά, οὐδὲ ἡ κθ' διατ. τοῦ αὐτοῦ τίτ.»¹⁷⁷.

Κατὰ συνέπεια ἡ συγκεκριμένη ρύθμιση τοῦ κώδικα, παρότι ἀνάγεται στοὺς πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ βασιλεῖς καὶ **χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς**

---

176. Ρ. Π. Α', 171.

177. Ρ. Π. Α', 181.

συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως γιὰ τὴν δημιουργία ἐντυπώσεων, δὲν εἶχε συνέχεια ὡς πρὸς τὴν ἰσχὺ τῆς.

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀποψη τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως, ὅτι οἱ κανόνες ἀπηγόρευαν στοὺς Βασιλεῖς νὰ θεσπίσουν διὰ νόμων ἢ νὰ πράξουν κάτι ἀντίθετο πρὸς αὐτοὺς εἶναι -πέραν τῶν ὅσων ἔχουν ἀναφερθεῖ ἀνωτέρω- χαρακτηριστικὴ ἢ περίπτωση **τοῦ καθηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Παντεπόπτου Μελετίου**, ὁ ὁποῖος σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ 15. Κανόνας τῆς Καρθαγένης, ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν του γιὰ κρίση σὲ συνοδικὸ δικαστήριον, ὅμως «μεταγόντος τὴν ὑπόθεσιν εἰς κοσμικὸν δικαστήριον διὰ προστάξεως βασιλικῆς, ὁ ἀγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κύρ Λουκᾶς ὑβριοπαθήσας ἐπὶ τῷ γεγονότι, πολλὴν ἔθετο σπουδὴν διορθώσασθαι τὸ γενόμενον. Ἦκουσε ἀπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστῶν, ὡς ἡ βασιλικὴ ἐξουσία πάντα δύναται ποιεῖν»¹⁷⁸. Μὲ αὐτὴ τὴ μοναρχικὴ ἐξουσία ἐξοπλισμένος ὁ αὐτοκράτορας Ἰουστινιανός, δεδομένου ὅτι ὁ αὐτοκράτορας «οὔτε νόμοις οὔτε κανόνισιν ὑπόκειται»¹⁷⁹, θέσπισε τὴ Νεαρὰ 123.22 πού παρουσίαζε προβλήματα ἐναρμονίσεως τόσο μὲ τὴν κανονικὴ, ὅσο καὶ τὴν πολιτικὴ νομοθεσίαν. **Ὡς ἐκ τούτου δὲν μποροῦσε νὰ καταλύσει τὴν κανονικὴν δικαιοταξίαν, οὔτε μποροῦσε νὰ ἀποτελεῖ ἐρμηνείαν τῶν κανόνων 9. καὶ 17. τῆς Χαλκηδόνας.**

• Ἐὰν θεωρηθοῦν ἐν τῷ συνόλῳ τοὺς τὰ νομοθετικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ὡς ἐπιχειρήματα οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως, παρατηρεῖται, ὅτι **οὐσιαστικὰ οἱ προσαγόμενες πηγές εἶναι οὐσιαστικὰ δύο**: Ἡ Νεαρὰ 123.22 τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἡ σχετικὴ διάταξη ἀπὸ τὴν Εἰσαγωγὴν ἢ Ἐπαναγωγὴν. Ἐπειδὴ, ὅπως ἐδείχθη, ἡ διάταξη τῆς Εἰσαγωγῆς ἢ Ἐπαναγωγῆς ὁμιλεῖ ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ σὲ ἄλλο σημεῖον τοῦ ἔργου ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα στὸ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους ἀπὸ ἄλλα Πατριαρχεῖα, **οὐσιαστικὰ ἀπομένει μόνο ἡ Ν. 123.22** ὡς νομικὴ βάση τοῦ ἐπιχειρήματός τους. Βεβαίως οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως -καλῆ τῇ πίστει βεβαίως- θεώρησαν, ὅτι ὑπάρχουν περισσότερα πολιτικὰ νομοθετήματα καὶ ἀναφέρουν τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Συναγωγὴ καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Διαταγὴ ὡς ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. **Τέτοια ἔργα ὅμως τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ὑπάρχουν.** Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἀνέγνωσαν ἢ τὴν Bibliotheca τῶν G. Voellus-H. Justellus ἢ τὴν Collectio tripartita ἢ τὸ Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου, ὅλα ἰδιωτικὲς συλλογὲς νόμων καὶ ὄχι νομοθετήματα. Ἔτσι τὸ πρῶτον προσαγόμενον χωρίον -ὑποτίθεται ἀπὸ τὴν ἀνύπαρκτον Ἐκκλησιαστικὴν Συναγωγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ- τῆς Collectio Tripartita ἔχει νομικὴν βάση καὶ

178. Ρ. Π. Γ', 336.

179. Ρ. Π. Γ', 349.

πάλι τῆ Ν. 123.22, τὴν ὁποία καὶ ἐν συνόψει παρουσιάζει. Τὰ ἄλλα δύο χωρία ἀπὸ τὴν ἀνύπαρκτη Ἐκκλησιαστικὴ Διαταγὴ ὡς ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι χωρία τῆς Collectio Tripartita πού μὲ ἐλάχιστες διαφορὲς μὲ τὴ μεταγενέστερη Ν. 123.22 προέρχονται ἀπὸ τὸν Κώδικα τοῦ Ἰουστιανοῦ. Οἱ συγκεκριμένες ὅμως διατάξεις τοῦ Κώδικα δὲν συμπεριελήφθησαν στὰ Βασιλικά. (Τὰ Βασιλικά συμπεριέλαβαν ἐν γένει τὴ Νεαρά 123 καὶ ἦταν φυσικὸ νὰ συμπεριελήφθῃ καὶ τὸ κεφάλαιο 22).

Κατὰ συνέπεια ἡ μόνη βασικὴ πρωτογενὴς πηγὴ εἶναι μία καὶ ὄχι 5, ὅπως ἐμφανίζονται στὴν ὑποσημείωση: Ἡ Νεαρά 123.22. Ἀνωτέρω ἐδείχθη ἀρκούντως, γιὰτὶ ἡ διάταξη αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ ἐρμηνεῖα τῶν Κανόνων 9. καὶ 17. τῆς Χαλκηδόνας καὶ γιὰτὶ ὁ Βαλσαμῶν (καὶ ἡ Ἐκκλησία γενικώτερα) ἀπέρριψε στὴν πράξη τὴν ἐφαρμογὴ τους. Ἀκόμα ὅμως καὶ ἐὰν ἀποτελοῦσε ἐρμηνεῖα τους, διὰ τῶν ὁποίων ἀπηγορεύετο ἡ προσφυγὴ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ἴδια ἡ κανονικὴ πράξη ἀδιαμφισβήτητα ὑπερίσχυσε τοῦ Νόμου.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου, ἡ Ἰουστινιάνεια νομοθεσία, ἀνακαθαροῦσα μὲ τὰ Βασιλικά, ἔπαψε στὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἔχει οἰαδήποτε ἰσχὺ. Ἦδη πρὸ τῆς καταλύσεως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἡ Ἐξάβιβλος τοῦ Ἀρμενοπούλου¹⁸⁰, ἓνα ἔργο σημαντικὸ ὡς πρὸς τὸ ἐφαρμοστέο Δίκαιο, παρότι περιέχει πολλὰ διατάξεις Δημοσίου καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, δὲν κάνει κάποια τέτοια σχετικὴ ἀναφορὰ. Ἀντίθετα σὲ σχόλιο στὴν Ἐξάβιβλο δύο φορὲς γίνεται μνεία τῆς διατάξεως τῆς Ἐπαναγωγῆς περὶ τοῦ βασιλικοῦ καὶ αὐτοκρατορικοῦ κριτηρίου καὶ τοῦ κριτηρίου τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχοντος τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους ἀπὸ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα. Καὶ αὐτὸ ἔχει ἀσφαλῶς τὴ σημασία του.

7. Ὁ Ἐξαρχὸς τῆς Διοικήσεως

Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως μετὰ τὴν παράθεση τῶν ἀνωτέρω πολιτικῶν διατάξεων θεωροῦντες ἐσφαλμένως, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὴν ἀναγνώριση τῆς Ἐκκλήτου πρὸς αὐτὸν συνιστᾶ ἐν τῷ προσώπῳ του τὸ μοναρχικὸν τοῦ Ρώμης ἀξίωμα, παρερμηνεύοντες τὰ ἴσα Πρεσβεῖα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὸ θρόνο τῆς Ρώμης ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό τους, διαβλέποντας τὸν κίνδυνο μάλιστα ὁ Κωνσταντινουπόλεως νὰ θελήσῃ ἢ νὰ μπορεῖ νὰ κρίνει τὸν ἴδιο τὸν Πάπα Ρώμης, ἀφοῦ προσάγουν κανονικὰς διατάξεις πού ἀπαγορεύουν

---

180. K. Harmenopoulos, Manuale Legum sive Hexabiblos, e. G. E. Heimbach, Aalen 1969 (Leipzig 1851), 84 καὶ 85-86.

τὴν ἀυθαίρετη ἄσκησις ὑπερόριας δικαιοδοσίας ποὺ στὴ συγκεκριμένη ὁμῶς περίπτωση τῆς Ἐκκλησίας δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν ἐφαρμογή, ἀφοῦ ἡ **δικαστικὴ ἐξουσία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀσκεῖται κατόπιν αἰτήματος καὶ δεδομένης τῆς συναινέσεως τοῦ ἢ τῶν ἐνδιαφερομένων**, ἔχοντας ἀπορρίψει τόσο τὴν ἐρμηνεία τῶν «ἡμετέρων» Ὁρθοδόξων, ὅσο καὶ αὐτὴ τῶν Παπιστῶν, ἐπιχειροῦν νὰ δώσουν μέσα σὲ φορτισμένο ἀντιπαπικὸ κλίμα -αὐτὸ ἄλλωστε ὑποδηλοῖ καὶ ἡ μετὰ θαυμαστικοῦ ἀναφώνισις: «ζῆ λοιπὸν Κύριος ζῆ»- τὴ δικὴ τους ἐρμηνεία στὸν 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ **ἐπιχειρεῖται ἕνα κατ' ἐξοχὴν κανονικὸ ζήτημα νὰ μεταβληθεῖ σὲ δογματικὸ**, ὡς ἐὰν οἱ Κανόνες τῆς Σαρδικῆς, οἱ ἐπικυρωθέντες ἀπὸ τὴν Πενθέκτη, νὰ συνιστοῦσαν τὸ μοναρχικὸ ἀξίωμα τὸ Ἐπισκόπου Ρώμης, ἐπ' αὐτῶν νὰ ἐστηρίζετο τὸ παπικὸ Πρωτεῖο καὶ ὡς ἐὰν ὁ 9. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας νὰ μετέβαλε τὸν **Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως σὲ πάπα τῆς Ἀνατολῆς**. Ὅλα αὐτὰ ὑποδηλώνουν, ὅτι ἡ ἀφετηρία τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως δὲν ἦταν στέρρη, μὲ ἀποτέλεσμα καὶ τὸ **συμπέρασμα**, στὸ ὁποῖο θέλουν νὰ καταλήξουν διὰ τῆς λήψεως κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον τοῦ ζητουμένου, νὰ εἶναι **κάτι περισσότερο ἀπὸ ἐπισφαλές**.

Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἐπιχειροῦν νὰ ἐρμηνεύσουν ἀποσπασματικὰ καὶ μόνο τὴν τελευταία πρότασις τοῦ 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, ὅτι ἡ **διαφορὰ ἐνὸς ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ μὲ τὸ Μητροπολίτη του θὰ ἔπρεπε νὰ κριθεῖ ἀπὸ τὸν Ἐξάρχο τῆς Διοικήσεως ἢ ἀπὸ τὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως**. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως δὲν ἀσχολοῦνται γιὰ παράδειγμα, ἐὰν ἡ διαφορὰ μὲ ἕνα Ἐπίσκοπο ποὺ κρίθηκε ἀπὸ τὴν σύνοδο τῆς Ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μητροπολίτου - κατὰ τὸν κανόνα- θὰ μπορούσε νὰ κριθεῖ ἐκ νέου ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, στὸν ὁποῖο ἀνήκε ὁ Μητροπολίτης. Αὐτὰ καταδεικνύει ἀδυναμία συλλήψεως τοῦ νοήματος τοῦ Κανόνα, ἀκόμα καὶ ὅταν ἡ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα εἶναι αὐτονόητα θετικὴ. Ἄλλωστε οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως θὰ ἐδυσκολεύοντο νὰ ἀναγνωρίσουν γιὰ τὸν Ἐπίσκοπο δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλησίας στὸν Πατριάρχη, γιὰ νὰ κριθεῖ ἡ ὑπόθεσις σὲ β' βαθμὸ καὶ ταυτόχρονα νὰ ἀρνηθοῦν μιὰ ἀνάλογη δυνατότητα στὸ Μητροπολίτη, ὁ ὁποῖος θὰ ἔπρεπε νὰ κριθεῖ σὲ πρῶτο μόνον βαθμὸ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη του ἀνεκκλητίως. Διερευνᾶται κατ' ἀρχὴν ἡ ἔννοια τοῦ Ἐξάρχου τῆς Διοικήσεως:

Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως μνημονεύουν καὶ ἀποδέχονται κατ' ἀρχὴν τὴν ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμώννα: Ἐξάρχος τῆς Διοικήσεως δὲν ἦταν ὁ Μητροπολίτης τῆς κάθε ἐπαρχίας. Ἦταν κατ' ἀρχὴν καὶ ὅταν θεσπίστηκε ὁ

κανόνας ό τής όλης διοικήσεως Μητροπολίτης¹⁸¹. (Η διοίκηση στή διοικητική όργάνωση του κράτους ήταν πολλές έπαρχίες μαζί). Τότε ό Έξαρχος (τής όλης διοικήσεως) είχε ύπ' αυτόν ύποκειμένους Μητροπολίτες, στο πλαίσιο του Έξαρχικού συστήματος που άνεπιτυχώς, όπως ήδη έχει μνημονευθεί, προσπάθησε νά εισάγει ή Β' Οικουμενική προφανώς σέ όλη τή διοικητική έκταση τής αυτοκρατορίας. Τό προνόμιο τών Έξάρχων ύπ' αυτή τήν έννοια μέ τή διαμόρφωση του Πατριαρχικού συστήματος έπαυσε νά ύπάρχει. Ο Βαλσαμώνας παρατηρεϊ, ότι και άν ακόμα μεταγενέστερα κάποιοι έκαλοϋντο Έξαρχοι εκ τών Μητροπολιτών, στήν πραγματικότητα δέν είχαν ύπ' αυτούς ύφισταμένους Μητροπολίτες. Εν τούτοις ως Έξαρχοι τής Διοικήσεως στον 9. Κανόνα δέ θα πρέπει νά νοηθούν κάποιοι άλλοι. Ο Κανόνας έννοει ως Έξάρχους τής Διοικήσεως αυτούς που έννοει ή Β' Οικουμενική τούς προέδρους τών συνόδων τών Διοικήσεων που προβλέπει. Στον καιρό όμως μεταγενέστερα τής Δ' Οικουμενικής αυτοι δέν είχαν καμιά έξουσία και κανένα προνόμιο¹⁸², αφού οι Μητροπολίτες υπήχθησαν (και μέ τον 28. Κανόνα τής Χαλκηδόνας) στήν άμεση δικαιοδοσία του Πατριάρχου.

Στήν έρμηνεία τους οι συντάκτες τής ύποσημειώσεως έχουν ήδη έπισημάνει, ότι οι Έξαρχοι τής Διοικήσεως στον 6. κανόνα τής Β' Οικουμενικής ταυτίζονται μέ τούς Έξάρχους Διοικήσεως στον 9. κανόνα τής Χαλκηδόνας, δέν είναι όμως οι (μετέπειτα) Πατριάρχες¹⁸³. **Η άποψη αυτή δέν αίτιολογεϊται.** (Σύμφωνα μέ τον 6. κανόνα δέν μπορούσε κανείς νά περιφρονήσει τή σύνοδο τής διοικήσεως «των τής έπαρχίας πάντων έπισκόπων» ύπό τήν προεδρία του Έξάρχου τής Διοικήσεως και νά ασκήσει Έκκλητο στο Βασιλέα, σέ κοσμικούς άρχοντες, αλλά και σέ Οικουμενική Σύνοδο). Οι συντάκτες τής ύποσημειώσεως εν τούτοις θεωροϋν, ότι οι Έξαρχοι τής Διοικήσεως τής Β' Οικουμενικής **ταυτίζονται μέ τον Έξαρχο τής Διοικήσεως**, για τον όποιο κάνει λόγο ό 9. Κανόνας τής Χαλκηδόνας, ό όποιος όμως δέν υπήρχε μεταγενέστερα τής συντάξεως του κανόνα στή Χαλκηδόνα.

Προστρέχοντας τελικά και σέ άλλη έρμηνεία του Βαλσαμώνα δέχονται, ότι Έξαρχοι τής Διοικήσεως στήν έποχή τής Δ' Οικουμενικής, **«κατά τους καιρούς εκείνους»**, ήταν Μητροπολίτες, οι όποιοι είχαν τό δικαίωμα-

---

181. Π.. Μενεβίσογλου, Οι έπισκοπικοί τίτλοι εν τή Όρθοδόξω Έκκλησία, Ξενία Ιακώβω Αρχιεπισκόπω Αμερικής, Θεσσαλονίκη 1985, 206-208.

182. Πηδάλιο, 193: «Έξαρχος λοιπόν τής Διοικήσεως είναι ό τής Διοικήσεως Μητροπολίτης, ό προνόμιόν τι έχων υπέρ τους άλλους τής αυτής Διοικήσεως Μητροπολίτας. Τούτο δέ τό των Έξάρχων προνόμιον σήμεραν **οϋκ ενεργει**...δέν έχουσι ύποκειμένους αυτοις και τους εν ταϊς διοικήσεσι Μητροπολίτας» (Υποσημείωση στο 9. κανόνα τής Χαλκηδόνας).

183. Πηδάλιο, 161: «...Έξαρχον διοικήσεως ώνόμασε ό θ' και κη' τής δ' **άλλον όντα παρά τον πατριάρχη**».

προνόμιο νὰ φέρουν μεταξύ ἄλλων διακριτικῶν πολυσταύρια στὸ στήθος τους. Ὁ Ζωναράς, συμπληρώνοντας αὐτὴν τὴν ἐκδοχὴ στὴν ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμῶνα, ἀναφέρει, ὅτι οἱ ἀποδεχόμενοι τὴν ἀποψη τοῦ τελευταίου, θεωροῦσαν ὡς Ἐξάρχους ἄλλους, τοὺς Μητροπολίτες Καισαρείας Καππαδοκίας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Κορίνθου.

Σύμφωνα μὲ σχόλιο τοῦ Ζωναρά, σύμφωνα μὲ ἄλλη ἐρμηνεία στὸν κανόνα 17. (καὶ 9.) τῆς Χαλκηδόνας, ἡ ὁποιαδήποτε διαφορὰ (ἐπισκόπων ἢ κληρικοῦ) κατὰ Μητροπολίτου **θὰ ἔπρεπε νὰ κριθεῖ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη**¹⁸⁴ καὶ αὐτὸς νοεῖται ὡς Ἐξαρχος τῆς Διοικήσεως στοὺς ἀνωτέρω κανόνες. **Αὐτὴ τὴν ἐκδοχὴ πού προσάγει ὁ Ζωναράς ἀπορρίπτουν κατηγορηματικὰ οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης.**

Ἡ ἄλλη ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμῶνα φέρεται μάλλον προσφορώτερη. Σύμφωνα μὲ τὴν ἄλλη ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμῶνα, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπεσημανθεῖ, οἱ Ἐξαρχοὶ Διοικήσεως ἦσαν οἱ δυνάμενοι νὰ φέρουν πολυσταύρια, ὅπως ὁ ἴδιος γράφει στὴ μελέτη του, «Μελέτη χάριν τῶν δύο ὀφφικίων, τοῦ τε χαρτοφύλακος καὶ τοῦ πρωτεκδίκου». Ἡ μελέτη αὐτὴ ἔχει ἐκδοθεῖ στὸ ἔργο του I. Leunclavii, «Juris Graecoromani tam cononici quam civilis»¹⁸⁵. Τὸ γεγονός, ὅτι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης σημειώνουν στὸ Πηδάλιο τὴ συγκεκριμένη σελίδα 449 ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ σημαίνει, **ὅτι εἶχαν καὶ μπροστὰ τους τὸ ἔργο αὐτό.**

Τὸ σημαντικό εἶναι, ὅτι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης θεωροῦν, ὅτι τέτοιοι ὀφφικιάλοι τῆς Διοικήσεως ἢ ἀμέσως μετὰ ἢ λίγο ἀργότερα ἀπὸ τὴν Δ΄ Οἰκουμένη ἔπαψαν καὶ αὐτοὶ νὰ ὑπάρχουν, γι' αὐτὸ ἄλλωστε δὲν τοὺς ἀναφέρει καὶ ὁ Ἰουστινιανός¹⁸⁶ (προφανῶς στὴ Νεαρά 123.22).

Μετὰ τὶς διαπιστώσεις αὐτὲς οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης τελικὰ προκρίνοντας, ὅτι ὡς Ἐξαρχος Διοικήσεως ὀφείλει νὰ νοηθεῖ ὁ Μητροπολίτης τῆς πρωτεύουσας τῆς Διοικήσεως, καταθέτουν τὴ δικὴ τους ἐρμηνεία στὸ 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας: Ὁ Ἐπίσκοπος ἢ Κληρικὸς πού ἔχει κατηγορία κατὰ Μητροπολίτου, ὀφείλει νὰ ἀπευθυνθεῖ πρὸς κρίση ἢ στὸν Ἐξαρχο τῆς (πολιτικῆς) Διοικήσεως ἢ στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κανόνας ὁμῶς ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ στὶς διοικήσεις τοῦ Κωνσταντινουπόλεως (δηλ. Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης) καὶ ὀρίζει -κατὰ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημείωσης- ὅτι ἡ κατηγορία καθ' ἑνὸς τῶν Μητροπολιτῶν τῶν Διοικήσεων αὐτῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ κριθεῖ εἴτε ἀπὸ τὸν Ἐξαρχο αὐτῶν τῶν

---

184. P. Π. Β', 259: «Τινὲς μὲν οὖν ἐξάρχους τῆς διοικήσεως, τοὺς πατριάρχας φασί, καὶ εἰς σύστασιν τοῦ οἰκείου λόγου, χρῶνται τῷ μβ' κανόνι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου...».

185. I. Leunclavius, *Juris Graeco-Romani tam canonici quam civilis tomi duo*, τ. I-II, Frankfurt 1596 (ἀνατ. Farnborough 1971). Π. Μενεβίσογλου, *Τὸ Πηδάλιον καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα*, 232

186. Πηδάλιο, 193.

διοικήσεων είτε ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο Πατριάρχη, δηλ. τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ἐξάρχοι αὐτῶν τῶν διοικήσεων ἢ ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν μπορούσαν νὰ κρίνουν κατηγορίες κατὰ Μητροπολιτῶν ἄλλων διοικήσεων ποὺ ἀνήκαν σὲ ἄλλους πατριαρχικοὺς θρόνους. Γιὰ τοὺς ἄλλους Μητροπολίτες ἐκτὸς τῶν τριῶν ἀνωτέρω διοικήσεων ἀρμόδιος νὰ κρίνει προφανῶς θὰ ἦταν ὁ Ἐξάρχος τῆς διοικήσεως στὴν ὁποία ἀνήκαν, δηλ. «ἢ τῶν Μητροπολιτῶν μιᾶς διοικήσεως συνέλευσις μετὰ τοῦ πρωτεύοντος καὶ Ἐξάρχου αὐτῶν» (ὅπως οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως σὲ ἄλλη ὑποσημείωση στὸν στ' Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἐπισημαίνουν). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἐξάρχος τῆς διοικήσεως μετὰ τῆς συνόδου τοῦ ἔπαψε νὰ ὑπάρχει («ἠπράκτησεν τώρα), **ὑπεκατεστάθη στίς ἄλλες Διοικήσεις ἐκτὸς τῶν τριῶν ἀπὸ τὴν οἰκεία πατριαρχικὴ Σύνοδο:** «... ἡ σύνοδος ἐκάστου Πατριάρχου κρίνει πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τῶν Μητροπολιτῶν τῆς ὑποκειμένης αὐτῷ διοικήσεως, ὡσὰν ὁποῦ μείζων ἐγένετο τῆς Συνόδου τῆς Διοικήσεως, ἀφ' οὗ οἱ Πατριάρχαι ἔλαβον τελείαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ χειροτονεῖν τοὺς οἰκείους Μητροπολίτας ἐν τῇ δ' Συνόδῳ ἣν περ πρότερον οὐκ εἶχον...»¹⁸⁷.

Ἀπὸ τὸ συσχετισμὸ τῶν δύο ὑποσημειώσεων στὸ Πηδάλιο, τὸν 6. τῆς β' καὶ στὸν 9. τῆς δ' Οἰκουμενικῆς προκύπτουν ἐρωτήματα:

- Μέχρι νὰ «ὑποκατασταθεῖ» ὁ Ἐξάρχος τῆς Διοικήσεως μὲ τὴν σύνοδο τοῦ ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴν σύνοδο, **πῶς κωλύεται ἡ Ἐκκλητος στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ὁποία παρέχει ρητὰ ὡς διαζευκτικὴ εὐχέρεια ὁ 9. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας;**

- Ὅταν ὁ Ἐξάρχος τῆς Διοικήσεως καὶ ἡ σύνοδος τοῦ ὑπεκατεστάθη ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴν Σύνοδο, **πῶς μπορεῖ καὶ πάλι νὰ ἀποκλείεται ἡ διαζευκτικὴ εὐχέρεια τῆς Ἐκκλησίας στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως,** γιὰ τὴν ὁποία κάνει λόγο ρητὰ ὁ 9. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας;

Τελικὰ: Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως θεωροῦν, ὅτι κατὰ τὴν θέσπιση τοῦ κανόνα στὴ Χαλκηδόνα οἱ Μητροπολίτες τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως εἶχαν τὴν εὐχέρεια νὰ δικασθοῦν «ἢ εἰς Ἐξάρχον τῆς Διοικήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται, ἢ εἰς τὸ Κωνσταντινουπόλεως ὡς εἰς ἴδιον Πατριάρχη». Οἱ Μητροπολίτες ὅμως τῶν ἄλλων Πατριαρχείων, παρότι καὶ αὐτοὶ ἀνήκαν σὲ κάποια ἀπὸ τίς ἄλλες Διοικήσεις τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐκρίνοντο μόνο ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τους καὶ τὴν περὶ αὐτὸν σύνοδο, χωρὶς τὴν δυνατότητα προσφυγῆς στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. **Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐρμηνεῖα ἐναντία ὄχι μόνο στὸ πνεῦμα τοῦ 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, ἀλλὰ καὶ κατ' εὐθείαν**

---

187. Πηδάλιο, 161.

έναντια στο γράμμα του κανόνα. Καταργείται αυθαίρετα ή δεύτερη διαζευκτική εὐχέρεια πού προσφέρει ὁ κανόνας, δηλ. ἡ προσφυγή στο θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Στο ἀδιέξοδο τῆς παραδόξου ἀνισότητος μεταξύ τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Ἐκκλησίας πού καθιερώνει ἡ ἐρμηνεία τους οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἐπικαλοῦνται τὸ ἀνέκκλητο τῶν πατριαρχικῶν ἀποφάσεων ἀναζητώντας βακτηρία σὲ δύο σχόλια τοῦ Ζωναρᾶ, ξεχνώντας βεβαίως τὶς Ἰουστινιάνειες διατάξεις πού ἀνέφεραν προηγουμένως! Αὐτὸ ἀσφαλῶς δὲν συμβαίνει τυχαῖα. Τί ἐσήμαιναν γιὰ τὴν ἐποχὴ τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως οἱ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ; (Τὶ σημαίνει γιὰ μᾶς σήμερα ἡ Ἰουστινιάνεια νομοθεσία;). Απολύτως δὲ σημαίνουν κάτι. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ στο καταληκτικὸ ἐπιχείρημά τους οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἀγνοοῦν τὴν πολιτικὴ νομοθεσία καὶ θεωροῦν, ὅτι τοὺς προσφέρονται πρὸς ἀπόδειξη τῆς θέσης τους δύο σχόλια ἀπὸ τὰ Ζωναρᾶ.

8. Ἡ ἀλλοίωση τῶν σχολίων τοῦ Ζωναρᾶ

• Τὸ πρῶτο σχόλιο τοῦ Ζωναρᾶ προέρχεται ἀπὸ τὸ σχόλιό του στὸν 17. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας¹⁸⁸. Ἐκεῖ ὁ βυζαντινὸς σχολιαστὴς λέγει, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν μπορεῖ νὰ θεωρεῖται a priori δικαστὴς ὄλων τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχείων, ἀλλὰ μόνο τῶν ὑποκειμένων σ' αὐτόν, γιὰ τὸν τοὺς ἄλλους Μητροπολίτες τῶν ἄλλων Πατριαρχείων δὲν εἶναι δυνατόν «ἄκοντας ἐλκύσει δικάσασθαι παρ' αὐτῶ». Ὁ Ζωναρᾶς ἐπισημαίνει ἐδῶ τὸ αὐτονόητο, ὅτι δηλ. ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν μπορεῖ αυθαίρετα καὶ βίαια νὰ ἀσκήσει ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως προϋποθέτει τὴ βούληση καὶ τὴ συναίνεση τοῦ ἐκκαλοῦντος νὰ κριθεῖ ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα τοῦ Ζωναρᾶ σημαίνει αὐτονόητα, ὅτι ὁ ἐκκαλῶν, ἐὰν τὸ ἐπιθυμῇ μπορεῖ νὰ κριθεῖ καὶ ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ζωναρᾶς ἐξ ἄλλου εἶναι ὁ βυζαντινὸς σχολιαστὴς, ὁ ὁποῖος ἀναγνωρίζει στὴν Κωνσταντινούπολη ἴσα ἐξαιρετικὰ προνόμια μὲ τὴ Ρώμη¹⁸⁹. Τὸ προνόμιο τῆς Ρώμης ἦταν νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους. Τὸ ἴδιο προνόμιο ἀναγνωρίζει καὶ στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

• Ἐντυπωσιακὴ εἶναι ἡ παρερμηνεία τοῦ σχολίου τοῦ Ζωναρᾶ στὸν 5. κανόνα τῆς Σαρδικῆς. Ἡ ἀπόδοση τοῦ σχολίου ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ὑποδηλώνει ὄχι ἀπλᾶ παρερμηνεία, ἀλλὰ ἀλλοίωση τοῦ

---

188. Ρ. Π. Β', 260.

189. Ρ. Π. Β', 173 καὶ 282.

περιεχομένου του. Οί συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἀποδίδουν¹⁹⁰ στοὺς Ζωναρά τὰ ἐξῆς: «μόνον τῶν ὑποκειμένων τῶ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει ὁ Κωνσταντινουπόλεως τὰς Ἐκκλήτους, ὡσπερ καὶ μόνον τῶν ὑποκειμένων τῶ Ρώμης ἔχει ὁ Ρώμης τὰς Ἐκκλήτους». **Ὁ Ζωναράς ὅμως στοὺς σχόλιό του λέγει¹⁹¹ κάτι τὸ διαφοροτικὸ σχολιάζοντας τὸ συγκεκριμένο κανόνα:** «Ἐκ τούτου τοῦ κανόνος οἱ τῆς πρεσβυτέροις Ρώμης ἀρχιερεῖς αὐχοῦσιν ἐνδόσθαι αὐτοῖς τὰς Ἐκκλήτους πάσας τῶν ἐπισκόπων πρὸς αὐτοὺς ἀναφέρεσθαι, τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ τοῦτον εἶναι τὸν κανόνα ψευδῶς λέγοντες· ὅπερ κατὰ τὴν Καρθαγένην ἀθροισθεῖση συνόδῳ προτεθέν, ἠλέγχθη μὴ ἀληθεύειν, ὡς ἡ πρὸ τῶν κανόνων τῆς αὐτῆς συνόδου γραφὴ παριστᾷ. Οὔτε οὖν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐστὶν ὁ κανὼν, οὔτε πάσας τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐπισκόπων ἀνατίθησιν αὐτῶ. **Ὑπέκειντο δὲ τότε τῇ Ρωμαίων Ἐκκλησίᾳ, αἱ δυτικαὶ πᾶσαι σχεδὸν Ἐκκλησίαι, αἱ Μακεδονικαὶ δηλαδὴ, αἱ Θεσσαλικάι, αἱ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, αἱ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος καὶ αἱ τῆς λεγομένης Ἠπείρου, αἵτινες ὕστερον τῶ Κωνσταντινουπόλεως ὑπετέθησαν, ὡς ἐκείνῳ λοιπὸν καὶ τὰς ἐκκλήτους αὐτῶν ἀνήκειν».**

Μὲ ἀπλή ἀνάγνωσις τοῦ σχολίου διαπιστώνεται, ὅτι **ἄλλα ἐπισημαίνει ὁ Ζωναράς καὶ ἄλλα ἐξ ὀνόματός του καταγράφουν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως στοὺς Πηδάλιο.** Ὁ Ζωναράς περιορίζει γὰρ τὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης τὴ δυνατότητα ἀποδοχῆς Ἐκκλήτου μὲ βάση τὴ Σύνοδο τῆς Καρθαγένης, ἀφοῦ ὁ Κανόνας τῆς Σαρδικῆς δὲν ἦταν κανόνας τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς, ὅπως ψευδῶς διετείνοντο οἱ τῆς Ρώμης Ἀρχιερεῖς. Ὁ Ζωναράς γνωρίζοντας ἐπίσης τὴν προσπάθεια τῆς Ἀνατολῆς γὰρ τὸν περιορισμὸ τοῦ δικαιώματος τοῦ Ρώμης νὰ δέχεται Ἐκκλήτους μόνον ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας τῆς Δύσης -κάτι ποὺ συμφωνήθηκε ἐξ ἄλλου, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθῆ στὴν ἐπὶ Ἰ. Φωτίου Σύνοδο τῶν ἐτῶν 879/80- ἐπισημαίνει, ὅτι ὁ Ρώμης τελικὰ ἐδέχετο Ἐκκλήτους μόνον ἀπὸ ἐπαρχίας τῆς Δύσεως ὑποκειμένες σ' αὐτόν. Δὲν κάνει λόγο γὰρ τὴν Ἀνατολήν, δὲν κάνει λόγο γὰρ τὸ **Ἐκκλητο ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν στοὺς θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως** καὶ κυρίως δὲν λέγει, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους μόνον ἀπὸ τῆς ὑποκειμένης σ' αὐτόν ἐπαρχίας. Ἀντίθετα, γὰρ νὰ ἐξυψώσει τὸ κῦρος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπισημαίνει, ὅτι ἐπαρχίες τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ ὑπήχθησαν (ἀπὸ τὸ Λέοντα Γ΄ τὸν Ἰσαυρο) ἀπὸ τὴν Ρώμην στὴν Κωνσταντινούπολη. Αὐτὸ αὐτονόητα ἐσήμαινε -ἐπιλύοντας ἀμφιβολίας τοῦ παρελθόντος- ὅτι οἱ Ἐκκλητοὶ ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς θὰ ἔπρεπε νὰ κρίνονται ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, «ὡς ἐκείνῳ λοιπὸν καὶ τὰς

---

190. Πηδάλιο, 193.

191. Ρ. Π. Γ΄, 241.

ἐκκλήτους αὐτῶν ἀνήκειν». Πουθενὰ οὔτε ἀναφέρεται οὔτε ὑπονοεῖται, ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους ἀπὸ τοὺς ἄλλους πατριαρχικούς θρόνους τῆς Ανατολῆς.

Μετὰ τὴν παντελῆ παρερμηνεία τῶν δύο ἀνωτέρω διατάξεων τοῦ Ζωναρᾶ οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως δίνουν στὴν πράξη -παρὰ τὰ ἀντιθέτως ἀπὸ αὐτοὺς γραφόμενα- μιὰ εὐρύτερη ἐρμηνεία, γιὰ τὸ ποιὸς ἦταν ὁ Ἐξαρχος τῆς διοικήσεως, ἀπὸ αὐτὴ πού ἔδωσαν στὴν ὑποσημείωσή τους στὸν 6. Κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς. Στὴν ὑποσημείωση τοῦ 6. Κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Ἐξαρχος διοικήσεως ἦταν ὁ Μητροπολίτης τῆς πρωτεύουσης τῆς Διοικήσεως, ὁ Προεδρεύων τῆς συνελεύσεως τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Διοικήσεως. Ἐὰν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἔδιναν πράγματι αὐτὴν τὴν ἐρμηνεία γιὰ ὅλες τις Διοικήσεις τῆς Αὐτοκρατορίας στὸν 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνα (ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κατ' αὐτοὺς ὑποκατάσταση τῆς συνόδου τῆς διοικήσεως ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴ Σύνοδο), θὰ παρέμενε πάντα γιὰ τοὺς Μητροπολίτες τῶν ἄλλων Πατριαρχείων ὡς δευτέρα διαζευτικὴ εὐχέρεια ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ τὴ δευτέρα ὑποσημείωση ἡ ἔννοια τοῦ Ἐξάρχου τῆς διοικήσεως οὐσιαστικὰ διερεῖνεται: Ἐδῶ Ἐξαρχος τῆς διοικήσεως μπορούσε κατ' ἀρχὴν νὰ εἶναι τόσο ὁ πρόεδρος τῆς συνόδου τῶν Μητροπολιτῶν μιᾶς Διοικήσεως, ἀλλὰ δὲν ἦταν, γιὰτὶ ἡ σύνοδος αὐτὴ «ἠπράκτησεν» καὶ καταργήθηκε, ὅσο καὶ οἱ ἔχοντες τὸ προνόμιο νὰ φέρουν πολυσταύρια Μητροπολίτες, ἓνα προνόμιο, τὸ ὁποῖο ἐπίσης καταργήθηκε. Ἀλλὰ καὶ μέ αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία ἔμενε μόνο ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς δυνατότητα ἀσκήσεως ἐκκλήτου σύμφωνα μὲ τὸν 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας. **Οἱ συντάκτες ὅμως τῆς ὑποσημειώσεως, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν γιὰ ποιὸ λόγο ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν μπορούσε νὰ εἶναι ἀρμόδιος γιὰ κρίση ὅλων τῶν Μητροπολιτῶν, ἀκόμη καὶ αὐτῶν πού δὲν ὑπήγοντο στὴ δικαιοδοσία του παρερμηνεύοντας καὶ ἀλλοιώνοντας τὰ γραφόμενα καὶ τὸ νόημα τῶν γραφομένων ἀπὸ τὸ Ζωναρᾶ μέ μιὰ ἐντυπωσιακὴ καὶ παράλογη ἀσυνέπεια στὴ σκέψη τους, αὐθαίρετα ἀποφαίνονται, ὅτι «ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐστὶ κριτὴς πρῶτος καὶ μόνος καὶ ἔσχατος τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ Μητροπολιτῶν, οὐ μὴν δὲ καὶ τῶν ὑποκειμένων τοῖς λοιποῖς Πατριαρχαῖς».**

Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως μᾶς καλοῦν νὰ ἀποδεχθοῦμε, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Χαλκηδόνας, προερχόμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς 5 διὰ Πρεσβείων τιμηθέντες θρόνους (Ρώμη, Κωνσταντινούπολη, Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια, Ἱεροσόλυμα) καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου, **θέσπισαν ἓνα κανόνα πού ἀφοροῦσε μόνο τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄχι τοὺς ὑπολοίπους.** Μὲ ποιὸν ἄλλον κανόνα οἰασδήποτε Συνόδου συνέβη αὐτό; Σύμφωνα μὲ ποιά ἐρμηνευτικὴ ἀρχὴ τόσο τοῦ Δικαίου, ὅσο καὶ τῆς λογικῆς,

ὅταν ὁ νόμος εἶναι γενικὸς καὶ δὲν κάνει διαφοροποιήσεις καὶ διακρίσεις, ἐπιτρέπεται οἱ ἐρμηνευτὲς αὐθαίρετα καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν νὰ προβαίνει σὲ τέτοιες διακρίσεις; **Μιὰ τέτοια ἐρμηνεία δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἀποδεκτὴ, ὅταν μάλιστα στηρίζεται σὲ παρερμηνεία σχολίων Κανονολόγων, ἐκτὸς δὲ τούτου ἀντιβαίνει στὴν ἐρμηνεία ποὺ ἔδωσε ἡ Ἐκκλησία στὸ συγκεκριμένο κανόνα.**

9. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ 9. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία

• Ἡ αὐθεντικὴ ἐρμηνεία τοῦ 9. καὶ 17. κανόνα στὴν Χαλκηδόνα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι διαφοροτικὴ ἀπὸ αὐτὴ ποὺ παρέχει ἡ διαχρονικὴ ἐκκλησιαστικὴ κανονικὴ πρακτικὴ. Ἀσφαλῶς γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως εἶναι ἀναγκαῖο τὸ νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν διαφοροτικὲς παράμετροι ποὺ ὀδηγοῦν στὴν κατανόηση τῆς πράξεως αὐτῆς. Ἦτοι:

• Ἡ διαμόρφωση στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου, στὴν ὁποία ἀδιαμφισβήτητα συμμετεῖχαν καὶ ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὶς ἄλλες διοικήσεις τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ διοίκηση τῆς Αἰγύπτου. Στὴ διαμόρφωση τῆς ὑπεροχικῆς θέσεως τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοηθεῖ τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολη ἦταν ἡ πρωτεύουσα καὶ τὸ κέντρο τῆς αὐτοκρατορίας, πράγμα ποὺ συνέτεινε στὴν περαιτέρω ἀκτινοβολία τοῦ θρόνου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀποδοθέντα σ' αὐτὴν Πρεσβεία μὲ τὸν 3. Κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς. **Τὴ διαμορφωθείσα ἀπὸ τὸ 394 ἐθιμικὴ πρακτικὴ, ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐπιλύει ὑπερόριες ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις,** δὲν ἐπιβεβαιώνουν μόνο οἱ προαναφερθέντες λόγοι τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου μαζὶ μὲ τὴν πολλαπλὴ μαρτυρία καὶ ἄλλων πηγῶν ἀπὸ τὴν πράξη, ἀλλὰ **καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀωνύμου¹⁹² στὸ Σιναΐτικὸ Κώδικα 482:** «Ὅτι δὲ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ρώμης ἠδύνατο ἀνακρίνεσθαι ἢ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως κρίσις, ὅτε ἦσαν ὁμόφρονες καὶ ὁμόδοξοι, φησὶ κανὼν α' τῆς ἐπικυρωσάσης συνόδου τὴν Οἰκουμενικὴν ζ' σύνοδον¹⁹³. «Ὁρισεν ἡ ἀγία σύνοδος» καὶ τὰ ἐξῆς. Τοσοῦτον οὐκ ἐκκλητεύεται ἢ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ψῆφος, **παρ' ὅσον καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πατριαρχῶν μητροπολίτας δύναται κρίνειν ὡσαύτως καὶ τοὺς κληρικούς, ὡσπερ ἀπὸ τοῦ θ' κανόνος τῆς δ' συνόδου παρίσταται».**

---

192. J. Darrouzès, Documents inédits d'Écclésiologie Byzantine. Textes édités, traduits et annotés, Paris 1966, 334.

193. Ἐννοεῖται ἡ ἐπὶ Ἰ. Φωτίου συγκληθεῖσα σύνοδος τῶν ἐτῶν 879/80, ἡ ὁποία καὶ ἀνεγνώρισε τὴν Οἰκουμενικότητά της. Βλ. καὶ Mansi 17, 497DE.

Τὴ δύναμη τοῦ ἐθίμου καὶ τῆς ἐθιμικῆς πρακτικῆς γιὰ ὑπερόριες χειροτονίες καὶ τὴ σημασία τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου καταδεικνύει καὶ ἡ σθεναρὴ τοποθέτηση τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρεσβυτέρου Φιλίππου¹⁹⁴ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, ὁ ὁποῖος ἀνάγεται στὸν Ἰ. Χρυσόστομο καὶ στὴν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχιερατείας περὶ τὸ 400 συγκληθεῖσα σύνοδο μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Ἐφέσου Ἀντωνίου. Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς Συνόδου ὑπεβλήθη λίβελλος κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, ὅτι τελοῦσε σιμωνιακὰς χειροτονίες. Ὁ Ἰ. Χρυσόστομος μετέβη τελικὰ στὴν Ἐφεσο, συγκρότησε σύνοδο ἀπὸ 70 Ἐπισκόπους καὶ καθαίρεσε, ὅσους ἐπισκόπους εἶχαν χειροτονηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀντωνῖο σιμωνιακὰ. Ἡ ἀναγωγὴ στὸν Ἰ. Χρυσόστομο γίνεται ἐξ ἀφορμῆς ἔριδας τῶν Ἐφέσου Βασιανοῦ καὶ Στεφάνου γιὰ τὸ θρόνο τῆς Ἐφέσου. Τὸ ἐρώτημα ἦταν, ἐὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὡς Ἐφέσου. Ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἐκλεγεῖ κάποιος τρίτος, τὸ ἐρώτημα ἦταν, ἐὰν ἡ χειροτονία θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ στὴν Κωνσταντινούπολη. Στὴν ἀξίωση τῶν ἀσιανῶν ἐπισκόπων «οἱ κανόνες κρατεῖτωσαν», οἱ κληρικοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντέταξαν «**τὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν 99 κρατεῖτω· τὰ προνόμια Κωνσταντινουπόλεως μὴ ἀπόληται**»¹⁹⁵, ἀναγόμενοι στὸν 3. Κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς. Ἡ θέση τῶν κληρικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε ὡς ὑπόβαθρο **τὰ ἐξαιρετικὰ πρεσβεία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως**, δυνάμει τῶν ὁποίων τοῦ ἐδίδετο ἡ ἐξουσία νὰ χειροτονεῖ καὶ νὰ κρίνει ἐπισκόπους, ἀσκώντας καὶ ὑπερορίως μιὰ τέτοια ἐξουσία. Τελικὰ ἡ μεταγενέστερη ἀποδοχὴ τοῦ 28. Κανόνα θὰ δώσει τυπικὰ καὶ ἐπίσημα τὴ λύση καὶ στὸ ζήτημα αὐτό.

Ἡ προϊοῦσα ὑπεροχὴ αὐθεντία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμφανίζεται σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ πράξεις καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας, ὅπως τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ¹⁹⁶ (406-425), τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Σισινίου¹⁹⁷ (426-427) καὶ Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλου¹⁹⁸ (434-446). Λίαν χαρακτηριστικὲς οἱ πράξεις τοῦ τελευταίου: Μὲ ἐπιστολὴ του στὸ Δόμνο Ἀντιοχείας κρίνει ὡς κανονικὴ τὴν ἐκλογή τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς ἐπισκόπου Ἀνταράδου, ἐνῶ μὲ ἄλλη ἐπιστολὴ του στὸ Δόμνο Ἀντιοχείας στὸ ὄνομα «τῆς ἐν σώματι τῶν ἐπισκόπων ὀφειλομένης φιλαλληλίας» ἐμπλέκεται **στὴν ὑπόθεση** τοῦ ἐκβληθέντος τῆς ἐπισκοπῆς του Πέρρης Ἀθανασίου. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἐπισήμανση¹⁹⁹ τοῦ Πρόκλου:

194. ACO, 2, 1, 3, σελ. 52. Βλ. Φειδάς, Ὁ Θεσμός τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, I, 237-251.

195. ACO, 2, 1, 3, σελ. 53.

196. V. Grumel, Les Regestes, N. 400, 45.

197. V. Grumel, Les Regestes, N. 49a.

198. V. Grumel, Les Regestes, N. 86b, 88, 90.

199. ACO, 2, 1, 3, σελ. 68.

«μή τοίνυν νομίση σου ἡ θεοσέβεια ὡς ἐφ' ὕβρει τοῦ θρόνου τῆς μεγίστης Ἀντιοχείων πόλεως **κατέλαβε τὰ τῆδε** ὁ μνημονευθεὶς θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος... μὴ γένοιτο· ἀλλὰ δυσωπῶν αἰδεσιμωτέραν γενέσθαι τὴν ἐπ' αὐτῷ μεσιτείαν». Προφανῶς ἡ σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὴ ἔχοντας τὴν ἀπόδειξη τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν τῶν ἐπικληθέντων ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο ἐζήτησε ἀπὸ τὸ Δόμνο Ἀντιοχείας τὴν ἐξέταση τῆς ὑπόθεσης. (Ὁ Δόμνος συνεκάλεσε τὸ 445 Σύνοδο τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως· ἐν τούτοις ἡ ὑπόθεση συνεζητήθη καὶ στὴ Χαλκηδόνα²⁰⁰, ἡ ὁποία δὲν κατέληξε σὲ ἀπόφαση, ἀλλὰ προέκρινε τὴν ἐκ νέου ἐξέταση τῆς ὑπόθεσης ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια. Ἡ ὀριστικὴ κατάληξη τῆς ὑπόθεσης παραμένει ἄγνωστη). Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλος ἐπιδοκιμάζει περαιτέρω τὴν ἐκλογή τοῦ Εἰρηναίου ὡς ἐπισκόπου Τύρου, στηρίζει τὴν κανονικότητα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτη Ἐφέσου Βασσιανοῦ, χειροτονεῖ τὸν Καλλίνικο ὡς ἐπίσκοπο Γάγγρας, πράξη πού ἀνακοινώνει μὲ ἐπιστολὴ τοῦ στὸν Εὐσέβιο Ἀγκύρας. **Πῶς ὅμως ἔγιναν καὶ πῶς δικαιολογοῦνται ὅλα αὐτά, τὴν ἐποχὴ μάλιστα πού ἡ δικαιοδοσία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἐξετείνετο ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως;**

Ἡ ἐξουσία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς ἐν αὐτῇ συνεδριαζούσης Ἐνδημούσης Συνόδου νὰ ἀσκεῖ ὑπερόρια δικαστικὴ ἐξουσία, ὅταν τῆς ἐζητεῖτο, **φτάνει ὡς τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς αὐτοκρατορίας**, ὅπως μαρτυρεῖ -μεταξὺ πολλῶν ἄλλων μαρτυριῶν- ἡ ἀκύρωση τῆς καθαιρέσεως τοῦ ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος Ἰωάννη ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Λουκᾶ Χρυσοβεργῆ²⁰¹ (1157-1170) καὶ μεταγενέστερα ἡ καθαίρεση τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων Ἰωακείμ καὶ Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Δ΄ Περκούση ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Συμεῶν²⁰² (1482-1486).

Παράλληλα ὁ **Κωνσταντινουπόλεως Κάλλιστος Α΄** σὲ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Τυρνόβου²⁰³ (1355) ἐπισημαίνει: «... ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνος καὶ **τὰς τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν κρίσεις Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ ἐπανακρίνει καὶ διευθετεῖ** καὶ ἐπιψηφίζεται καὶ τὸ κῆρος δίδωσιν, ὡς οἱ θεῖοι κανόνες διαγορεύουσιν...». Ὁ ἴδιος Πατριάρχης γράφοντας²⁰⁴ ἕνα χρόνο ἀργότερα στὸν Πατριάρχη Ἀντιοχείας (1356) ἐπισημαίνει: «... ὁ τῆς

200. ACO, 2, 1, 3, σελ. 69.

201. V. Grumel, Les Regestes, N. 1097.

202. Δ. Ἀποστολόπουλος / Μ. Παῖζη-Ἀποστολοπούλου, Οἱ πράξεις τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπιτομὴ-Παράδοση-Σχολιασμός. I. 1454-1498, Ἀθήνα 2013, π. 77, 194-196.

203. F. Miklosich-J. Müller, Acta et Diplomata, I, 438.

204. F. Miklosich-J. Müller, Acta et Diplomata, 380.

Κωνσταντινουπόλεως θρόνος, ὅτε δὴ οἰκουμενικὸς ὢν, **προνόμιον ἔκπαλαι κέκτηται παρὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων εἰς τὰς ἑκατασταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας, τὰ παρεμπύπτοντα ἐν αὐταῖς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα διερευνᾶν καὶ ἐξετάζειν**». Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἤδη κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο, ἐρμήνευσε καὶ ἐφήρμοσε διαφορετικὰ τοὺς σχετικούς κανόνες τῆς Χαλκηδόνας ἀπὸ ὅ,τι οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεις στὸ Πηδάλιο, καταδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιστολή²⁰⁵ τοῦ Πατριάρχου **Κωνσταντινουπόλεως Νείλου (1382)** πρὸς τὸ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης: «καὶ εἰ βούλει μαθεῖν τοῦ πατριάρχου προνόμιον, ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς δ' συνόδου τοῦτο μαθήσει, **τοῦ ἐνάτου τε φημί καὶ τοῦ ἑπτακαιδεκάτου, ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνωμεν λόγον...**». Ἡ κανονικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν μετὰ τὴν πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐποχὴ -ὅπως καταδεικνύεται ἀπὸ τὴ μνημονευθεῖσα Συνοδικὴ Ἐπιστολὴ τῶν 4 Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς- δὲν ὑπῆρξε διαφορετικὴ.

Μιὰ ἀκόμα μεταγενέστερη μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσφέρει καὶ ἡ **Βακτηρία Ἀρχιερέων**²⁰⁶ (1645): «Ὁ δὲ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἔχει ἄδειαν...καὶ εἰς τοὺς ἄλλους θρόνους τῶν πατριαρχείων, **εἴ τι ἀμφιβολίαν ἔχουσι νὰ ἐπιτηρῇ καὶ νὰ ἀποφασίζῃ εἰς τὰς κρίσεις τῶν θρόνων τῶν ἄλλων...**».

• Οἱ κανόνες 9. καὶ 17. τῆς Χαλκηδόνας δὲν μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν ὑφισταμένη διοικητικὴ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Τὸ Μητροπολιτικὸ σύστημα διοικήσεως καθιερωθὲν ἀπὸ τὸν 5. κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς (325) κατεβλήθη προσπάθεια ἀπὸ τὸν 6. κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς νὰ διευρυνθεῖ σὲ Ἐξαρχικὸ ἐπὶ τῆ βάσει τῆς εὐρύτερας διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς αὐτοκρατορίας σὲ διοικήσεις, κάτι πού δὲν ἦταν δυνατὸ, ὅπως ἤδη ἐπεσημάνθη, σὲ ὅλες τὶς διοικήσεις τῆς αὐτοκρατορίας λόγω κυρίως τῆς ἀντιστάσεως τῶν κατὰ τόπους Μητροπολιτῶν. Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος θὰ ὑπερβεῖ ὁποιαδήποτε ἀντίσταση καὶ θὰ καθιερώσει μὲ τὴν ἀναγνώριση συγκεκριμένης ἐδαφικῆς δικαιοδοσίας σὲ 3 θρόνους πού εἶχαν τιμηθεῖ μὲ Πρεσβεῖα (Κωνσταντινούπολη, Ἀντιόχεια καὶ Ἱεροσόλυμα, δεδομένου, ὅτι ἡ μὲν δικαιοδοσία τοῦ Ἀλεξανδρείας εἶχε καθορισθεῖ ἀπὸ τὴν Α' Οἰκουμενικὴ, ἐνῶ ἡ προσοδευτικὴ δικαιοδοτικὴ ἐπέκταση τοῦ Ρώμης στὴν Ἰταλία καὶ ἀργότερα σὲ περιοχὲς τῆς Δύσης οὐδέποτε ἀμφισβητήθηκε στὴν Ἀνατολή), τὸ Πατριαρχικὸ σύστημα, μὲ συνέπεια τῆ δημιουργία τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν. Παράλληλα, ἡ Σύνοδος τῆς Σαρδικῆς μὲ τοὺς προαναφερθέντες κανόνες τῆς εἶχε ἀποδώσει στὸ θρόνο τῆς Ρώμης τὸ

205. F. Miklosich-J. Müller, Acta et Diplomata, I, vol. 2, 40.

206. Ἱερομονάχου, ἀρχιμανδρίτου καὶ ἐπιτρόπου Ἰωαννίνων Ἰακώβου, Βακτηρία Ἀρχιερέων (1645), Τόμ. Γ', Στοιχεῖα Λ-Ω, Ἐπιμ. Πρ. Ἀκανθόπουλος, Θεσσαλονίκη 2008, 1278.

δικαίωμα να αποδέχεται Ἐκκλήτους ἀπὸ ὅλη τὴν Ἐκκλησία χωρὶς περιορισμό. **Ὅσο καὶ νὰ ἐνοχλεῖ ἐμᾶς σήμερα τοὺς Ὁρθοδόξους αὐτό, ἡ ἀπόδοση αὐτοῦ τοῦ προνομίου στὸν Ἐπίσκοπο Ρώμης εἶναι ἀδιαμφισβήτητη.** Ὁ Καθηγητὴς Σπ. Τρωϊᾶνος²⁰⁷ ἐπισημαίνει: «...δὲν δυνάμεθα, νομίζω, νὰ ἀμφισβητήσωμεν σοβαρῶς, ὅτι ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος ἐπιεδίωξε νὰ καταστήσῃ τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης φορέα τῆς ὑπερτάτης ἐπὶ συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας δικαστικῆς ἐξουσίας, δυνάμει τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ ἐξαφανίζῃ πᾶσαν ἀπόφασιν οἰουδήποτε ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου ἐπιβάλλουσιν εἰς ἐπίσκοπον τὴν ποινὴν τῆς καθαιρέσεως καὶ νὰ διατάσῃ νέαν συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως». Ταυτόχρονα ὅμως θὰ πρέπει νὰ ὑπομνηστῆ τὸ ἀνωτέρω ἐπισημανθέν, ὅτι **ἡ γεωγραφικὴ εὐρύτητα ἄσκησης αὐτοῦ τοῦ προνομίου περιορίστηκε** κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὴν σύνοδο τῆς Καρθαγένης γιὰ τὶς ἐπαρχίες τῆς Β. Ἀφρικῆς περιορίστηκε δὲ ἀποκλειστικὰ στὴν Ἰταλία κατὰ τὴν σύνοδο τῶν ἐτῶν 879/890 ἐπὶ Ἰ. Φωτίου.

Ἡ γενικὴ θεώρηση καὶ ἐπισκόπηση τῶν Ἰ. Κανόνων ἀπαιτεῖ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς πάντοτε ὑπ' ὄψιν του, ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε ἤδη ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς **τὰ ἴσα Πρεσβεῖα μὲ τὴν Ρώμην.** Αὐτὸ δὲ σημαίνει τίποτα ἄλλο στὴν πράξη, παρὰ ὅτι ἀναγνωρίστηκε ἐθιμικὰ στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ προνόμιον νὰ αποδέχεται Ἐκκλήτους γιὰ ὑποθέσεις ἀναφυόμενες στὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. **Διαφορετικὰ ἡ ἔννοια τῶν ἴσων Πρεσβεῖων** (καὶ προφανῶς ἀνίσων ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους πατριαρχικοὺς θρόνους τῆς Ἀνατολῆς) δὲ θὰ εἶχε κανένα νόημα. Ἡ ἐπισήμανση αὐτὴ ἔχει διπλὴ σημασία. **Ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐχούσης τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ρώμης, θὰ εἶχε τὸ προνόμιον ἀποδοχῆς Ἐκκλήτου, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν εἶχαν θεσπιστεῖ οἱ κανόνες 9. καὶ 17. τῆς Χαλκηδόνας.** Κατὰ συνέπεια ἡ προσπάθεια στὴν ἔρευνα νὰ διερευνηθεῖ, τὸ ἐὰν οἱ κανόνες αὐτοὶ τῆς Χαλκηδόνας ἀφοροῦν Μητροπολίτες ὑπαγομένους ἀποκλειστικὰ στὸ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ καὶ ὑπεροχίως ἔξω ἀπὸ αὐτόν, **ἀποτελεῖ ἀμφισβήτηση τοῦ 28. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας πού ἐντάσσει τὴν Κωνσταντινούπολη στὰ προνόμια τοῦ πρώτου θρόνου.** Κατὰ τὸν 28. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ἡ Κωνσταντινούπολη ἔχει τὰ ἴσα Πρεσβεῖα καὶ τὰ ἴδια προνόμια μὲ τὴν Ρώμην ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς. **Διαφορετικὰ ἡ ἐξίσωση τῶν Πρεσβεῖων μεταξὺ τῶν δύο θρόνων δὲ θὰ εἶχε κανένα ἀπολύτως νόημα.** Ὡς ἐκ τούτου ὀφείλει νὰ ἐπισημάνει κανεὶς, ὅτι ἡ ἀναγνώριση ἀποδοχῆς Ἐκκλήτου στὸ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῶν κανόνων 9. καὶ 17. τῆς Χαλκηδόνας ἔχει χαρακτῆρα διαπιστωτικὸν καὶ ὄχι χαρακτῆρα συστατικόν. Ἡ συστατικὴ πράξις τοῦ

---

207. Σπ. Τρωϊᾶνος, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Δικονομία μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, 145.

δικαιώματος αποδοχής Ἐκκληίου γιὰ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ὁ 3. Κανόνας τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς μὲ τὴν ἀπόδοση τῶν Πρεσβείων σ' αὐτὸν καὶ ἡ διαμορφωθεῖσα ἐθιμικῆς κανονικῆ συνείδηση, ὅτι τὰ Πρεσβεία αὐτὰ εἶναι ἴσα μὲ αὐτὰ τῆς Ρώμης, ὥστε νὰ μπορεῖ καὶ αὐτὴ νὰ ἀποδέχεται Ἐκκληίους.

Ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω πολλαπλῶς οἱ ἀπόψεις ὄλων τῶν Βυζαντινῶν Κανονολόγων καὶ τὰ ἴσα Πρεσβεία καὶ προνόμια μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς καὶ κείμενα ἐκ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας.

Σὲ αὐτὴ τῆ συνάφεια μπορεῖ ἀκόμα νὰ ἀναφερθεῖ τὸ κείμενον τοῦ Ἀνωνύμου συγγραφέως ἐκ τοῦ 1' αἰῶνος²⁰⁸, ὁ ὁποῖος παραπέμπει στὸν Ἰουστινιάνειο Κώδικα καὶ τὰ Βασιλικὰ τοῦ Λέοντα Σοφοῦ: «**Ὅτι προνόμιον τοῦ πάπα ἔχει ὁ Πατριάρχης, ζῆτει βιβλίον α' τοῦ κώδικος τίτλου β' διάταξιν σ', ἦτοι βιβλίου τῶν βασιλικῶν ε' τίτλου α' κεφάλαιον σ'**».

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα τὸ 1β' αἰῶνα, ὁ **Νεῖλος Δοξαπατρῆς**²⁰⁹ στὸ ἔργο του «Τάξις τῶν Πατριαρχικῶν θρόνων» ἐπισημαίνει: «Διὸ καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὑπογράφει ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης· ἐπεὶ γὰρ ἔλαβε τὰ πρεσβεία καὶ τὰ προνόμια τῆς Ρώμης... Ὡσπερ δὲ προνόμιον εἶχε ὁ Ρώμης τὰς ἐγκλήτους τὰς κατὰ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν γενομένας καὶ τὰς κατηγορίας δικάζειν, ἐπεὶ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε τὰ τῆς Ρώμης προνόμια, εἰκότως καὶ οὗτος δύναται δικάζειν τοὺς προειρημένους τρεῖς πατριάρχας».

Ἡ τελευταία πρόταση τοῦ Νεῖλου Δοξαπατρῆ περιέχει δύο σημεία, τὸ ἓνα παρεξηγήσεως δυνατὸ καὶ τὸ ἄλλο ἐπισημάνσεως ἄξιο. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε ἀκριβῶς τὸ προνόμιο ποὺ εἶχε ὁ Ρώμης, δηλ. νὰ κρίνει ἀποφάσεις ἄλλων πατριαρχείων γιὰ ἐπισκόπους καὶ Μητροπολίτες τῆς δικαιοδοσίας του, ὄχι ὅμως τοὺς ἴδιους τοῦ πατριάρχης, παρότι καὶ αὐτὸ συνέβη στὴν πράξη (κατεγράφησαν ἀνωτέρω παραδείγματα). Ἡ κρίση ἐνὸς Πατριάρχου ὀφείλει κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον νὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς ὁμοταγεῖς²¹⁰ του. Σὲ κάθε περίπτωση ἢ τελικὴ κρίση, ὅταν ἀφορᾷ Πατριάρχῃ, ἐκφεύγει τῆς κρίσης τοῦ δικαστηρίου τοῦ Πατριαρχείου στὸ ὅποιο ἀνήκει. **Οἱ Πατριάρχες τῶν ὁποίων τὶς ἀποφάσεις ὁ Κωνσταντινουπόλεως μποροῦσε νὰ δικάζει ἐκ νέου ἦταν τρεῖς, δηλ. ὁ Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἀντιοχείας καὶ ὁ Ἱεροσολύμων, δηλ. ὄχι ὁ Ρώμης.**

---

208. J. Darrouzès, Documents inédits d'Ecclésiologie Byzantine, 334.

209. P. G. 132, 1101CD.

210. Κατὰ τὸ Θεόδωρο τὸ Στουδίτη: «εἰ παρατραπῆ εἷς ἐκ τῶν πατριαρχῶν, ὑπὸ τῶν ὁμοταγῶν...τὴν ἐπανόρθωσιν λήψεσθαι». P.G. 99, 1420. CFHB 31/2.698. Τὴν ἴδια ἀποψη ἐκφράζει καὶ ὁ ἐκθρονισθεὶς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς εἰκονομαχίας πατριάρχης Νικηφόρος. P.G. 100, 121-124. Τὸ θέμα χρήζει περαιτέρω διερευνήσεως στὴν ἔρευνα.

Αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἀντιλαμβάνεται καὶ ὁ Νεῖλος Δοξαπατρῆς, αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἀποκλείουν οἱ Πατέρες τῆς κατὰ τὰ ἔτη 879/80 Συνόδου ἐπὶ Ἰ. Φωτίου, αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐπὶ αἰῶνες μαρτυρεῖ ἡ ἀδιάψευστη διαχρονικὴ κανονικὴ πράξις, δὲν ἀντιλαμβάνονται ἢ φαίνεται νὰ μὴ ἀντιλαμβάνονται οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως, οἱ ὁποῖοι συντάσσουν τὸ κείμενό τους, ὑποτίθεται, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν κίνδυνο, νὰ μὴ ἀποκτήσει ποτὲ ὁ **Κωνσταντινουπόλεως τὸ μοναρχικὸ ἀξίωμα τοῦ Πάπα στὴν Ἀνατολή, ὡς ἐὰν ὑπῆρχε τέτοιος κίνδυνος**, ὡς ἐὰν οἱ κανόνες τῆς Σαρδικῆς μποροῦσαν νὰ θεμελιώσουν τὸ Παπικὸ Πρωτεῖο, ὡς ἐὰν οἱ Κανόνες 9. καὶ 17. τῆς Χαλκηδόνας νὰ καθιέρωναν ἓνα τέτοιου εἴδους Πρωτεῖο καὶ γιὰ τὸν Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὴν ἀνάγνωση καὶ ἐρμηνεῖα τοῦ 9. καὶ 17. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας πρέπει νὰ ληφθεῖ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ θρόνος τῆς Ρώμης εἶχε ἤδη ἀπὸ συγκεκριμένους κανόνες λάβει τὸ δικαίωμα ἀποδοχῆς Ἐκκληίου καὶ κατὰ συνέπεια οἱ κανόνες αὐτοὶ δὲν τὴν ἀφοροῦν ἄμεσα. Παρότι ὁ κανόνας δὲ διακρίνει, ἡ κανονικὴ πράξις, ἀκόμα καὶ πρὶν τὴ διακοπὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο πρώτων θρόνων (1054), καταδεικνύει, ὅτι οὐδέποτε ἡ Κωνσταντινούπολις ἐλήφθη καὶ ἀνεκάλεσε ἀπόφαση ποῦ εἶχε ληφθεῖ στὴ Ρώμη, γιὰ θέμα ποῦ εἶχε ἀνακύψει καὶ κριθεῖ στὴ δική της δικαιοδοσία. Τὸ ἀντίστροφο συνέβαινε. Ἡ πραγματικότητα αὐτὴ ἦταν δεδομένη καὶ γιὰ τοὺς Πατέρες τῆς Χαλκηδόνας τὴ στιγμὴ ποῦ θέσπιζαν τὸν κανόνα 9. καὶ 17. καὶ ἀπέδιδαν ἐπίσημα καὶ στὸν Κωνσταντινουπόλεως τὸ δικαίωμα ἀποδοχῆς Ἐκκληίου.

Κατὰ τὴ ρύθμιση τοῦ 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ἡ διαφορὰ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ μὲ Μητροπολίτη μποροῦσε νὰ κριθεῖ (ἢ) ἀπὸ τὸν Ἐξαρχο τῆς διοικήσεως ἢ ἀπὸ τὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Γιὰ τὴν ἐρμηνεῖα τῆς διατάξεως αὐτῆς ὀφείλουν ἀπαραιτήτως νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ ἑξῆς:

- Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ὁ ὅρος «ἔξαρχος» τῆς διοικήσεως ἔλαβε πολλὰς ἐρμηνεῖες στὴ μέχρι τώρα κανονικὴ ἐρμηνευτικὴ καὶ βιβλιογραφία. Θὰ ἀναφερθοῦν συνοπτικὰ μόνο οἱ ἐρμηνεῖες τῶν βυζαντινῶν κανολόγων.

Ὁ Ζωναρᾶς²¹¹ συνοψίζει τὶς ἀντιτιθέμενες ἐρμηνεῖες: «...τινὲς οὖν ἐξάρχους τῶν διοικήσεων **τοὺς πατριάρχας** φασί... ἄλλοι δὲ τοὺς μητροπολίτας τῶν ἐπαρχιῶν φασὶ ὀνομάζεσθαι ἐξάρχους... κρεῖσσον δ' ἂν εἴη τοὺς **μητροπολίτας τῶν ἐπαρχιῶν** ἐξάρχους λέγεσθαι, «τὸν ἕκτον κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου παράγοντες εἰς πίστιν». Κατὰ τὸν Ζωναρᾶ Ἐξαρχος τῆς διοικήσεως ἦταν μᾶλλον οἱ Μητροπολίτες (τῶν ἐπαρχιῶν).

---

211. Ἐρμηνεῖα σπὸ 17. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, Ρ. Π. Β', 259-260.

Κατὰ τὸ Βαλσαμῶνα «ἔξαρχος τῆς διοικήσεως ἐστίν... οὐχ ὁ ἐκάστης ἐπαρχίας μητροπολίτης²¹², ἀλλ' ὁ τῆς ὅλης διοικήσεως μητροπολίτης... Τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἐξάρχων προνόμιον οὐκ ἐνεργεῖ κἄν γὰρ λέγονται ἔξαρχοί τινες τῶν μητροπολιτῶν, ἀλλ' τοὺς ἐν ταῖς διοικήσεσιν ὄντας ἑτέρους **μητροπολίτας**, οὐκ ἔχουσιν ὅλως ὑποκειμένους αὐτοῖς».

Κατὰ τὸν Ἀριστηνὸ²¹³: «Ἀλλὰ καὶ ἐπίσκοπος ἢ κληρικός, εἰ κατὰ μητροπολίτου ἔχει τινὰ ὑπόθεσιν ἢ παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἦτοι τῷ **πατριάρχῃ**, ὑφ' ὃν τελοῦσιν οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων μητροπολίται δικάζεσθαι ἢ παρὰ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.

Μὲ βάση αὐτὲς τίς θεωρήσεις οἱ νεώτεροι ἐρμηνευτὲς τῶν Κανόνων θεωροῦν ὡς «ἔξαρχους τῆς διοικήσεως» εἴτε τοὺς Πατριάρχες μετὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ πατριαρχικοῦ συστήματος, εἴτε τοὺς Μητροπολίτες τῶν πρωτευουσῶν τῶν διοικήσεων. Εἶναι βεβαίως προφανές, ὅτι ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ἐκδοχὴ εὐρίσκεται πιὸ κοντὰ στὴ διοικητικὴ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας πρὸ καὶ κατὰ τὴ διάρκειά τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου στὴ Χαλκηδόνα.

Παράλληλα ὅμως θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ πολλαπλὲς ἔννοιες τοῦ ὅρου διοίκησις²¹⁴ στὶς πηγές. Μὲ τὸ ὄρο αὐτὸ ἐννοεῖτο ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ κάθε ἐπισκόπου. Μποροῦσε νὰ νοεῖται μιὰ Μητρόπολη ὑπὸ τὸν Μητροπολίτη. **Μποροῦσε νὰ νοεῖται ἡ περιφέρεια ἐνὸς Πατριαρχείου, ἐρμηνεῖα ποὺ φαίνεται ὡς πιθανότερη γιὰ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα.** Σπανιότερα καὶ σποραδικὰ μποροῦσε νὰ νοεῖται καὶ ἡ περιφέρεια πολλῶν Πατριαρχείων.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω δὲν εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ ὀρισθεῖ ἐπακριβῶς καὶ μὲ βεβαιότητα, τὸ τί ὥριζε ὁ Κανόνας ὡς Ἐξαρχο τῆς διοικήσεως κατὰ τὴ στιγμή τῆς θεσπίσεώς του. Τὸ μόνο βέβαιο, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ λεχθεῖ, εἶναι τὸ πῶς ἐρμήνευσε καὶ πῶς ἐφήρμοσε τὸν Κανόνα αὐτὸ ἡ πράξις τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς Ἐξαρχος διοικήσεως ἐκλαμβάνεται διαχρονικὰ ὁ

---

212. Ρ. Π. Β', 239. Βλ. Φειδᾶς, Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ἀθήναι 1969, 292-293, ὑποσ. 380 καὶ 381 καὶ 382.

213. Ρ. Π. Β'.

214. Τὸ πολυσήμαντον τῆς ἔννοιας τῆς Διοικήσεως γνωρίζουν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως, δὲν ἐξάγουν ὅμως ἐξ αὐτοῦ κάποιο συμπέρασμα ποὺ νὰ διευκολύνει τὴν ἐρμηνεία τους. Πηδάλιο, 161: «Τὸ τῆς Διοικήσεως ὄνομα πολυσήμαντον ἐστίν, ὅσον ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι. Α'. γὰρ σημαίνει τὴν ἐκάστου ἐπισκόπου ἐπισκοπὴν καὶ παροικίαν, κατὰ τὸν ξβ' τῆς Καρθ. Β'. τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Μητροπολίτου κατὰ τὸ κη' τῆς δ'. Γ. πολλῶν Μητροπολιτῶν ἐπαρχίας ἐν μιᾷ διοικήσει κειμένας κατὰ τὸν στ' τοῦτον τῆς β'. Δ'. τὴν ἐκάστου Πατριάρχου ἐνορίαν, ὡς λέγεται ἐν πολλοῖς τόποις τῶν πρακτικῶν τῶν Συνόδων ὡς ἐν τοῖς τῆς ἐν Εφέσῳ "ἡ ἁγία Σύνοδος τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως". Καὶ Ε'. τῶν δύο ἢ τριῶν Πατριαρχῶν ἐνορίας ὁμοῦ, ὡς εἴρηται ἐν τῇ ζ' "Ἰωάννου καὶ Θωμᾶ τῶν τοποτηρητῶν τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως, Ἀντιοχείας δηλ. καὶ Ἱεροσολύμων"».

Προκαθήμενος τοῡ κάθε ἐκκλησιαστικοῦ θρόνου, τοῡ τετιμημένου δια Πρεσβείων τιμῆς, δηλ. ὁ Πατριάρχης²¹⁵ (καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, ὡς προκαθήμενος αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας ποὺ δὲν ἦταν καὶ δὲν εἶναι Πατριαρχεῖο). Πιο κοντὰ σὲ αὐτὴ τὴ διαχρονικὴ ἐρμηνεία τοῦ Κανόνα εἶναι ἡ ὑπόθεση, ὅτι ὡς **Ἐξαρχος διοικήσεως κατὰ τὴ σύνταξη τοῦ κανόνα** νοοῦνται κατ' ἐξοχὴν οἱ Μητροπολίτες τῶν πρωτεύουσῶν τῶν τριῶν διοικήσεων Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης, ἀλλὰ καὶ οἱ πρωτεύοντες τῶν μεταγενέστερα τριῶν πατριαρχικῶν θρόνων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, (δύο ἐξ ἄλλου ἐκ τῶν τριῶν εἶχαν τὴν ἔδρα τους σὲ Πρωτεύουσα πολιτικῆς Διοικήσεως, δηλ. τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὴν Ἀντιόχεια). Ἄλλωστε οἱ ἐκφράσεις "Πατριάρχης τῆς Διοικήσεως" καὶ "ἔξαρχος τῆς διοικήσεως" ἐναλλάσσονται χωρὶς ἐννοιολογικὴ διαφορὰ καὶ σὲ αὐτὰ τὰ πρακτικὰ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς²¹⁶. Ὁ ὅρος Διοίκηση κατὰ τὴ σύνταξη τοῦ 9. κανόνα θὰ πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον ὑπὸ ἐκκλησιαστικῆ-κανονικὴ καὶ ὄχι ἀποκλειστικὰ ὑπὸ τὴν αὐστηρὰ πολιτικὴ τοῡ ἔννοια. Ἄλλωστε καὶ **οἱ 3 πολιτικὲς διοικήσεις τοῦ Πόντου, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης ἀποτελοῦσαν αὐτοτελεῖς ἐκκλησιαστικὲς ἐνότητες μέχρι τὴ Χαλκηδόνα**. Ἡ δυσκολία τῆς μετὰ βεβαιότητος ἐπακριβοῦς καθορισμοῦ τῆς ἐννοίας τοῦ Ἐξάρχου τῆς Διοικήσεως ὀφείλεται, στὸ ὅτι **ὁ κανόνας συνετάχθη σὲ μεταβατικὴ χρονικὴ περίοδο**, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ Πατριαρχικοῦ συστήματος, ἀφήνοντας πίσω τὸ Μητροπολιτικὸ (ἢ τὸ Ἐξαρχικὸ, ἐκεῖ ὅπου αὐτὸ ἴσχυσε) στὴ Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας.

Σὲ κάθε ὅμως περίπτωσι ὁ 9. (καὶ 17. κανόνας) τῆς Χαλκηδόνας, ὅπως καὶ νὰ κατανοηθεῖ ἡ ἔννοια τοῦ Ἐξάρχου τῆς Διοικήσεως, παρέχει ταυτόχρονα τὴ δυνατότητα ἀσκησης Ἐκκλήτου στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κάτι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ παραθεωρεῖται μέσα στὴ δαιδαλώδη ἀναζήτησι τῆς ἐννοίας τοῦ Ἐξάρχου στὴν ἀκαδημαϊκὴ ἔρευνα²¹⁷. Κατάργησι προσφυγῆς στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως παραβιάζει εὐθέως τὸν ἴδιο τὸν Κανόνα.

---

215. Γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τίτλου "Πατριάρχης", βλ. Πηδάλιο, 129-130 (Ὑποσημείωσι στὸν 6. κανόνα τῆς α' Οἰκουμενικῆς). βλ. Φειδᾶς, Ὁ Θεσμός τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, II, Ἱστορικοκανονικὰ προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ (451-553), Ἀθῆναι 1977, 27-37.

216. Ὅταν κατὰ τὴ γ' συνεδρίασι τῆς Συνόδου ἔπρεπε νὰ συγκροτηθεῖ ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ἐξέτασι τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντα οἱ ἄρχοντες καὶ ἡ Σύγκλητος ἔκαναν τὴν ἀκόλουθη πρότασι: "εἰ δοκεῖ τῇ ὑμετέρᾳ εὐλαβείᾳ, οἱ ὀσιώτατοι πατριάρχαι διοικήσεως ἐκάστης ἐπιλεξάμενοι ἓνα ἢ ἕκαστον τῆς ἰδίας ἕκαστος διοικήσεως, εἰς τὸ μέσον παρελθόντες καὶ κοινῇ περὶ πίστεως βουλευσάμενοι, τὰ συνευδοκοῦντα φανερὰ πᾶσι καταστήσουσι".

217. Μητρο. Σάργεων Μάξιμος, Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1972, 160-211.

Κατὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Κανόνα θὰ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ληφθοῦν περαιτέρω ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ κάτωθι:

- Ὁ Κανόνας εἶναι στὴν ἐκφορά του γενικός, δηλ. ἀφορᾷ ὅλα τὰ Πατριαρχεῖα (μὲ ἐξαίρεση τὴν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης γιὰ τοὺς λόγους ποὺ προαναφέρθηκαν) καὶ ἀσφαλῶς δὲν ἀφορᾷ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο τὶς πολιτικὲς διοικήσεις ποὺ ἐνετάχθησαν στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. **Αὐτὸ θὰ ἦταν μιὰ συσταλτικὴ χωρὶς ἔρεισμα ἐρμηνεία ποὺ ἀντίκειται σὲ θεμελιώδη ἐρμηνευτικὴ ἀρχή.** Ἐκτὸς τούτου, δεδομένου ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀσκοῦσε ἤδη δικαιοδοσία στὶς διοικήσεις αὐτές, πρᾶγμα ποὺ καὶ τυπικὰ ἀναγνωρίστηκε μὲ τὸν 28. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, **ἢ θέσπιση τοῦ 9. Κανόνα ὑπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια δὲ θὰ εἶχε νόημα καὶ θὰ ἦταν περιττή, ὡς ρυθμίζουσα τὸ αὐτονόητο.**

- Εἴτε ὁ κανόνας ἐρμηνευθεῖ, ὅτι ὡς Ἐξαρχοὶ διοικήσεως νοοῦνται οἱ πρωτεύοντες τῶν ὑπολοίπων πατριαρχικῶν θρόνων, πρᾶγμα ἀδιαμφισβήτητο γιὰτὶ ὁ κανόνας εἶναι γενικός, εἴτε ἐρμηνευθεῖ, ὅτι αὐτονόητα συμπεριλαμβάνονται ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ οἱ Μητροπολίτες τῶν πρωτευουσῶν τῶν τριῶν διοικήσεων ποὺ ὑπήχθησαν στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, (ὁ Βαλσαμῶν ἀσφαλῶς διαβεβαιώνει, ὅτι οἱ Ἐξαρχοὶ τῆς διοικήσεως ὑπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια ἔπαψαν μεταγενέστερα νὰ ὑπάρχουν, ὅπως μαρτυροῦν καὶ οἱ Notitiae Episcopatum ποὺ κάνουν λόγο γιὰ ἀπευθείας στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπαγόμενες Μητροπόλεις), τὸ βέβαιο εἶναι, ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρέμεινε ὡς **μία ὕστατη δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου γιὰ τοὺς Μητροπολίτες,** εἴτε ἀνήκαν στὴ δικαιοδοσία ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν Πατριαρχείων, εἴτε ἀνήκαν σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς διοικήσεις γιὰ ὅσο χρόνο λειτουργοῦσε Σύνοδος Διοικήσεως σ'αὐτές.

- Μιὰ ἄλλη ἐρμηνεία ἀποκλείεται: Ἐὰν θεωρηθεῖ, ὅτι ὁ Κανόνας δὲν παρέχει τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου γιὰ τοὺς Μητροπολίτες τῶν ἄλλων τριῶν διὰ πρεσβείων τιμηθέντων (Πατριαρχικῶν) θρόνων, τότε αὐτὸ σήμαινε, ὅτι **αὐτοὶ ἐστεροῦντο παντελῶς τοῦ δικαιώματος τῆς Ἐκκλήτου, δηλ. τὴν ἀπώλεια ἑνὸς θεμελιώδους δικονομικοῦ δικαιώματος.** Αὐτὸ π.χ. θὰ συνέβαινε γιὰ τοὺς Μητροπολίτες τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, οἱ ὅποιοι θὰ ἐκρίνοντο μόνο ἀπὸ τὴ σύνοδο τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Ἀντιοχείας μὲ πρόεδρο τὸν Ἀντιοχείας σὲ πρῶτο καὶ τελευταῖο βαθμό. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν **ἀδικοιολόγητη καὶ ἀντικανονικὴ στέρηση τοῦ δικονομικοῦ δικαιώματος τῆς Ἐκκλήτου** γιὰ τοὺς Μητροπολίτες τοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχείας θὰ ὑπῆρχε ἄνιση μεταχείρισή τους σὲ σχέση μὲ τοὺς

Μητροπολίτες πού υπήγοντο κατά το χρόνο συντάξεως τοῦ κανόνα σέ μιὰ ἀπό τῆς τρεῖς Διοικήσεις τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὅποιοι θὰ μπορούσαν νὰ κριθοῦν καί ἀπό τή σύννοδο τῆς Διοικήσεώς τους, ὅσο αὐτή λειτουργοῦσε καί, ἐάν ἤθελαν, ἀπό τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι ἀδύνατο καί παράλογο καί ἄδικο νὰ ἀποδοθεῖ στοὺς Πατέρες τῆς Χαλκηδόνας **μιὰ τέτοια πρόθεση εἰσαγωγῆς διακρίσεως εἰς βάρους τῶν Μητροπολιτῶν τῶν ἄλλων διὰ πρεσβείων τετιμημένων πατριαρχικῶν θρόνων.**

Τόσο ἡ βυζαντινὴ πολιτικὴ νομοθεσία -ἐάν χρειάζεται καί ἔχει σημασία νὰ τὴν ἐπικαλεσθοῦμε- ὅσο καί ἡ προγενέστερη τῆς Χαλκηδόνας κανονικὴ νομοθεσία πρέβλεπαν τὴ δυνατότητα διὰ τῶν συνόδων Αντόχειας, Σαρδικῆς καί Καρθαγένης ἀσκήσεως Ἐκκλητοῦ. Στὶς δύο τελευταῖες συνόδους προεβλέποντο μάλιστα, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθεῖ, ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως ἐκκλητοῦ καί μάλιστα δύο φορές. Στὸν στ' κανόνα τῆς β' Οἰκουμενικῆς δὲν προβλέπεται ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως Ἐκκλητοῦ γιὰ τὰ ἀδικήματα τῶν Μητροπολιτῶν. Δὲν γίνεται καν λόγος γιὰ αὐτοὺς. Ὀφείλει νὰ ὑπονοηθεῖ, ὅτι οἱ Μητροπολίτες θὰ ἔπρεπε νὰ κριθοῦν πρωτοδίκως καί ἀμετακλήτως ἀπὸ τὴ Μείζονα σύννοδο τῆς Διοικήσεως πού προβλέπει ὁ κανόνας (πού μάλιστα ἀπαγορεύει ἀκόμα καί τὴν Ἐκκλητο σὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἐάν ἡ ὑπόθεση δὲν εἶχε κριθεῖ ἀπὸ τὴ σύννοδο τῆς Διοικήσεως).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές καί ἀδιαμφισβήτητο, ὅτι ὁ **9. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας** κατὰ τὸ χρόνο τῆς θεσπίσεώς του καί μετέπειτα δὲν εἶναι μόνον σημαντικὸς διὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς ὑπεροχῆς τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἐνδημούσης συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς ὑπερτάτου δικαστηρίου, ἀλλὰ σημαντικώτατος στὴν ἱστορία τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, γιὰτὶ διασφαλίζει τὴν Ἐκκλητο ὡς θεμελιῶδες δικονομικὸ μέσο στὴν ἔνδικη διαδικασία. Αὐτὸ καί μόνον, πέρα ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο, καταδεικνύει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς θεσπίσεώς του.

10. Σύγχρονοι ἐρευνητές

Παραθεωροῦντες καί τὴ σημαντικὴ δικονομικὴ σημασία τοῦ 9. Κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς νεώτεροι Ἱστορικοὶ καί Κανονολόγοι ὀδηγοῦνται, μὲ δεδομένη ἐνίστη τὴ θέση, ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῶν πατριαρχικῶν συνόδων εἶναι ἀνέκκλητες, σὲ ἀμφίβολα καί ἀμφίσημα συμπεράσματα. **Ἐνδεικτικὰ** θὰ καταγραφοῦν χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα τριῶν ἀπὸ αὐτοὺς, ἀπὸ τὸ Βλ. Φειδᾶ, ἀπὸ τὸ Σπ. Τρωϊάνο καί τὸν Π. Παναγιωτάκο:

• **Βλάσιος Φειδᾶς**

Ὁ Καθηγητὴς Βλ. Φειδᾶς ἐρμηνεύοντας τὸν 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ἐπισημαίνει:²¹⁸ «Ἡ μεταγενεστέρα ἐκκλησιαστικὴ πράξις ἐστηρίχθη εἰς τὴν μεγίστην ἰσχὺν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν ἀσάφειαν τῶν κανόνων θ' καὶ ιζ' καὶ εἰς τὴν παρακμὴν τῶν πατριαρχικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἔνεκα τῆς Ἀραβικῆς κατακτῆσεως. **Ἡ μεταγενεστέρα πράξις τῆς Ἐκκλησίας εὐνοεῖ τὴν διεκδίκησιν τοῦ ἐκκλήτου, ἀλλ' οἱ κανόνες θ' καὶ ιζ' δὲν θεμελιοῦν τοῦτο κανονικῶς**». Πράγματι ὁ Καθηγητὴς Βλ. Φειδᾶς²¹⁹ θεωρεῖ, «ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὸν τίτλον Ἐξαρχος τῶν κανόνων θ' καὶ ιζ' καὶ εἰς τοὺς ἐπισκόπους Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς διοικήσεις ἐκεῖνας, ἐν αἷς ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀποκτήσει κατ' ἔθος ἐξαιρετικὴν ἐξουσίαν ἐν τῷ δικαίῳ τῶν χειροτονιῶν... τὸ δικαίωμα κρίσεως ἦτο ἀπόρροια τοῦ δικαιώματος χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων ἐκκλησιαστικῆς τινος διοικήσεως».

Ἀποτελεῖ μᾶλλον ἀντίθεση μὲ τὰ ἀνωτέρω, ὅσα ὁ ἴδιος Καθηγητὴς γράφει²²⁰ γιὰ τὴ λειτουργία τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ μάλιστα στὸ ἴδιο ἔργο του: «Οὕτως, ἡ Ἐνδημούσα σύνοδος κατέστη προοδευτικῶς ἐν τῇ πράξει **ὑπερδιοικητικὴ ἀυθεντία**, δυναμένη νὰ ρυθμίζῃ ζητήματα οὐ μόνον τῶν ἐλασσόνων λεγομένων διοικήσεων Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης, **ἀλλὰ καὶ τῶν διοικήσεων Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς**. Ἡ de facto εὐρεῖα ἀρμοδιότητος τῆς Ἐνδημούσης συνόδου ὑπῆρξεν τὸ θεμέλιον, ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ἡ προϊοῦσα περιβολὴ τῶν **ἐξαιρετικῶν πρεσβείων τιμῆς τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως** δι' ἀναλόγου ἐξουσίας καὶ ἐν τοῖς ζητήμασιν χειροτονιῶν καὶ κρίσεων ἐπισκόπων, ἰδίᾳ ἐν ταῖς διοικήσεσιν Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης».

Στὰ ἀνωτέρω ἀποσπάσματα προβάλλεται ἡ θέση, ὅτι τὸ δικαίωμα χειροτονίας καὶ κρίσεως Ἐπισκόπων συνδέεται ἀναγκαστικὰ μὲ τὸ δικαίωμα τῆς Ἐκκλήτου, ἐνῶ ἡ ἐθιμικῶς δημιουργηθεῖσα πρακτικὴ προσφυγὴ δι' Ἐκκλήτου στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐσιαστικὰ κατηγορήθη διὰ

---

218. Βλ. Φειδᾶς, Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, 300, ὑποσ. 403. Τοῦ ἰδίου, Ὁ Θεσμός τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, I, Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ (Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τὸ 451), Ἀθῆναι 1997, 302: "Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ νομιζόμεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὸν τίτλον Ἐξαρχος τῶν κανόνων θ' καὶ ιζ' καὶ εἰς τοὺς ἐπισκόπους Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς διοικήσεις ἐκεῖνας, ἐν αἷς ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀποκτήσει κατ' ἔθος ἐξαιρετικὴν ἐξουσίαν ἐν τῷ δικαίῳ τῶν χειροτονιῶν".

219. Βλ. Φειδᾶς, ὅπ.παρ., 302.

220. Βλ. Φειδᾶς, ὅπ.παρ., 235.

τοῦ κανόνα 9. τῆς Χαλκηδόνας. Ἡ μελέτη ὅμως τῶν πηγῶν καταδεικνύει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο.

Σέ ἓνα πρόσφατο ἄρθρο του ὁ Καθηγητῆς Βλ. Φειδᾶς²²¹ ὑποστηρίζει τὸ δικαίωμα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀποδέχεται ἐκκλήτους ἀπὸ τὰ ἄλλα πατριαρχεῖα ἐπισημαίνοντας: "Συνεπῶς, ἡ ἀναγνώριση ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451) μέ τόν κανόνα 28 τόσο τῶν «ἴσων πρεσβείων» τῶν θρόνων τῆς Πρεσβυτέρας καὶ τῆς Νέας Ρώμης, ὅσο καὶ εὐρυτάτης δικαιοδοσίας τῆς Νέας Ρώμης στίς ρωμαϊκῆς Διοικήσεις Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης, μέ τὴν ἐπέκτασή της καὶ στά λεγόμενα «βαρβαρικά μέρη ἢ ἔθνη», κατέστη πλέον ἀδιαμφισβήτητο τὸ ἤδη ἀσκούμενο κανονικὸ δικαίωμα νὰ δέχεται τὸ Ἐκκλητον ὄχι μόνο ἀπὸ ἀρχιερεῖς τῶν ἄλλων Πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως λ.χ. γιὰ τὴν καταδίκη τοῦ ἤδη καθηρημένου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Σεβήρου καὶ τῶν ὁμοφρόνων του ἀπὸ τὴ συγκληθεῖσα, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μηνᾶ, μεγάλη Ἐνδημοῦσα Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (536), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως λ.χ. τὸ Ἐκκλητον τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Γρηγορίου Α' (570-596) στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχου Ἰωάννη Δ' τὸν Νηστευτῆ (582-595) γιὰ νὰ συγκαλέσῃ μία μεγάλη Ἐνδημοῦσα Σύνοδο καὶ νὰ ἐλέγξῃ τίς ἐναντίον του ἀβάσιμες κατηγορίες γιὰ ἀντικανονικῆς ἢ ἐγκληματικῆς πράξεις (588)". Εἶναι προφανές ὅτι ὁ Καθηγητῆς Βλ. Φειδᾶς στηρίζει τὸ δικαίωμα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀποδέχεται ἐκκλήτους **μόνο στὰ ἴσα πρεσβεῖα** τοῦ θρόνου αὐτοῦ μέ τὴ Ρώμη.

• Σπ. Τρωϊᾶνος

Ὁ Καθηγητῆς Σπ. Τρωϊᾶνος, ἐνῶ στὸ μνημονευθὲν ἀνωτέρω ἀπόσπασμα²²² ἐκ τοῦ ἔργου του ὀδηγεῖται στὸ συμπέρασμα, ὅτι οὐδέποτε μιὰ ἐκκλησιαστικὴ δίκη μπορεῖ νὰ θεωρεῖται ὀριστικῶς τερματισθεῖσα καὶ ἐνῶ στὴν περίπτωση αἰτήσεως ἀναθεωρήσεως στὸν αὐτοκράτορα, ὅπως τὴν ὀνομάζει, δηλ. δεήσεως (supplicatio), «ἢ μετὰ τὴν ἄσκησιν αἰτήσεως ἀναθεωρήσεως προσβολῆ τῆς νέας ἀποφάσεως δι' ἐφέσεως εἶναι δυνατὴ, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἄσκησις τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἐνδίκου μέσου **πλέον ἢ ἄπαξ**»²²³, ἐπισημαίνει²²⁴, ὅτι «εἰς προσβολὴν δι' ἐφέσεως δὲν

---

221. Βλ. Φειδᾶς, Ἡ Συνοδικὴ Πράξις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (1686) καὶ ἡ Αὐτοκεφαλία τῆς Ἐκκλησίας Οὐκρανίας, http://fanarion.blogspot.com/2018/12/blog-post_40.html.

222. Βλ. ἀνωτ. ὑποσ. 138.

223. Σπ. Τρωϊᾶνος, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Δικονομία μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, 149.

224. Σπ. Τρωϊᾶνος, ὅπ. παρ., 139.

υπόκεινται αἱ, ἔστω καὶ εἰς πρῶτον βαθμὸν ἐκδοθεῖσαι, ἀποφάσεις τῶν πατριαρχικῶν συνοδικῶν δικαστηρίων». Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐξαχθεῖ ἓνα ἀσφαλὲς συμπέρασμα ἀπὸ τὶς δύο παραπάνω ἀντιτιθέμενες ἀπόψεις.

• Π. Παναγιωτάκος

Ὁ Καθηγητὴς Π. Παναγιωτάκος σὲ ἓνα ἔργο του ἀποφαίνεται²²⁵, ὅτι «εἰς προσβολὴν δι' Ἐκκλησίαν δὲν ὑπόκειται, τουτέστι τυγχάνει ἀνέκκλητος ἢ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου ἐκδοθεῖσα καταδικαστικὴ ἀπόφασις, ἐφ' ὅσον ἐξεδόθη εἰς τελευταῖον, ἤτοι ὑπὸ Συνόδου τελείας, ὡς εἶναι Γενικὴ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἐξάρχου τῆς Διοικήσεως τελοῦσα Γενικὴ Σύνοδος τῶν Μητροπολιτῶν ἢ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πατριάρχου τελοῦσα Σύνοδος τοῦ οἰκείου Πατριαρχικοῦ κλίμακος». Εἶναι βεβαίως ἀξιοσημείωτο, ὅτι ὁ Π. Παναγιωτάκος, γιὰ νὰ στηρίξει τὴν ἀποψὴν του στηρίζεται σὲ πηγές, ὅπως εἶναι ἡ Ἐπαναγωγή²²⁶, (ἢ ὀρθότερα ἡ Εἰσαγωγή, ὅπως ἀνωτέρω διευκρινίσθη), **οἱ ὁποῖες μαρτυροῦν τὸ ἀντίθετο.**

Τὸ πλεόν ὅμως ἀξιοσημείωτο καὶ παράδοξο εἶναι, ὅτι ὁ Π. Παναγιωτάκος σὲ ἄλλο του ἔργο, στὸ ὁποῖο στὴν πρώτη ἤδη σελίδα προτάσσει τὸ τοῦ Ιουστινιανείου Κώδικος: «**Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησία πασῶν τῶν ἄλλων ἐστὶ κεφαλὴ**»²²⁷, ἐπισημαίνει: «Ὁ δὲ τῆς Νέας Ρώμης Ἀρχιεπίσκοπος καὶ τοῦ Τηλαυγοῦς τοῦ Ὀρθοδόξου Ἀνατολικοῦ κλήμακος Φάρου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως διετήρησε καὶ ἔχει **κανονικῶς** τὴν ἡν αἱ Ἅγιοι Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι καὶ ἡ ἀτέρμων ἱερὰ Παράδοσις ἀπένειμαν καὶ ἀνεγνώρισαν **αὐτῷ** ἐξουσίαν... ἐπιβλέπων καὶ ρυμίζων τὴν πορείαν τῶν ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, **πρῶτος δικαστὴς καὶ κριτὴς ἐπὶ τοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ ἀσκουμένῳ κανονικῶς ἐκκλητίῳ**, χάριν κανονικότητος καὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ πρεπούσης ὅσον καὶ ἐπιβεβλημένης λειτουργίας **τῆς ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀνατολικοῦ κλήματος ἐννόμου καὶ ἀδιασαλεύτου τάξεως**»²²⁸. Τὸ πλεόν περιέργο στὴ δευτέρῃ διαφορετικὴ αὐτῆ θέσῃ του εἶναι, ὅτι ὁ Π. Παναγιωτάκος, γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὰ γραφόμενά του παραπέμπει στὸ Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη ποὺ ἀναπαράγει στὸ ἔργο του τὸ κείμενο τῆς Ἐπαναγωγῆς (ἢ Εἰσαγωγῆς), μὲ τὴν ὁποία προσπάθησε νὰ κατοχυρώσει τὴν ἀντίθετη πρώτη του θέσῃ. Μᾶς παραπέμπει ἀκόμα **σὲ σχόλιο τοῦ Πηδαλίου**, «ἀποδεικνυομένης οὕτω τῆς ἀληθοῦς εὐρυτέρας ἐξουσίας ἐπὶ κεφαλαιωδῶν

225. Π. Παναγιωτάκος, Σύστημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἰσχὺν αὐτοῦ, Τόμ. Γ', Τὸ Ποινικὸν Δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 2011, 836.

226. Π. Παναγιωτάκος, ὅπ. παρ., 836, ὑποσ. 3.

227. Codex I. 2.24.

228. Π. Παναγιωτάκος, Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριαρχικὸς Θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Πολιτικὴ θέσις, Αθήναι 1948, 29-30.

τῆς ὅλης Ἐκκλησίας θεμάτων, ἣν ἀναγνωρίζει τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Κων/πόλεως ἢ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἱερὰ παράδοσις, ἰδίως μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ Δυτικοῦ κλήματος»²²⁹.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι νεώτεροι Ἱστορικοὶ καὶ Κανονολόγοι περιπίπτουν σὲ τέτοιες προφανεῖς ἀντιφάσεις, ἐπειδὴ δὲν ἐντάσσουν τὶς ἱστορικὲς καὶ κανονικὲς πηγὲς πὺ καλοῦνται νὰ ἐρμηνεύσουν στὸ ὅλο καὶ γενικὸ, ἐξελικτικὸ ταυτόχρονα, διοικητικὸ πλαίσιο ὀργάνωσης τῆς Ἐκκλησίας, ἐντὸς καὶ μόνο τοῦ ὁποῖου μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ ὁ 9. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας. Διαφορετικά, **μονομερεῖς θεωρήσεις ὀδηγοῦν σὲ ἐσφαλμένα μονόπλευρα συμπεράσματα.**

Ε. Συμπερασματικὲς Θεωρήσεις

Ὡς γενικὸ συμπέρασμα ὄλων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ἀβίαστα, ὅτι ἡ θέση τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως στὸ Πηδάλιο στὸ 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, δηλ. ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως μπορούσε νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους μόνο γιὰ θέματα πὺ προέκυπταν καὶ προκύπτουν στὴ δική του δικαιοδοσία καὶ ὄχι ἀπὸ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς, δὲν **μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ** γιὰ πολλοὺς καὶ διαφορετικοὺς λόγους. Συνοπτικὰ καὶ ἐπιγραμματικὰ:

1. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ξεκινοῦν ἀπὸ λανθασμένη ἀφετηρία, δηλ. θεωροῦν ὅτι τὸ προνόμιο τῆς Ἐκκλήτου εἶναι ἔκφραση ἑνὸς παπικοῦ μοναρχικοῦ ἀξιώματος. **Ἡ Ἐκκλητος ὡς ἑνδικο μέσο στὴν ἐκκλησιαστικὴ δίκη δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὸ Παπικὸ Πρωτεῖο.**

2. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως δὲν **κατανοοῦν τὰ ἴσα Πρεσβεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὴ Ρώμη καὶ ποιὲς εἶναι οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς ἐξίσωσης.** Ἡ Ἐκκλητος εἶναι προνόμιο τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀνάλογο μὲ αὐτὸ πὺ ἔλαβε πρῶτος χρονικὰ ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης. Κατὰ τὴν α' χιλιετία καὶ μέχρι τὴ διακοπὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μεταξύ τους (1054), **Ρώμη καὶ Κωνσταντινούπολη μετέχουν ἐξ ἴσου στὰ ἴδια προνόμια.** Μὲ τὴ διακοπὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἡ Ἀνατολὴ παραμένει ὁ πρῶτος θρόνος τῆς Ἀνατολῆς, δυνάμενος νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους. **Ἡ ἰσότητα τῶν πρεσβείων μεταξύ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἔδιδε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀκόμα καὶ ἐὰν δὲν εἶχαν θεσπιστεῖ οἱ κανόνες 9. καὶ 17. τῆς Χαλκηδόνας, τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδέχεται Ἐκκλήτους.**

3. Ἡ ἐρμηνεία πὺ παρέχουν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως στὸ Πηδάλιο δὲ συνάδει μὲ τὴν ἐρμηνεία πὺ δίδουν ὅλοι οἱ βυζαντινοὶ Κανονολόγοι στὸ συγκεκριμένο Κανόνα, δηλ. ὁ Ἀριστηνός, ὁ Βαλσαμῶν

---

229. Π. Παναγιωτάκος, ὄπ. παρ., 30, ὑποσ. 2.

καὶ ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης, τὰ σχόλια τῶν ὁποίων δὲν ἀγνοοῦν, ἀφοῦ ἐπιλεκτικὰ χρησιμοποιοῦν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἔργα τους, ὅταν χρειάζεται νὰ κατοχυρώσουν ἀπόψεις, μὲ τὶς ὁποῖες συμφωνοῦν.

4. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ὄχι μόνον ἀγνοοῦν τὴν ἐρμηνεία τῶν βυζαντινῶν σχολιαστῶν, **ἀλλὰ προκειμένου περὶ τοῦ Ζωναρᾶ παρερμηνεύουν καὶ ἀλλοιώνουν τὰ γραφόμενά του** προκειμένου νὰ ὀδηγηθοῦν διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ στὸ συμπέρασμα πὸ ἐπιθυμοῦν. Παραγνωρίζουν περαιτέρω τὴ θεμελιώδη θέση τοῦ Ζωναρᾶ, ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει τὸ **"Πρεσβεῖον"** καὶ τὸ **"ἑξαίρετον"**, ὅπως καὶ ἡ Ρώμη, ἐπικρίνοντας μάλιστα καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανό, γιατί δὲν κατανόησε τὴ σημασία τους. Ἀποδίδει ἀνεπιφύλακτα στὴν Κωνσταντινούπολη τὰ ἴδια πρεσβεῖα μὲ τὴ Ρώμη.

5. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως ἀγνοοῦν **τὸ ρόλο καὶ τὴ σημασία τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου στὴν Κωνσταντινούπολη**, ὅπως αὐτὴ μὲ παρηγορία παρουσιάστηκε ἀπὸ τὸν Ἀνατόλιο Κωνσταντινουπόλεως στὴ Χαλκηδόνα. Ἀποδίδουν ἐσφαλμένα τὴν ἀκύρωση ἀποφάσεως τῆς Ἐνδημούσης γιὰ τὶς Μητροπόλεις Τύρου καὶ Βηρητοῦ (450) στὴν ἀναρμοδιότητά της νὰ κρίνει ὑπερόριες ὑποθέσεις καὶ ὄχι **σὲ δικονομικοὺς λόγους**. Ἀκόμη ὅμως καὶ ἂν ἡ ἀκύρωση τῆς συγκεκριμένης ἀποφάσεως εἶχε γίνει γιὰ οὐσιαστικοὺς λόγους, αὐτὸ δὲ θὰ ἔθιγε τὸ δικαίωμα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ κρίνει ὑπερόριες ὑποθέσεις, ὅπως καὶ οὐδεὶς ποτὲ ἀμφέβαλε, ὅτι μιὰ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος θὰ μπορούσε νὰ ἀνατρέπει τὴν ὁποιαδήποτε ἀπόφαση τοῦ ὁποιοῦδήποτε δικαστηρίου.

6. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως καταγράφουν 5 πολιτικὲς διατάξεις, γιὰ νὰ ἀποδείξουν, ὅτι ἡ πολιτικὴ νομοθεσία θεωροῦσε τὶς ἀποφάσεις τῶν Πατριαρχικῶν Συνόδων ὡς ἀνέκκλητες. Ἐδείχθη ἀνωτέρω, ὅτι πρόκειται γιὰ διατάξεις δύο αὐτοκρατόρων, τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ. Οἱ «Ἰουστινιάνειες» διατάξεις ἀναπαράγουν τὴ Ν. 123.22 τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐδείχθη, ὅτι γιὰ πολλοὺς λόγους **ἡ Νεαρά ἦταν πρακτικὰ ἀνεφάρμοστος**, κυρίως διότι τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ανατολῆς δὲν ἀνήκε καὶ δὲ συνιστοῦσε μία διοίκηση στὴν ὁποία ὑπῆρχε ἓνας Πατριάρχης (Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου). Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ πολιτικὴ διαίρεση τῆς αὐτοκρατορίας σὲ Διοικήσεις ἀπὸ τὸν ζ' αἰῶνα καὶ προῖόντος τοῦ χρόνου ἔπαυσε νὰ ὑπάρχει ὑποκατασταθεῖσα ἀπὸ τὸ θεσμὸ τῶν Θεμάτων. Ἐκτὸς τούτων ἐξετέθη ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Ζωναρᾶς, ὅσο καὶ ὁ Βαλαμῶν, ἐπισημαίνουν ἀντίστοιχα, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν κατενόησε τὴ σημασία τῆς ἰσότητος τῶν Πρεσβεῖων, ἡ δὲ Νεαρά 123.22 δὲν ἐμπόδισε τὸ ἔκκλητο πρὸς τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ διατάξεις τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ, ἐδείχθη, ἔχουν τὸ ἀντίθετο περιεχόμενο ἀπὸ αὐτὸ πὸ τοῦ ἀποδίδουν οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως. Αὐτὸ καταδεικνεύει τὴν

προχειρότητα τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως στή χρήση καὶ ἐρμηνεία τῶν πολιτικῶν διατάξεων. Εἶναι ἐντυπωσιακό, ὅτι στήν ἐξαγωγή τοῦ συμπεράσματός τους οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως **δὲν ἐπικαλοῦνται οὔτε τὴν Ἰουστινιάνεια Νεαρά**, γνωρίζοντας, ὅτι ἡ Ἐκκλητος πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη ἴσχυε καὶ πρὸ τῆς θεσπίσεως τῆς Νεαράς καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτή. Ἐγνώριζαν ἐπίσης, ὅτι ἡ Ἰουστινιάνειος Νεαρά κατὰ τὸ χρόνο συγγραφῆς τοῦ Πηδαλίου δὲν εἶχε κάποια ἰσχὺ καὶ συνεπῶς δὲν μπορούσε νὰ ἀποτελέσει γι' αὐτοὺς ἐπιχείρημα. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ χρησιμοποιοῦν ὡς ἐπιχείρημα **τὰ σχόλια τοῦ Ζωναρά πού τὰ ἀλλοιώνουν**.

7. **Ἐκτιμοῦν λανθασμένα, ὅτι οἱ Ἰ. Κανόνες γενικῶς ὑπέρκειντο τῶν νόμων**. Αὐτὴ βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς ἦταν ἡ ἀποψη τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Κανονολόγων. **Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ὁ 9. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας ὑπερίσχυε πάντοτε τῆς Νεαράς 123.22** καὶ ἡ τελευταία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ ἐρμηνεία του. (Δὲν προσφέρουν ἄλλωστε καμιὰ ἐρμηνεία, γιὰ τὸ ποιὸς ἦταν ὁ «Πατριάρχης τῆς διοικήσεως», γιὰ τὸν ὁποῖο κάνει λόγο ἡ Νεαρά). Ἡ ἀλήθεια βεβαίως, ὡς ἐδείχθη, εἶναι, ὅτι σὲ περίπτωση ἀντιθέσεως νόμου καὶ κανόνα, ὑπερίσχυε κατὰ περίπτωσιν εἴτε ὁ πρῶτος, εἴτε ὁ δεῦτερος. Κατὰ συνέπεια εἶναι **ἀβάσιμο τὸ ἐπιχείρημα τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως, ὅτι οἱ αὐτοκράτορες ἀδυνατοῦσαν νὰ θεσπίσουν νόμους πού θὰ ἦταν ἀντίθετοι μὲ τοὺς κανόνες. Στὴν ἀπόλυτη ἐξουσία τοῦ ἀπόλυτου Μονάρχη Αὐτοκράτορα δὲν ὑπῆρχε κανεὶς περιορισμός**.

8. Οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως προκειμένου νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας, ἐπιχειροῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν ὄρο «Ἐξαρχος τῆς διοικήσεως», ὅπως ἐπισημαίνουν στὸ σχόλιό τους στὸν 6. Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς, ὁ ὁποῖος γι' αὐτοὺς τελικὰ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἦταν ὁ Μητροπολίτης τῆς πρωτεύουσας Διοικήσεως, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔχων τὸ προνόμιο νὰ φέρει πολυσταύρια. Ἐνῶ οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως θεωροῦν, ὅτι τὸ προνόμιο αὐτό, δηλ. οἱ ὑπὸ οἰαδήποτε ἔννοια Ἐξάρχου τῆς Διοικήσεως ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν ἀμέσως ἢ λίγο μετὰ τὴ Χαλκηδόνα, ἐν τούτοις καὶ ἀντιφάσκοντες πρὸς ἑαυτοὺς θεωροῦν, ὅτι ὁ κανόνας δίνει τὸ δικαίωμα στοὺς Μητροπολίτες νὰ κρίνονται ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη τῆς πρωτεύουσας τῆς διοικήσεως μετὰ τῆς συνόδου τοῦ ἢ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. **Περιορίζουν μάλιστα χωρὶς νὰ προσάγουν κάποιο ἐπιχείρημα τὴν ἰσχὺ τοῦ κανόνα μόνο γιὰ Μητροπολίτες τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν ἐξηγοῦν, πῶς ὁ κανόνας πού συνετάχθη τὸ 451 - ἑκατὸ περίπου ἔτη πρὶν καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν Νεαρά 123 τοῦ Ἰουστινιανου- ὑπογραφεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς 5 Πατριαρχικοὺς θρόνους στὴ Σύνοδο, ἀναφέρεται μόνο στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ σὲ κανένα ἄλλο καὶ ἀφορᾷ μόνο τίς 3 πολιτικὲς Διοικήσεις πού ὑπήχθησαν στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καμιὰ ἄλλη. Ὁ κανόνας διέθετε τὸ**

περιεχόμενό του κατά την ώρα της θεσπίσεώς του και δὲν ἀνέμενε τὴν πολὺ μεταγενέστερη πολιτικὴ νομοθεσία, γιὰ νὰ ἀποκτήσει περιεχόμενο. Ἐὰν ὁ κανόνας ἐννοοῦσε **μόνο** τοὺς Μητροπολίτες τῶν τριῶν Διοικήσεων πού ὑπήχθησαν στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (**καὶ αὐτὸ εἶναι μία ὑπόθεση πού δὲν συνάγεται ἀπὸ πουθενά**), τότε ἡ δυνατότητα πού παρέχει ὁ κανόνας γιὰ κρίση τῆς ὑπόθεσης ἀπὸ τοὺς ἐξάρχους αὐτῶν τῶν Διοικήσεων ἢ ἄσκησης ἐκκλήτου στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατ' οὐσίαν **θὰ ἀποτελοῦσε καὶ ἀποτελεῖ πλεονασμό**, δεδομένου ὅτι στὴν ἴδια Οἰκουμενικῇ Σύνοδο οἱ Μητροπολίτες αὐτῶν τῶν Διοικήσεων ὑπάγονται ἀπ' εὐθείας στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου ὁ ἀποκλεισμός τῶν ἄλλων Μητροπολιτῶν πού δὲν ἀνήκαν στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως **εἶναι ἀπολύτως ἀδικαιολόγητος**, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Πηδαλίου ὁ κανόνας δὲν παρέχει σ' αὐτοὺς μιά τέτοια εὐχέρεια.

9. Ἐὰν ἤθελε γίνεαι δεκτὴ ἡ ἐρμηνεία τῶν συντακτῶν τῆς ὑποσημειώσεως, αὐτὸ θὰ ἀποτελοῦσε ἀδικία καὶ **ἄνιση μεταχείριση τῶν Μητροπολιτῶν τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων καὶ τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως**. Οἱ δεῦτεροι θὰ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ κριθοῦν δύο φορές, ἐνῶ οἱ πρῶτοι μόνο μιά φορά καὶ ἀμετακλήτως. Τίποτα ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἄνιση μεταξύ τους μεταχείριση.

10. **Ὁ 9. Κανόνας τῆς Χαλκηδόνας καθιερῶνει τὸ δικαίωμα τῆς Ἐκκλήτου στὸ διαμορφούμενο Πατριαρχικὸ σύστημα στὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας.** Ἡ Ἐκκλητος, δυναμένη νὰ ἀσκηθεῖ μάλιστα δύο φορές, δὲν ἦταν ἄγνωστη στοὺς προγενέστερους Κανόνες τῆς Σαρδικῆς καὶ τῆς Καρθαγένης (ἀλλὰ καὶ στὸν σ' Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς). Σύμφωνα μὲ τὸν Κανόνα 9. τῆς Χαλκηδόνας οἱ Μητροπολίτες εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκήσουν Ἐκκλητο στὴν πρωτόδικη ἀπόφαση τοῦ Ἐξάρχου, κατὰ τὴ διατύπωση τοῦ κανόνα. Οἱ ὑπὸ Μητροπολίτες διατελοῦντες Ἐπίσκοποι κατὰ τῆς ἀπόφασης τοῦ ἐπαρχιακοῦ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτη τους δικαστηρίου, μποροῦσαν αὐτονόητα νὰ ἀσκήσουν Ἐκκλητο γιὰ πρώτη φορά στὸν Ἐξαρχο τῆς διοικήσεως καὶ γιὰ δεύτερη φορά στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. **Ὁ κανόνας 9. τῆς Χαλκηδόνας εἶναι σημαντικὸς καὶ θεμελιώδης γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς Ἐκκλήτου στὴν κανονικὴ διαδικασία ἐνώπιον ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων.** Δεδομένου ὅτι τόσο ἡ ἔννοια τῆς Διοικήσεως, ὅσο καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἐξάρχου ὑπῆρξαν **ἐννοιαὶ πολυσήμαντοι**, κάτι πού γνωρίζουν καλῶς οἱ συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως καὶ δεδομένου ὅτι μὲ τὴ Χαλκηδόνα οἱ Μητροπολίτες τῶν Διοικήσεων Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης ὑπάγονται ἀπ' εὐθείας στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, χειροτονούμενοι καὶ κρινόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, στὸν 9. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ὁ μὲν ὅρος Διοίκησις τελικὰ προσδιορίζει τὰ γεωγραφικὰ ὅρια ἐκάστης τῶν

Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὁ δὲ ἔξαρχος εἶναι ὁ κάθε **Προκαθήμενος** τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν, οἱ ὅποιοι καὶ ὠνομάσθησαν πατριαρχεῖς μετὰ τὴν προϋπάρχουσα καθιέρωση τοῦ πατριαρχικοῦ συστήματος στὴ Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας (Στους Προκαθημένους ἀνήκει ἀσφαλῶς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, παρότι δὲν ὠνομάσθη Πατριαρχῆς). Ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ, ἡ μόνη πού δίδει περιεχόμενο στὸν κανόνα, ὥστε νὰ παραμένει ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς δευτέρη καὶ ἡ ὑστατὴ διαζευκτικὴ εὐχέρεια, εὐχέρεια καὶ δυνατότητα πού σὲ καμία περίπτωση δὲν μπορεῖ νὰ παρακαμφθεῖ, συνάδει μετὰ μία ἀπὸ τὶς δυνατὲς ἐρμηνεῖες πού προσάγει ὁ Ζωναρᾶς στὴν ἐρμηνεία τοῦ στὸν 9. καὶ 17. κανόνα τῆς Χαλκηδόνας: **"Ἐξάρχους τῶν διοικήσεων τοῦ Πατριαρχῆς εἶναι φασίν"**. Ὡς ἐκ τούτου ὁ κανόνας δὲν ἐκφράζει μόνο τὴν ὑπεροχὴ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ παρέχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλήτου γιὰ τοὺς Μητροπολίτες τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων πρὸς αὐτὸν μετὰ τὴν πρωτόδικη ἀπόφαση στὰ πλαίσια τῶν ἄλλων Πατριαρχείων. **Κατὰ τὴ σύνταξη ὅμως τοῦ κανόνα στὶς Διοικήσεις ἐντάσσονται καὶ οἱ τρεῖς Διοικήσεις Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης, ὡς αὐτοτελεῖς ἐκκλησιαστικὲς ἐνότητες, ὅσο λειτουργοῦσε σ' αὐτὲς ἡ Σύνοδος τῆς Διοικήσεως.**

11. Τὸ δικαστήριον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως «διὰ τὴν τοῦ θρόνου ὑπεροχὴν» δὲν μποροῦσε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μετὰ τὰ δικαστήρια τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων. Μόνον αὐτοῦ οἱ ἀποφάσεις ἦσαν καὶ εἶναι πράγματι ἀνέκκλητες, δυνάμενες μόνο ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο νὰ ἀνακληθοῦν.

12. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς Ἐκκλήτου δὲ σημαίνει ἀσκηση βιαίας καὶ αὐθαίρετης ὑπεροχῆς (δικαστικῆς) δικαιοδοσίας, δεδομένου ὅτι **προϋποθέτει τὸ αἴτημα τοῦ ἐκκαλοῦντος.**

13. Ἀκόμα καὶ ἐὰν ὅλα τὰ παραπάνω δὲν εἶχαν γραφεῖ, γιὰ νὰ καταδειχθεῖ, γιὰτί ἡ ἀποψη τῶν συντακτῶν τοῦ Πηδαλίου δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὴ, τὸ γεγονός, ὅτι αὐτὴ ἀντίκειται στὴ διαχρονικὴ κανονικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση αἰώνων ἀπὸ τὸ 394 μέχρι σήμερα, ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἀπορριφθεῖ. Ἡ ἀπόρριψη ὀφείλει νὰ γίνῃ καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο λόγο: οἱ συντάκτες τοῦ Πηδαλίου παραγνωρίζουν τὴν ἰσότητα τῶν πρεσβείων Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴ σημασία τους. Τοὺς **Ι. Κανόνες** τοὺς θεσπίζει, τοὺς ἐρμηνεύει καὶ τοὺς ἐφαρμόζει ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία μετὰ συνέπεια ἐρμήνευσε καὶ ἐφάρμοσε διαφοροτικὰ τὸν 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ἀπὸ ὅ,τι οἱ σχολιαστὲς τοῦ Πηδαλίου.

Ἐὰν ἡ μὴ ἀποδοχὴ τῆς ἐρμηνείας τοῦ 9. Κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς ὑποσημειώσεως θεωρηθεῖ **ἀσέβεια**, ἐπειδὴ ἓνας ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς εἶναι Ἅγιος, ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, τότε τὸ νὰ

παραθεωροῦμε ἐνσυνείδητα τὶς ἀνυπέβλητες ἀδυναμίες αὐτῆς τῆς ἐρμηνείας καὶ κυρίως τὸ νὰ παραθεωροῦμε γιὰ ἰδιοτελεῖς σκοποὺς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔδωσε στὸν κανόνα μιὰ τελείως διαφορετικὴ ἐρμηνεία, ἀποτελεῖ ἄκρα **θεομπαιξία**. Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας ποὺ ἐπικαλεῖται τὴν ἐρμηνεία τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου στὸ κείμενό του ἔχει νὰ ἐπιλέξει μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἀσύγνωστης ἄγνοιας. Οὐδεὶς εἶναι ἀλάθητος, ὅπως καὶ οὐδεὶς εἶναι ἀναμάρτητος. **Ὅ,τι ἐγράφη, ἐγράφη ἀπὸ ἐρευνητικὸ ἐνδιαφέρον καὶ δὲν ἐξυπηρετεῖ κάποια ἄλλη σκοπιμότητα.**

Τίποτε δὲν θὰ εἶχε γραφεῖ, ἐὰν ἡ ἐρμηνεία τῶν συντακτῶν τοῦ Πηδαλίου ἦταν σύμφωνη μὲ τὴ σταθερὴ διαχρονικὴ ἐρμηνεία ποὺ ἔδωσε ἡ Ἐκκλησία. Ὅταν κάποιος ἐρμηνεύει τὴν Ἁγία Γραφή ἔξω ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν σκεπτόμαστε, ὅτι κινδυνεύει νὰ μὴν εἶναι ὀρθόδοξος. Ὅταν κάποιος, ὅπως τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, ἐρμηνεύει ἕναν ἱερὸ κανόνα διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι τὸν ἐρμηνεύει ἡ Ἐκκλησία, τί εἶναι;